

Vice Versa

VAKBLAD ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

JAARGANG 41 2007 3

Democratische dissonanten

De moeizame weg van een Westers offensief

Op reis met minister Koenders

Het succes van aaibare hulp

Korte missies, grote zorgen

Wat is goed bestuur?

*Ongewilde tussenstop in Oekraïne • Brieven aan Bert Koenders
ECDPM • Platform Europa • Oxytocine
Leren over beter eten • Kennisorganisaties*

Vice Versa

Vakblad ontwikkelingssamenwerking,
uitgegeven door SNV Nederlandse
ontwikkelingsorganisatie in samenwerking met
OneWorld.

SNV

oneworld.nl

REDACTIEADRES

Postbus 94218
1090 GE Amsterdam
Telefoon 020 - 568 8790
E-mail: redactie@viceversaonline.nl

HOOFDREDACTIE

Evelijne Bruning

EINDREDACTIE EN TEKSTCORRECTIES

Peter Vermaas en Sanne de Boer

BUREAUREDACTIE

Marusja Aangeenbrug

WEBREDACTIE

Eugène van Haaren

REDACTIERAAD

Frits van Exter, Jan Greven, Monique van 't Hek, Martin de Jong, Nico van Niekerk, Rolf Wijnstra.

WEBSITE

www.viceversaonline.nl

MEDEWERKERS (aan dit nummer)

TEKST: Eline van Aggelen, Wilma Berendsen, Frans Bieckmann, Hedzerd de Boer, Dorrit van Dalen, Margreet van der Hel, Martine van der Horn, Judith Jansen, KIT, Martin Koper, Arthur Maas, Erik van Oudheusden, Evert-jan Quak, Hanneke Terwiel, Roel van der Veen, Elwin Verheggen, Peter Vermaas, Han van de Wiel.

BEELD: Mike Bink, Roel Burgler, Farhad Foroutanian, Willem van den Goorbergh / Geografiek, Hollandse Hoogte, Ilya van Marle/HH, Marleen Noordergraaf, Henk van Ruitenbeek, Paul van der Steen, Jan-Joseph Stok, Peter Vermaas, Wageningen International.

VORMGEVING EN DRUK

DeltaHage grafische dienstverlening

BASIS ONTWERP

Hollands Lof ontwerpers bv, Haarlem

Vice Versa verschijnt zes keer per jaar.

Een jaarabonnement op Vice Versa kost €30,-

INFORMATIE OVER ABONNEMENTEN EN AANVRAAG LOSSE NUMMERS:

Margaret Karsten, 020 - 568 8790,
admin@viceversaonline.nl.

Meningen en standpunten in dit blad naar voren gebracht worden niet noodzakelijkerwijs door SNV of OneWorld onderschreven.

ISSN 0165 - 893 X

Foto omslag: Roel Burgler

inhoud

3 Redactioneel

4 Het Wereldje

- Mirjam Minderman
- Mirjam Vossen
- Arjan Hamburger
- En verder...

6 De Reacties & Opinies

10 De Ontwikkeling

12 **THEMA** Democratische dissonanten

23 Debatagenda

24 **ACHTERGROND** Het succes van aalbare hulp

26 **REPORTAGE** Minister Koenders: 'We moeten de marges zoeken'

34 De Inspiratie

- Practitioners and Poverty Alleviation,
Influencing Urban Policy from the Ground up
- The Decent Society

35 De Verandering Studiehulp wordt kennis-makelaar

36 **ACHTERGROND** Korte missies, grote zorgen

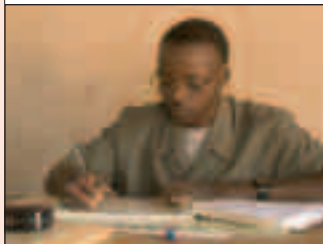
38 **REPORTAGE** Een ongewilde tussenstop

40 **ESSAY** Uithuilen en opnieuw beginnen

42 De Opleiding Food and Nutrition Security

43 Publicaties

44 De Column

Goed Genoeg

Mijn nichtje van zeven was dit voorjaar kandidaat voor de leerlingenraad. Ze wilde graag een nieuw klimrek en voerde daar serieus campagne voor. Ze kreeg welgeteld drie stemmen. Waaronder haar eigen. En werd dus niet gekozen. Ze wist heel precies waarom. ‘Bijna alle kinderen stemden op Daan. Die had wel aan iedereen chips uitgedeeld, maar hij had niet eens een plan’, zei ze verontwaardigd. ‘Daan wil helemaal niks, alleen maar dat iedereen hem aardig vindt.’

Tsja. Zo gaat het wel vaker, in de grote boze wereld. We kiezen nu eenmaal niet altijd langs de lijnen die trotse tantes logisch lijken. Toch is het democratisch model de beste oplossing die we kennen – het schijnt zelfs zo te zijn dat er nog nooit een hongersnood is geweest in een democratisch bestuurd land. Misschien wel juist doordat de kandidaten er massaal chips uitdelen? In dit nummer vindt u daarom een uitgebreid verslag van de struikelblokken die je in de praktijk tegenkomt bij het bevorderen van democratie. En brengen we u onder de veelzeggende titel ‘Uithuilen en opnieuw beginnen’ een spraakmakend essay over goed bestuur in Afrika. Bovendien vindt u in het bijgevoegde blad *The Broker* een gedegen artikel over de gangbare indicatoren en politieke noties van goed bestuur. En zodra ze is uitgedacht, brengen we u een interview met de nieuwe hoogleraar op de Prins Claus-leerstoel, professor Nasira Jabeen, die op dit moment hard werkt aan een bruikbaar model voor Goed Genoeg Bestuur voor ontwikkelingslanden. (Haar veelbelovende inaugurele rede vindt u alvast op onze website.)

Dichter bij huis zijn er ook ontwikkelingen. Onze

apenrots, zoals het ministerie liefdevol wordt genoemd, heeft er een eigen nieuwe zilverrug bij. U las bij ons een aantal maanden geleden al welke klimrekken Bert Koenders van plan was op te richten als hij aan de macht zou komen. Nu het zo ver is, vindt u vanzelfsprekend in deze *Vice Versa* een uitgebreid verslag van zijn inwerktijd. Niet van de consultatierondes, overigens. Want u kunt zich vast wel zelf een beeld vormen bij die brave exercitie waar de gehele sector briesend en stampend het bijzondere belang van de tweehonderd hardhouten stokpaardjes van dit moment aan de strakke teugels van het ministerie mocht laten galopperen in een afgetimmerde binnenbak. Nee, wij volgden minister Koenders voor u terwijl hij écht aan het werk was, in het veld.

Zal hij een goed bestuurder blijken? Mij is het vooralsnog niet duidelijk wat deze minister anders gaat doen dan de vorige. ‘Het wordt allemaal véél politieker’, zegt hij. Tsja, wat wil je. Als de minister in zijn vorige baan kapper was geweest, zou hij nu krampachtig krulspelden en kleurspoelingen proberen in te voeren.

Misschien hóeft er uiteindelijk ook helemaal niet zo veel anders. Zo slecht doen we het nou ook weer niet, gemiddeld genomen. Hollands, haalbaar, goed genoeg. De resultatenrapportage die het ministerie onlangs presenteerde was in elk geval blij en trots. En daar waar nog geen, of niet genoeg, resultaat was behaald, zo luidde de conclusie, moest er gewoon wat meer geld en aandacht bij. Simpel, eigenlijk. De enige politieke reactie op het rapport die de media haalde, de ietwat voorspelbare VVD-reflex’er moet méér geëvalueerd worden’, werd in elk geval meteen door

het ministerie neergesabeld. Of dat nou het soort politieke sturing is waar we op zitten te wachten, waag ik te betwijfelen.

Wat er volgens de trouwe lezers van *Vice Versa* eventueel nog wél anders en beter kan, vindt u op de opiniepagina’s. Persoonlijk ben ik benieuwd of minister Koenders de ietwat ongeordende bende van vele verschillende apenstammen die zijn rots bevolken eindelijk weer zo ver krijgt dat ze sámen gaan werken. Zouden ze daar al interne indicatoren voor hebben, denkt u? We wachten vol spanning op het jaarverslag.

Evelijne Bruning

Hoofdredacteur *Vice Versa*
Evelijne@viceversaonline.nl

Sjors Beers

WEBLINKS:

Dossier MO: www.mo.be

Inaugurele rede Nasira Jabeen:

www.princeclauschair.nl/30570main.html

Wereldbankdossier:

www.info.worldbank.org/governance

Wetenschappelijke inzichten:

www.thebrokeronline.eu

Samenstelling: Peter Vermaas

Jong OS herrezen

Marleen Noordgraaf

Mirjam Minderman: 'Jong OS was uit zijn voegen gegroeid'

Jong OS, het netwerk van 'jonge' medewerkers in de sector ontwikkelingsamenwerking, heeft een

nieuwe coördinator. Mirjam Minderman, tot voor kort werkzaam bij Oikocredit en nu freelance, heeft de organisatie overgenomen van oprichter Annick Schmeddes. Minderman wil het netwerk nieuw leven inblazen. 'Annick stond er alleen voor', zegt ze. 'Jong OS was uit zijn voegen gegroeid.' Meer dan zevenhonderd mensen, werkend bij zo'n zestig Nederlandse ontwikkelingsorganisaties, hadden zich aangemeld voor de wekelijkse mail van Schmeddes. 'Maar die mailinglijst was een beetje statisch geworden', zegt Minderman. 'Iedereen die iets te melden had, stuurde dat door naar Annick en zij stuurde het dan weer naar de hele mailinglijst.' De facto waren deze e-mails het enige wat er nog van Jong OS over was. Borrels waren tenslotte al twee jaar niet georganiseerd. 'In een van de mailings las ik tussen de regels door dat Annick het stokje wel zou willen doorgeven aan een ander. Ik heb haar toen een bericht gestuurd en gevraagd hoe ze de toekomst zag. Ik wilde er best tijd en energie instoppen, schreef ik.' Op 8 maart belegde Minderman

met enkele leden in Den Haag voor het eerst weer eens een borrel. En op 19 juni vindt in Den Haag onder de noemer 'Rijk worden in de OS – Carrièreplanning voor ambitieuze Jong OS'ers' een volgende bijeenkomst plaats. Volgens Minderman moet de 'inhoudelijke component' meer aandacht krijgen. 'Aanvankelijk was dat ook de insteek, begreep ik van Annick, maar het is uiteindelijk vooral bij gezelligheid gebleven. Nu willen we de borrels altijd een thema geven: eerst een uur serieus, dan nakletsen.'

Verder moet de website opgekalfaterd worden. 'Het is de bedoeling dat leden daarop een profiel kunnen aanmaken waarop ze iets meer over zichzelf vertellen. Als ik op zoek ben naar iemand die veel weet van microkrediet, dan kan ik die online heel makkelijk vinden. Daarnaast moet de site een soort prikbordefunctie krijgen en zouden er regelmatig opiniestukken op geplaatst moeten worden.'

Maar wie dat gaat betalen is 'nog een open vraag', verzucht Minderman. In het verleden wilde Schmeddes' werkgever ICCO nog wel eens bijspringen, maar Minderman benadrukt dat Jong OS 'niet afhankelijk wil zijn van één organisatie.'

'We hopen uiteindelijk subsidie te krijgen, maar eventueel zouden we lidmaatschapsgeld moeten vragen. Uiteindelijk kost het allemaal heel weinig: de activiteiten zijn op vrijwillige basis en zouden via een roulerend stelsel steeds door andere mensen georganiseerd moeten worden. Tijdens de borrel van 8 maart hebben we vrijwilligers gevraagd die de bijeenkomst van 19 juni willen organiseren. Dat lijkt aardig te lukken.'

Minderman (32) constateert dat het publiek op de borrel van 8 maart 'best jong' was. 'Zo tussen 28 en 30 jaar', zegt ze. 'De gemiddelde leeftijd van mensen bij OS-organisaties is de afgelopen jaren wel iets gedaald, denk ik. In mijn eigen netwerk zitten althans nog aardig wat jongeren, maar dan reken ik iedereen tot veertig jaar mee. Zo bekeken heeft Jong OS nog steeds een functie: door leeftijd en opleiding hebben onze leden vaak een andere kijk op de sector dan mensen die al 25 jaar meelopen.' Jammer genoeg blijkt uit de bestanden van Jong OS niet hoe oud de leden van het netwerk zijn. 'Dat is helaas nooit geregistreerd.' <<

Voor meer informatie: jongos@live.nl

Ontwikkelingshulp voor beginners

Vorige maand verscheen *Hulp; Waarom ontwikkelingshulp moet, groeit en verandert* van het Tilburgse journalistenkoppel Ralf Bodelier en Mirjam Vossen. Met het door uitgeverij Inmerc – groot geworden met de verkoop van kookboeken – gepubliceerde boek, willen Bodelier en Vossen niet al te gespecialiseerde lezers interesseren voor de achtergronden van ontwikkelingsamenwerking. Vossen: 'Het boek is bedoeld voor mensen die bijvoorbeeld via vrijwilligersorganisaties of op een andere manier betrokken zijn bij ontwikkelingshulp, maar nog weinig van het onderwerp afweten.'

Er zijn toch al tamelijk veel boeken over ontwikkelingsamenwerking?

Vossen: 'Dat vind ik heel erg tegenvallen. Wat de laatste tijd verschenen is, zijn pamfletachtige boeken die zich in de eerste plaats tegen ontwikkelingshulp keren. Ze leggen uit waarom het allemaal niet werkt en waarom het niet deugt. Ik kende nog niet één boek dat een soort overzicht van het onderwerp geeft op een niveau dat voor normale mensen begrijpelijk is. Ik had bij het schrijven steeds mijn vader voor ogen. Die las vroeger

BijEEN en was dus in principe geïnteresseerd. Voor zo iemand moet ons boek te lezen zijn. Maar ook voor studenten journalistiek bijvoorbeeld. Of lezers van bladen als *IS of onze Wereld*.'

Op welke 'pamfletachtige boeken' doelt u?

'Ik denk dan bijvoorbeeld aan het boek van Theo Ruyter, *Requiem voor de hulp*, of *Een missie met missers* van Peter Heintze, de directeur van de Evert Vermeer Stichting. Dat zijn twee kritische pamfletten die nogal kort door de bocht gaan maar veel aandacht hebben gekregen. Ruyter sabelt in een paar korte hoofdstukjes zonder enige onderbouwing de hele hulp neer. Dat vond ik echt slecht. Wij hebben geprobeerd alles wat genuanceerder neer te zetten. Maar we gaan niet voorbij aan de kritiek.'

Jullie noemen bijvoorbeeld de kritische econoom William Easterly. Net als hij zijn jullie enthousiast over doe-het-zelfhulp.

'Easterly vindt dat de hulp richting doe-het-zelf moet, richting het proberen van nieuwe dingen. Ik vind het

Mike Bink

Mirjam Vossen: 'Grote thema's, zoals infrastructuur en schuldenvraagstukken, moet je niet negeren'

'Ook thuis mensenrechten controleren'

Half mei werd Nederland voor een termijn van drie jaar herkozen als lid van de mensenrechtenraad van de Verenigde Naties. Dat was een hele geruststelling voor Arjan Hamburger, de tweede man op de Nederlandse VN-missie. In New York was hij betrokken bij de intensieve Nederlandse lobby voor behoud van de zetel. En op 1 september ruilt hij van baan met mensenrechtenambassadeur Piet de Klerk: Hamburger gaat naar het departement in Den Haag, De Klerk gaat naar New York. Mensenrechtenambassadeur word je gewoon via de 'ronde' van Buitenlandse Zaken, legt Hamburger uit. 'Je solliciteert en als ze vinden dat je op dit terrein iets te bieden hebt, dan word je het. Zo eenvoudig is het.' Wat Hamburger te bieden had, was onder andere zijn ervaring als plaatsvervangend permanent vertegenwoordiger bij de VN. Hij was erbij toen in 2005 werd vastgesteld dat bescherming van de mensenrechten bij de VN op hetzelfde niveau thuishoort als veiligheidsvraagstukken en ontwikkelingsvraagstukken. Hamburger: 'Het was altijd een enigszins secundair onderwerp, waarover vooral het Westen zich opwond. Maar nu horen de mensenrechten bij de drie-eenheid van de internationale samenwerking. Misschien dat niet iedereen daar goed mee kan leven, maar er zijn nu internationale afspraken waar iedereen zich aan moet houden.'

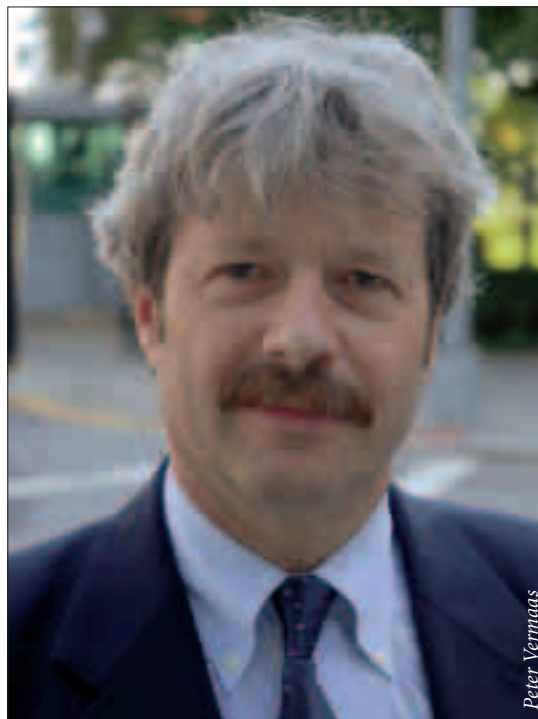
Dat betekent overigens niet dat het in de nieuwe mensenrechtenraad in Genève van een leien dakje gaat. Hamburger zal daar vanaf september namens Nederland regelmatig zijn gezicht laten zien. 'De mensenrechtenraad wordt hopelijk volwassen', zegt hij. 'De mensenrechtencommissie, de voorganger van de raad, was in

absoluut een positieve ontwikkeling dat veel mensen zich daarvoor inzetten. Sterker: ik doe het zelf ook. Maar wat de kleine clubs doen is veel te beperkt. Je kunt als doe-het-zelver niet veel meer dan op heel kleine schaal tamelijk beperkte interventies steunen. Dat is niet genoeg. De grote thema's, zoals infrastructuur en schuldenvraagstukken, moet je niet negeren. Easterly verheft die kleine projectjes tot norm en moet niets hebben van grote plannen als de Millenniumdoelen. Dat gaat mij te ver.'

Maar is die doe-het-zelfhulp wel succesvol?

'Niemand weet echt hoe de kleintjes het doen. De grote organisaties geven erop af omdat ze te amateuristisch zouden zijn en omdat ze hulp zouden geven op een manier waar de grote organisaties dertig jaar geleden al vanaf zijn gestapt. Misschien zit daar een kern van waarheid in. Maar of ze het nu werkelijk slechter of beter doen, is nooit onderzocht.' <<<

Ralf Bodelier & Mirjam Vossen, *Hulp: Waarom ontwikkelingshulp moet, groeit en verandert* (Inmerc, € 19,95)

Arjan Hamburger: 'Per saldo is Nederland een land dat de mensenrechten hoog in het vaandel heeft'

het verleden erg confrontationeel. Het is een uitdaging om landen die er op het terrein van mensenrechten niets van bakken daarop aan te spreken, maar tegelijk te proberen het constructief te houden. De nieuwe raad kende aan het begin van het eerste jaar niet erg veel succes. Landenresoluties gingen uitsluitend over Israël. Dat was niet helemaal in balans: de objectiviteit en de non-selectiviteit die we met de nieuwe raad beoogden was zoek.' Het is een 'proces', zegt de nieuwe mensenrechtenambassadeur, dat 'nog lang niet' is afgerond. Hamburger: 'Gelukkig is er met een beetje duwen en trekken in de zitting van maart voor het eerst ook een uitspraak over Soedan gekomen. Uiteindelijk konden Afrikaanse en Europese landen het erover eens worden dat het niet normaal zou zijn om niets over Darfur te zeggen. Dat is winst.'

Overigens moet een mensenrechtenambassadeur, in de visie van Hamburger, zich niet alleen met het buitenland bezighouden. 'Ik wil ook kijken of we thuis toepassen wat we in het buitenland preken. Er zijn allerlei verdragsverplichtingen waarover Nederland moet rapporteren en af en toe wordt daarbij ook de mensenrechtenambassadeur ingezet. Per saldo is Nederland natuurlijk een land dat de mensenrechten hoog in het vaandel heeft. Maar vorig jaar is er een speciale rapporteur geweest om te kijken hoe we met geweld tegen vrouwen omgaan. In dat rapport stonden nog wel wat kritische noten. Het lijkt me belangrijk ook dat soort dingen in de gaten te houden. Ik ben er erg tegen om uitsluitend met het opgeheven vingertje het buitenland tot de orde te roepen.' <<<

En verder...

Wordt voormalig SNV-veld-directeur en huidig DGIS-medewerker **Henk Molenaar** (DCO/OC) de nieuwe directeur van NWO-WOTRO, de financier van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van ontwikkelingsvraagstukken;

<<

Is **Hille Takken**, vroeger van NiZA, de nieuwe coördinator van de Dick Scherpenzeel Stichting;

<<

Volgt **Tjipke Bergsma** Plan-directeur Paul Lem op en wordt **Selma Penseel**, voorheen van NCDO en Oxfam/Novib, bij Plan het nieuwe hoofd voorlichting;

<<

Wordt **Monika Sie Dhian Ho**, voorzitter van de Zuid-Noord Commissie, de nieuwe directeur van het wetenschappelijk bureau van de PvdA (meer over haar in Vice Versa 2 van dit jaar);

<<

Heeft de Afrikaanse Ontwikkelingsbank (AfDB) **Maartje van Putten** benoemd tot een van de drie leden van haar nieuwe evaluatiecommissie. Eerder was zij onder andere Europarlementariër namens de PvdA en ombudsvrouw van de Wereldbank.

<<

Volgt **Francisco Mascini** deze zomer Marie-Christine Lanser-Reusink op als persoonlijk woordvoerder van Minister Koenders

EB

In het vorige nummer riepen we u op om open brieven in te sturen met aanbevelingen voor de nieuwe minister. We zullen uw inzendingen vanzelfsprekend aan hem doorsturen. Hier een selectie van verschillende perspectieven uit de postzak.

Werk samen aan ontwikkeling

Geachte minister,

Of ik veel nieuws te schrijven heb, is de vraag. Toch zou ik in het kort een paar punten onder uw aandacht willen brengen.

1. Nederland heeft tot nu toe niet (actief) invulling gegeven aan het 'Internationale Decennium voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid voor de Kinderen van de Wereld (2001-2010)' van de Verenigde Naties. Het zou aanbeveling verdienen de jaren van uw bewind, de laatste van het decennium, hieraan meer te doen dan niets – vooral gezien het feit dat er op dit moment nog 250 conflicten in de wereld bestaan waarbij doden vallen.

2. Ontwikkelingssamenwerking zou wat mij betreft echte samenwerking moeten betekenen. Dus niet alleen hier bedenken wat goed is, maar samen werken aan ontwikkeling. Uw inzet landt pas, wanneer de uitwerking van plannen geïnterneerd is in de uitvoerders van de plannen voor wie ze bedoeld zijn. Dus vóór en mét de mensen die onze hulp

nodig hebben: samen. Dat betekent niet alleen hier of in een der internationale gremia plannen ontwikkelen achter de tekentafel en laten uitvoeren door deskundigen van hier. Betrek de partners overzee bij het uitdenken van de plannen en de uitvoering. Put uit hun deskundigheid en creativiteit. De ervaring heeft geleerd dat deze veel groter is dan wij vaak vermoeden en denken. De historie heeft vaak een aanslag gepleegd op hun zelfvertrouwen of de weerstand tegen 'les blancs' zó groot gemaakt dat de kloof onoverbrugbaar is geworden. Vertrouwen moet worden teruggewonnen.

3. Ik heb alle begrip voor *transparency* en *accountability*, maar het kan ook teveel van het goede worden. Alle formats voor projectaanvragen, vereiste accountantsverslagen et cetera, maken het voor kleinere (lokale) initiatieven haast onmogelijk om aan alle door ons gestelde eisen te voldoen. Kunt u hier nog eens kritisch naar kijken?

4. Alle *mainstreaming* van vrouwen in het werk heeft

in veel gevallen geleid tot 'male-streaming'. Een extra nadruk op de mogelijkheden om vrouwen centraal te zetten bij de uitvoering van uw samenwerkingsbeleid lijkt mij op zijn plaats. Benut hun inzet en creativiteit, ook bij het voorkomen en oplossen van conflicten.

5. Tot slot zou ik, waarschijnlijk ten overvloede, aandacht willen vragen voor het aangaan van nieuwe bondgenootschappen. Niet alleen overheden en het bedrijfsleven, maar ook maatschappelijke organisaties kunnen uw partners zijn bij het tot stand brengen van samenwerking voor ontwikkeling. U veel sterkte en wijsheid toewensend voor uw mooie portefeuille, met hoogachting,

Ted L.E. Strop-von Meijenfeldt,

voorzitter van *Stuurgroep People Building Peace*, *Platform Vrouwen en Duurzame Vrede* en *NEAG Alternatieven voor Geweld*

Geen globalisering maar regionalisering!

Beste minister,

In de televisieprogramma's *Buitenhof* en *Het nieuwe Lagerhuis* kreeg u de kans om uw visie op ontwikkeling toe te lichten. U wees op het behoud van ontwikkelingshulp, maar keer op keer ook op het belang van de afbraak van tariefmuren in Europa. Uiteindelijk, redeneert u, komt alle heil van een geliberaliseerde wereldmarkt.

Dat is vreemd. Er zijn de laatste jaren talloze onderzoeksrapporten verschenen waaruit vooral de nadelen van liberalisering aan de orde komen. Daaruit blijkt dat de voorstanders van liberalisering vaak buiten beschouwing laten dat liberalisering in ontwikkelingslanden tot een forse daling van het overheidsbudget leidt, omdat men minder geld binnenkrijgt van importheffingen. Vooral westerse landen en rijkere ontwikkelingslanden, meer in het bijzonder de multinationals en grootgrondbezitters in die landen, zullen het meest van de vrijhandel profiteren. Verliezers zijn vooral de zogenaamde ACP-landen, die de voordelen van hun preferentiële toegang zien verdampen, en de armste ontwikkelingslanden. Die laatste groep heeft via het Everything But Arms-verdrag overigens al vrijwel volledige toegang tot de EU-markt.

De Europese Unie en de Verenigde Staten zullen in ruil meer toegang verlangen tot ontwikkelingslanden. De nadelige effecten van deze extra concurrentie in de werkgelegenheid binnen landbouw, industrie en de informele handel in ontwikkelingslanden, zijn veel groter dan de potentiële voordelen voor de armste producenten op westerse markten.

Vooraf in de landbouw, de cruciale sector bij de onderhandelingen in de Wereldhandelsorganisatie

(WTO), zijn het meestal niet de armste producenten die kunnen exporteren, maar juist grootschalige exporteurs in monoculturen. Grootschalige teelt van bijvoorbeeld soja, palmolie en biomassa voor de export gaat ten koste van de eigen voedselvoorziening voor bijvoorbeeld inheemse volkeren die leven in natuurgebieden die worden omgezet in plantages. Door bodemerrosie, uitputting van zoet water en verdrijving van kleine boeren van hun land, wordt mondiaal een landbouwsysteem om zeep geholpen dat eeuwenlang leidde tot een voedselvoorziening die in balans was met aanwezige natuurlijke hulpbronnen én grote sociale en culturele waarde had.

Zelfs bij de export van koffie, die wél door kleine boeren wordt geproduceerd, heeft liberalisering tot een crisis geleid. Zo werd een redelijk goed werkende internationale koffievereenkomst onder druk van multinationals en de VS beëindigd. Het resultaat was in 2004 de laagste koffieprijs ooit.

De huidige 'liberaliseringagenda' komt vooral de agribusiness ten goede: die kan zijn exportpositie op de wereldmarkt vergroten, en krijgt de mogelijkheid producten onder de kostprijs in te kopen, ten koste van boeren, natuur en milieu. Bij de onderhandelingen in de WTO ligt te veel nadruk op het verlagen van marktbeschermingen en te weinig op het uitbannen van handelsversturende subsidies.

Kortom: de huidige globalisering leidt niet tot aansluiting van de armsten bij de wereldeconomie, maar tot uitsluiting van hun lokale economie en hulpbronnen. En dat terwijl nog altijd wereldwijd de meeste boeren actief zijn voor die lokale en nationale markten. Slechts 10 procent van de landbouwproduc-

tie wordt op de wereldmarkt verhandeld.

De internationale boerenbeweging *Via Campesina* heeft een goed alternatief ontwikkeld dat uitgaat van 'voedselsoevereiniteit'. Landen (of regio's, zoals de EU) krijgen hierbij weer het recht om hun eigen landbouwbeleid te ontwikkelen, waaronder de mogelijkheid bestaat om het eigen voedsel op een duurzame manier door eigen boeren te laten produceren. De consequentie zou zijn dat alle landen (en de EU) binnen de WTO hun importheffingen weer mogen verhogen tot een niveau waarop boeren kostendekkend en onder verhoogde maatschappelijke eisen het voedsel kunnen produceren. Alle handelsversturende inkomens- en exportsubsidies kunnen dan worden afgeschaft.

Deze regionalisering leidt niet alleen tot levensvatbare inkomens voor boeren in het Noorden en het Zuiden, maar kan ook een bijdrage leveren aan het oplossen van de klimaat- en energiecrisis. Het aantal voedselkilometers worden zo immers drastisch beperkt.

Wordt het niet eens tijd dat milieu- en ontwikkelingsorganisaties steun verlenen aan kritische boerenorganisaties als *Via Campesina* en *Platform Aarde Boer Consument*? Misschien dat het mislukken van de huidige WTO-onderhandelingen ruimte biedt om gezamenlijk dit verzwegen alternatief van voedsel- en energievoevereiniteit te realiseren.

Guus Geurts,

milieukundige en publicist

Een volledige versie van deze brief staat op www.viceversaonline.nl

Maak bestaande hulp effectiever

Beste minister Koenders, We hoorden u op de Afrikadag zeggen dat u zich onverminderd blijft inzetten voor de Millenniumontwikkelingsdoelen (MDG's) en dat u de invloed van de armen zelf op beleid en resultaten wilt vergroten. Dat spreekt ons aan. Maar er moet meer gebeuren, want de hulp is niet effectief genoeg. Wat is er mis en hoe kan het beter? Voormalig Wereldbank-econoom William Easterly geeft een deel van het antwoord in het boek *The White Man's Burden*. Hij onderscheidt planners en zoekers. Ontwikkelingssamenwerking is in de greep van planners die ambitieuze en universeel toepasbare doelstellingen formuleren, maar geen verantwoordelijkheid nemen voor de te behalen resultaten. Kijk maar naar de MDG's. Die zijn door de internationale gemeenschap omarmd, maar wie is er verantwoordelijk als in 2015 blijkt dat de armoede helemaal niet gehalveerd is? De landen die ontwikkelingshulp geven of de landen die het geld ontvangen? De MDG's zijn de verantwoordelijkheid van iedereen en dus van niemand. Erken dat ontwikkelingssamenwerking in de huidige vorm niet effectief genoeg is. Dat is geen schande, dat is de werkelijkheid. Kritiek op de

effectiviteit van de hulp wordt vaak gepareerd met het argument dat de armoede te groot is om met de beschikbare gelden bestreden te kunnen worden. Of met het argument dat te veel kritiek het draagvlak voor uw en ons werk zou ondergraven. Beide argumenten zijn niet valide: meer hulp is niet per se beter en een sterk draagvlak onder een slecht bouwwerk heeft geen zin. Easterly ontvouwt in zijn boek geen Groot Plan voor de hervorming van ontwikkelingssamenwerking. Juist niet. Hij bekritiseert de planners die maar één weg naar ontwikkeling kennen: modernisering naar westers model. Hij verklaart het succes van ontwikkelingslanden die wél succesvol zijn uit het feit dat ze het westerse voorbeeld niet klakkeloos hebben gevolgd. Zij hebben de hulp gebruikt ter ondersteuning van de eigen koers.

OMBUDSMAN

Beste minister, wat moet u doen om de hulp effectiever te maken? Formuleer geen nieuwe doelstellingen, maar verminder het aantal bestaande doelstellingen. Het maken van nieuw beleid verdringt de vraag naar effectiviteit van huidig beleid. U wordt daar niet op afgerekend – na vier jaar is het immers nog te vroeg om te oordelen

over de resultaten daarvan – maar de armen krijgen steeds weer de rekening gepresenteerd van mooie, aansprekende, maar onrealistische plannen. Ten tweede: vergroot de invloed van de armen. Nu wordt vooral rekening gehouden met eisen van donoren. Het zijn westerse deskundigen die oordelen over de effectiviteit van de hulp. Dat moet anders. Zelf zei u dat de invloed van nationale parlementen moet worden vergroot. Maar geef ook meer ruimte aan organisaties van armen. Stel bijvoorbeeld een onafhankelijke ombudsman in waar de ontvangers van hulp hun beklag kunnen doen. Ten derde: creëer binnen en buiten uw departement een werkomgeving waarin experimenten geaccepteerd worden. Geef ruimte aan zoekers, verminder de nadruk op gedetailleerde plannings. Benadruk leren, in plaats van controleren. Tot slot: versterk de onafhankelijke toetsing van de hulp. Laat lange-termijneffecten onderzoeken, geef wetenschappers de mogelijkheid om nieuwe methodieken uit te vinden.

MINDER ORGANISATIES

Wie het zo goed weet voor een ander, moet ook bereid zijn tot zelfonderzoek. Ook bij het particuliere kanaal is

de macht te vaak aan de planners. We moeten meer experimenteren (en daar de ruimte voor krijgen!), meer risico's nemen en vaker een grotere mond opzetten. De eigen ruimte voor het internationale maatschappelijk middenveld wordt steeds kleiner, en daar moeten we ons tegen verzetten. Ook wij moeten meer ruimte geven aan zuidelijke organisaties om onze agenda mee te bepalen. En verder: meer specialisatie en concentratie. Minder organisaties, meer strategische samenwerkingen, meer nadruk op wat ons bindt en minder op wat ons scheidt. Tot slot: mede gebruikmakend van wat de wetenschap ons te bieden heeft, een alternatief ontwikkelen voor de technocratische, kwantitatieve visie op resultaten die nu opgang doet. Wij geloven met hart en ziel in een waardig bestaan voor iedereen. Kritiek op ons eigen werk leveren is niet gemakkelijk, maar we moeten elkaar een spiegel blijven voorhouden. Anders gooien anderen onze droom van een rechtvaardige wereld aan diggelen. En dat is onverdraaglijk.

Lilianne Ploumen en Peter Konijn,
directeur en adjunct-directeur van Cordaid

Steun civiele vredesmissies

Beste minister Koenders, Is het u ook wel eens opgevallen dat de meeste mensen bij de term 'vredesmissie' denken aan bewapende soldaten? Die worden er immers op uitgestuurd om in conflictgebieden een 'vrede' af te dwingen of een eerder tot stand gekomen vrede te bewaken. Toch weet iedereen dat echte vrede vraagt om de actieve inzet van de burgerbevolking. Zeker nu conflicten steeds vaker niet worden uitgevochten tussen landen, maar tussen groepen bewapende burgers, is er voor civiele organisaties een belangrijke rol weggelegd bij het bewerkstelligen van een vreedzame oplossing. Soms vragen zij daarbij om ondersteuning van buitenaf, maar de vredesmissie die hen daarbij voor ogen staat is meestal niet van militaire aard. Organisaties als EIRENE, Nonviolent Peaceforce en Peace Brigades International bieden die ondersteuning door het inzetten van groepen goed getrainde, geweldloze burger vredeswerkers. In onder meer

Colombia, Sri Lanka en Tsjaad verrichten zij onder moeilijke omstandigheden uitstekend werk bij het beschermen van vredes- en mensenrechtenactivisten en bij het ondersteunen van lokale organisaties. Mijn oproep aan u: maak het burgervredeswerk in de vorm van dit soort vredesmissies tot hoeksteen van uw beleid. Misschien kunt u eens gaan praten met uw Duitse collega, mevrouw Heidemarie Wiczorek-Zeul. Zij bracht in 2004 een nota uit over 'civiele conflictpreventie, conflicttransformatie en vredesopbouw'. Sindsdien hebben in Duitsland zo'n driehonderd vrijwilligers deelgenomen aan door de overheid gefinancierde trainingsprogramma's onder het motto 'Vrede vraagt om vakkrachten'. En op dit moment zijn 120 van hen uitgezonden naar door conflicten geteisterde regio's om daar een bijdrage te leveren aan het vredesproces. Ook Canada is deze weg ingeslagen en zoals u weet, wordt op Europees niveau gesproken over de totstandkoming van een Europees civiel vredescorps.

Binnenkort is de evaluatie aan de orde van het Stabiliteitsfonds. De besteding van de gelden die uw ministerie daarvoor beschikbaar stelt, is nu nog voorbehouden aan 'gouvernementele actoren', in de praktijk vooral het ministerie van Defensie. U heeft al eerder te kennen gegeven hier kritisch naar te willen kijken. Ik geef u in overweging een deel van deze middelen te reserveren voor een civiele vredesmissie van een van de genoemde organisaties. Zo kan ook ons land helpen een andere invulling te geven aan het begrip 'vredesmissie' – een invulling die mogelijk wel eens op een groter draagvlak onder de Nederlandse bevolking zou kunnen rekenen dan de militaire missies die tot dusverre dit predicaat kregen.

Henk Zandvliet,
directeur NEAG Alternatieven voor Geweld en coördinator van People Building Peace Nederland

Nederland kennisland

Schroom niet om kennis te delen met collega-organisaties, betogen Peter Ballantyne, Sarah Cummings en Julie Ferguson. De Nederlandse kennisrevolutie ontleed.

In de afgelopen jaren zijn de 'keukens' van veel Nederlandse ontwikkelingsorganisaties binnenstebuiten en ondersteboven gekeerd. Alsof een *nouvelle cuisine* het land bestormt, staan kennis, informatie en leren op iedere menukaart. Niet alleen zien we bij ontwikkelingsorganisaties expliciete kennismanagementstrategieën ontstaan, ook dragen andere actoren – inclusief beleidsmakers en academici – bij aan het overbruggen van de kloof tussen praktijk, beleid en onderzoek. Opvallend is dat juist Nederlandse organisaties en actoren voor de kennisrevolutie die ook op mondiaal niveau plaatsvindt de toon zetten. Maar wat zijn de kenmerken van deze Nederlandse kennisrevolutie?

Het ministerie van Buitenlandse Zaken experimenteert, stimuleert en faciliteert kennis en onderzoek.

Wetenschappers en beleidsmakers bouwen bruggen tussen gemeenschappen van onderzoek en beleid: het Development Policy Review Network (DPRN), de IS-Academie en WOTRO's nieuwe onderzoeksstrategie.

Ngo's en netwerken investeren in leren en kennisdelen als kritieke pijlers voor verbeterende effectiviteit: Hivos, ICCO, PSO en anderen.

Actoren in de ontwikkelingspraktijk zijn de spil achter interdisciplinaire, multi-actorinspanningen, die leiden tot innovatie, nieuwe vormen van samenwerking en een algehele heroriëntatie van de ontwikkelingspraktijk. Bijvoorbeeld: Dgroups, het *Knowledge Management for Development Journal* (KM4D Journal), IKM Emergent Research Programme, Euforic, het e-Collaboration-netwerk en het Pelican Initiative.

ICT

Ondanks de creativiteit en de vele innovatieve benaderingen, is er behoefte aan meer coherentie, meer leren en delen, meer gezamenlijk ondernemen en begrip. Er is behoefte aan meer gebundelde energie.

Duurzame ontwikkeling staat daarbij op de eerste plaats. Een kennisaanpak moet gestoeld zijn op een heldere ontwikkelingsstrategie, geïntegreerd met de kernactiviteiten van de organisatie, en gebaseerd op de realiteit van partners in het Zuiden. Hoewel de toepassing van kennismanagement in het bedrijfsleven nuttig kan zijn, zijn ontwikkelingsrelevantie en -focus onmiskenbaar. Andere doelstellingen vereisen immers andere strategieën. Laat daarbij de aanpak van een kennisstrategie niet bepalen door technologie. ICT is prachtig en

biedt ongekeerde mogelijkheden, maar moet wel aangepast zijn aan de eisen van de kennisinitiatieven. Met andere woorden: bepaal een strategie en vind een oplossing die daar bij past. Doe het niet andersom.

Creativiteit is de basis. Kennis huist in mensen. Het managen van kennis is een kwestie van het cultiveren van processen, waardoor mensen worden aangemoedigd kennis te delen. Als de aanpak te mechanisch, automatisch en onpersoonlijk is, verpest je de dynamiek.

Voorts moeten organisaties aansturen op een gecoördineerde, coherente en holistische aanpak. Houd rekening met wat er verder gebeurt in het bredere ontwikkelingscircuit, en sluit aan op deze initiatieven en activiteiten. Er is veel ervaring en expertise beschikbaar waarop nieuwe initiatieven kunnen voortbouwen. In welke fase van ontwikkeling je strategie zich ook bevindt: schroom niet om kennis te delen met collega-organisaties om te leren wat al dan niet werkt, wie wel of niet moet worden betrokken et cetera.

VOEDINGSBODEM

Het is verder natuurlijk verstandig om, voordat je aan de slag gaat met een nieuw kennismanagementinitiatief, relevante literatuur te raadplegen. Het is niet moeilijk om relevant materiaal en *case studies* te vinden. Het *KM4D Journal* is daarbij een goed beginpunt. Op internationaal niveau is er verder een toegankelijke *online community*, die zich uitsluitend met kennismanagement in ontwikkelingsamenwerking bezighoudt: KM4Dev. In Nederland is er ook een actief netwerk van mensen die werken op dit gebied. Deelname in deze gemeenschappen, waarin diverse ontwikkelingsorganisaties, beleidsmakers en onderzoekers vertegenwoordigd zijn, verschaft toegang tot een rijkdom aan kennis en ervaring.

Kortom: een open vizier en de bereidheid om kennis te delen en van anderen te leren zijn een rijke voedingsbodem voor geslaagde kennismanagementinitiatieven in ontwikkelingsorganisaties.

Peter Ballantyne

Directeur Euforic

Sarah Cummings

KIT Information Services, vanaf juli: Context

Julie Ferguson

University of London

Deze bijdrage is op persoonlijke titel geschreven

INTERNETLINKS

Dgroups: www.dgroups.org

e-Collaboration network: www.dgroups.org/groups/ecollaboration

DPRN: www.dprn.nl

Euforic: www.euforic.org

IKM Emergent Research Programme: www.dgroups.org/groups/IKMEmergent

IS-Academie: www.minbuza.nl/nl/themas,sociale-ontwikkeling/is-academie

KM4Dev: www.km4dev.org

KM4D Journal: www.km4dev.org/journal

Pelican Initiative: www.dgroups.org/groups/pelican

WOTRO: www.nwo.nl/wotro

BASISLITERAATUUR

Collison, Chris & Geoff Parcell (2001). *Learning to Fly. Practical Lessons from One of the World's Leading Knowledge Companies*. Capstone Publishing: Oregon.

Powell, Mike (2006). 'Which knowledge? Whose reality? An overview of knowledge used in the development sector.' *Development in Practice* Vol. 16(6): 518-532.

Ramalingam, Ben (2005). *Implementing Knowledge Strategies: Lessons from international development agencies*. Working Paper 244. ODI: London.

Wiedenhof, Caroline & Henk Molenaar (2006). 'One never knows. Research policy and knowledge management in Dutch development cooperation.' *KM4D Journal* Vol. 2(3): 5-18

DOE MEE

De afgelopen twee jaar is in Nederland een actief informeel netwerk ontstaan van mensen die zich bezighouden met informatie- en kennismanagement in ontwikkelingsamenwerking. Ga om op de hoogte te blijven van de netwerk-evenementen naar: www.dgroups.org/groups/IKnetworkNL

Hittebestendig

Het is verspilde moeite oxytocine hittebestendig te willen maken. Chantal Gill'ard, PvdA-woordvoerder ontwikkelingsamenwerking, moet zich niet zo in dit onderwerp vastbijten. Drie deskundigen reageren op deze stelling.

‘Op zich vind ik het hittebestendig maken van oxytocine geen onzin. Het is belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan moedersterfte in ontwikkelingslanden. Ik kan me voorstellen dat het lastig is oxytocine in ontwikkelingslanden koel te vervoeren en te bewaren. Daardoor kan de kwaliteit van het middel niet gegarandeerd worden. Maar ik heb wel een groot bezwaar tegen het pleidooi van Gill'ard: het is namelijk maar een klein aspect. Bij een probleem als moedersterfte gaat het om het brede verhaal: zijn er voldoende verloskundigen of verpleegkundigen die het geneesmiddel kunnen toedienen? Is de infrastructuur aanwezig? Je kunt er wel voor zorgen dat oxytocine voor iedereen beschikbaar is, maar wat heb je daaraan als er onvoldoende medisch personeel is of als er geen ziekenhuizen zijn? Helaas doen dit soort one-issue-onderwerpen het altijd heel erg goed. Mensen hebben de oplossing graag binnen handbereik.’

Annelies den Boer, coördinator medicijnen Wemos

‘Het is onzin hier zo'n nadruk op te leggen. Er wordt gezocht naar een technologische oplossing, terwijl het probleem helemaal niet technologisch is. Het probleem met oxytocine is niet dat het niet hittebestendig zou zijn. IDA [International Dispensary Association, red.] heeft samen met de Wereldgezondheidsorganisatie onderzoek gedaan naar de houdbaarheid en het blijkt best een stabiel product te zijn. Bij een temperatuur van dertig graden kan het bijvoorbeeld nog zes maanden buiten de koelkast bewaard

worden. Bij veertig graden wordt die periode wel korter natuurlijk. Maar als je het stofje eerst steeds in de koelkast bewaart, hoeft het pas uit de ijskast als het naar de patiënt toe moet. En ijskasten zijn er heus wel in klinieken, die hebben ze tenslotte ook nodig voor vaccins. Bovendien, als je oxytocine wél hittebestendig wilt maken, heb je een heel ander probleem. Het stofje wordt normaal toegediend door een eenvoudige vloeibare injectie. Als je het hittebestendig wilt maken, dan moet je allerlei dure technische snufjes toepassen, zoals vriesdrogen. Dan wordt het hittestabiel, maar veel te duur. Terwijl dat dus helemaal niet nodig is.’

Michiel de Goeje, technisch farmaceut IDA

‘Ik ben het niet eens met de stelling. Met het hittebestendig maken van oxytocine zul je moedersterfte de wereld niet uit helpen, want daar zijn andere en belangrijker oorzaken voor. Maar daarom is het nog geen onzin om oxytocine hittebestendig te maken. Het is gewenst en aan te bevelen dat oxytocine bij bevallingen beschikbaar is en nog meer dat het gegarandeerd werkzaam is. Een van de reacties op de oproep van mevrouw Gill'ard was dat hittebestendig maken van oxytocine vooral bedoeld is om het gebruik ervan ook buiten ziekenhuizen mogelijk te maken. Hittebestendigheid is echter ook in ziekenhuizen van groot belang, want daar kunnen de regels voor het koud bewaren van medicijnen lang niet altijd in acht genomen worden.’

Steven Smits, tropenarts en consultant gezondheid en ontwikkeling

Rekensom Irak klopt niet

In uw redactioneel commentaar ‘Modern’ (*Vice Versa* 2, 2007), schrijft u: ‘Het is ons als internationale gemeenschap gelukt om binnen vijf jaar alleen al aan de oorlog in Irak méér geld uit te geven dan we in de afgelopen vijftig jaar wereldwijd aan ontwikkelingsamenwerking hebben besteed. Via alle kanalen bij elkaar opgeteld.’

Ik deel uw opvatting dat we meer zouden kunnen en ook zeker moeten besteden aan ontwikkelingsamenwerking, maar een simpel rekensommetje brengt mij tot de conclusie dat het bovenstaande niet kan kloppen.

Volgens de Congressional Research Service (<http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf>) zijn de totale kosten van de Irak-oorlog voor de Verenigde Staten opgelopen tot

380 miljard dollar. De overige coalitietroepen zullen ook een aanzienlijke bijdrage hebben geleverd maar waarschijnlijk niet zoveel als de VS. Nemen we het ruim, dan hebben ze misschien, grof geschat, zo'n 750 miljard dollar gespendeerd aan Irak.

In *NRC Handelsblad* las ik dat ondanks een daling van 5 procent ten opzichte van het jaar ervoor, de hulp aan ontwikkelingslanden in 2006 totaal 103,9 miljard dollar bedroeg. Dan kan ik niet geloven dat in vijftig jaar minder geld aan ontwikkelingsamenwerking is besteed dan de coalitietroepen in Irak in vijf jaar hebben uitgegeven. U wel?

Jan de Graaf,
student politicologie

Meer begrip voor veldwerk

Vol goede moed vertrek je naar een ver land om onderzoek te doen. Tijdens je studie heb je alles geleerd over onderzoeksmethoden, communicatie en culturele verschillen. Maar dan blijkt dat de praktijk weerbarstig is. Wat doe je als je informanten willen dat je meedoet aan ongeoorloofde activiteiten? Of als je gezondheid gevaar loopt door participerende observatie? Wat gebeurt er als je gezin meegaat op veldwerk? Deze en andere praktische kwesties beschrijft Mario Rutten, hoogleraar comparatieve sociologie van Azië aan de Universiteit van Amsterdam, in het boek *Leuke vakantie gehad?* In vijftien verhalen bespreekt hij

praktische problemen waar je als veldwerker tegenaan kunt lopen. Ook de wereld van wetenschappelijke conferenties en de toenemende managementcultuur binnen universiteiten komen aan bod. Rutten heeft zelf vijftientig jaar onderzoek gedaan op het platteland van India, Indonesië en Maleisië en in Londen. Hij moet regelmatig uitleggen wat hij nu eigenlijk doet, vertelt hij in een interview met de website OneWorld (www.oneworld.nl). 'Vrienden vragen mij als ik terugkom van een periode veldwerk of ik een leuke vakantie heb gehad. Vrij logisch, want antropologie is een discipline waar mensen zich weinig

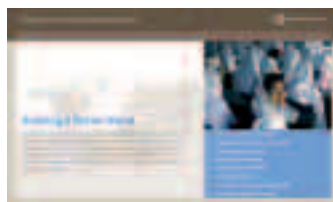
bij voor kunnen stellen. Er bestaat het idee dat je als antropoloog gezellig aan het rondhangen bent bij een tribale stam en daar wat conclusies uit trekt.'

Het boek is daarom bedoeld voor studenten én voor mensen die niet goed weten wat een antropoloog doet. Het is onderdeel van de reeks Antropologie Academie van uitgeverij Aksant en de Antropologen Beroepsvereniging.

MA

Leuke vakantie gehad? Verhalen over Antropologisch veldwerk, door Mario Rutten (Aksant, 2007)

Millenniumdoelen in kaart

Bent u benieuwd hoe het staat met de Millenniumdoelen? Hoe groot de kindersterfte in Azië bijvoorbeeld is in vergelijking met

Midden-Amerika? Of in welk land de meeste ondervoede mensen leven?

Op www.ncdo.nl/flashatlas krijgt u interactieve kaarten te zien met de stand van zaken van alle Millenniumdoelen. De kaarten zijn voor onderwijs of

campagnes ook in druk verkrijgbaar. Bij elke kaart wordt per land en regio informatie gegeven over zestien onderwerpen die te maken hebben met de Millenniumdoelen. Ook kan per land bekeken worden hoe het staat met de beloftes die in 2000 zijn gedaan. De kaarten zijn ontwikkeld door Mapping Worlds, een Amsterdams bedrijfje dat ook voor de website van de Wereldbank een interactieve atlas (devdata.worldbank.org/atlas-mdg) maakte en voor het VN-bevolkingsfonds UNFPA de Aidsklok (www.unfpa.org/aids_clock) ontwikkelde.

MA

Scholen over de grens

Met meer dan honderd vrijwilligers probeert de organisatie Cross Your Borders jongeren bewust te maken van het onrecht in de wereld. Op middelbare scholen wordt hiertoe regelmatig een driedaags programma georganiseerd. Cross Your Borders, vier jaar geleden opgericht door Nicole Keller en acht vrienden, is 'door en voor jongeren', zegt Keller. 'Leerlingen vinden het superleuk om drie dagen lang met ons bezig te zijn.' Ze krijgen dan informatie over onder andere kinderslavernij. Daarnaast komen mensen vertellen over hun ervaringen als vrijwilliger, bijvoorbeeld in Peru. Keller: 'Zo gaat de stof meer

leven en kunnen leerlingen zich er een beter beeld van vormen.' Na dit informatieve deel gaan leerlingen in groepjes een specifiek land onderzoeken op zijn ontwikkelingsproblematiek. Keller: 'De groepjes presenteren hun bevindingen op een creatieve manier. Sommige maken een filmpje, andere bijvoorbeeld een toneelstuk.' Door het intensieve project worden leerlingen geconfronteerd met nieuwe realiteit dan ze, naar eigen zeggen, kennen uit hun 'wegzaplucultuur'. Keller concludeert: 'Velen gaan na onze komst bijvoorbeeld elke maand wat geld bij War Child storten. Soms raken scholen zo enthousiast dat ze een

geldinzameling houden. Het is erg mooi te zien wat de vrijwilligers teweeg brengen.'

Omdat veel jongeren behoefte hebben aan begeleiding bij het ondernemen van acties voor ontwikkelingslanden, werkt Cross Your Borders op dit moment aan een nieuwe website. 'Dit moet een platform worden met tips en een plan van aanpak voor mensen die iets willen betekenen.'

EA

Meer informatie op www.crossoyourborders.nl

Partos gaat Europees

Branchevereniging Partos is sinds 1 januari 2007 uitgebreid met het Platform Europa. Dit platform bestaat al sinds 1975 als het NGO-EU Netwerk en brengt Nederlandse ontwikkelingsorganisaties samen die het Europese ontwikkelingsbeleid willen volgen. 'Het voordeel is dat we als onderdeel van Partos kunnen spreken namens de hele branche', stelt Ad Ooms, coördinator van het Platform Europa. 'We krijgen dus meer politiek draagvlak dan voorheen. Bovendien kunnen we in de Nederlandse achterban meer mensen bereiken.'

Ook Partos-voorzitter Paul Mudde is tevreden. Partos en de leden van Partos profiteren van de schat aan kennis en ervaring die het NGO-EU Netwerk met zich heeft meegebracht. Het is gemakkelijker te volgen wat er in Brussel gebeurt en de Europese subsidieregelingen worden toegankelijker. Het Platform Europa onderzoekt de mogelijkheid om dit jaar in aanloop naar de Europese verkiezingen in 2009 een Europacampagne te starten. Met deze campagne wil het platform het debat aanzwengelen over de rol die Europa speelt in de wereld, en de resultaten van vijftig jaar Europese internationale samenwerking. De campagne zal gevoerd worden samen met partners binnen de overheid, het bedrijfsleven en de wetenschap.

MH

Italië uit waterfonds Wereldbank

Steeds minder donoren geloven dat privatisering van de watervoorziening werkt

Na Noorwegen heeft ook Italië zich teruggetrokken uit de Public-Private Infrastructure Facility (PPIAF). Dit fonds van de Wereldbank moet privatisering van watervoorziening in ontwikkelingslanden bevorderen. Privatisering wordt als voorwaarde gesteld voor het verkrijgen van leningen, schuldenverlichting of ontwikkelingshulp. Volgens critici ondermijnt de PPIAF op deze manier het recht van arme landen om zelf te bepalen hoe zij hun drinkwatervoorziening willen inrichten. Italië gelooft niet dat armen op deze manier betere toegang krijgen tot water. 'Water is geen koopwaar', lichte onderminister Sentinelli

het besluit van zijn regering toe.

Tijdens de PPIAF-jaarvergadering in Scheveningen, eind mei, deden 138 ngo's en vakbonden uit 48 landen een klemmend beroep op donoren om zich terug te trekken uit de PPIAF. In plaats daarvan zouden landen alternatieven moeten financieren, zoals publiek-private partnerschappen. Nederland is een van de donoren van PPIAF.

MA

Lees meer op www.ppiaf.org, www.wdm.org.uk.

Liever Afrika dan Latijns-Amerika

Met jaloezie kijken de Nederlandse Latijns-Amerikaspecialisten naar hun collega's voor het Afrikaanse continent. Als zij jaarlijks een succesvolle Afrikadag kunnen organiseren, zoals de Evert Vermeer Stichting dat doet, waarom dan niet een Latijns-Amerika Dag? De Encuentro Latino Europeo moet volgens de organisatoren, waaronder Eduardo Frei Foundation (EFF) van het CDA en de Society for International Development (SID), in de komende jaren uitgroeien tot zo'n grote publieksdag. Maar dan moet er nog veel veranderen. Aan het aantal bezoekers gemeten, is Afrika veel populairder dan Latijns-Amerika.

Op de zogenaamde publieksdag op 15 mei in Utrecht kwamen slechts zeventig mensen af. Waar waren de studenten? De Universiteit Utrecht, bekend om haar expertise over Latijns-Amerika, was een belangrijke medeorganisator. En waar waren de medewerkers van ontwikkelingsorganisaties in Nederland? Cordaid stond ook op het programma als medeorganisator, maar deze organisatie lijkt geen invloed gehad te hebben op de inhoud van het programma. Aan de discussie over armoede nam niemand deel van maatschappelijke organisaties, over de Millenniumdoelen werd niet gesproken.

Uiteindelijk ging het vooral over brede politieke thema's, zoals het succes van links in Latijns-Amerika bij de laatste verkiezingen. Ingeleid door een dozijn toonaangevende sprekers uit Latijns-Amerika, waaronder de voormalige minister van Buitenlandse Zaken van Mexico Jorge Castañeda, directeur Daniel Kaufmann van het World Bank Institute, oud-president Rodrigo Carazo Odio van Costa Rica en Javier Niño Pérez van het Latijns-Amerikadirectoraat van de Europese Commissie. Het old boys network van grijze oude heren – er was geen enkele vrouw uitgenodigd of ook maar iemand jonger dan vijftig jaar

– wist geen levendig debat te voeren en een discussie met de zaal kwam niet los.

Dat gebeurde later op de dag trouwens wél bij een talkshow op het Latijns-Amerikaans Film Festival (LAFF), dat even verderop werd georganiseerd. In een losse sfeer met muziek en cocktails ontstond een levendig debat over het huidige Latijns-Amerika. Dat het filmfestival goed werd bezocht, evenals de debatten die daar plaatsvonden, toont in ieder geval aan dat de populariteit van Latijns-Amerika niet tanende is.

EQ

Helft wereldbevolking woont in de stad

In 2008 zal voor het eerst in de geschiedenis meer dan de helft van de wereldbevolking in steden wonen. Dat meldt UNFPA, de bevolkingsorganisatie van de Verenigde Naties, in het nieuwe rapport *State of World Population; Unleashing the Potential of Urban Growth*. De urbanisatie zal doorzetten tot 5 miljard stedelingen in 2030. Hoewel de groei vooral voor rekening komt van ontwikkelingslanden, hoeft dit volgens UNFPA niet louter negatief te zijn. Geen geïndustrialiseerd land heeft ooit significante economische groei bereikt zonder een trek naar de steden. Urbanisatie biedt volgens de organisatie nieuwe mogelijkheden om de mondiale armoede te verminderen en om gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bevorderen. Maar doordat de meeste landen niet op de groei van de steden zijn voorbereid, wordt meestal het tegengestelde effect bereikt.

UNFPA roept landen daarom op om in actie te komen

en langetermijnplannen te maken om de aanhoudende bevolkingsgroei in de steden te kunnen opvangen. Daarbij heeft het weinig zin om de trek van het platteland naar de stad in te dammen: het grootste deel van de stedelijke groei is het gevolg van gezinsuitbreiding. In een apart katern van het rapport bericht UNFPA over de laatste demografische trends in de wereld. De gemiddelde levensverwachting is ten opzichte van het rapport van vorig jaar voor het eerst in jaren een heel klein beetje toegenomen: van 63,9 jaar voor mannen en 68,4 jaar voor vrouwen naar respectievelijk 64,2 en 68,6 jaar. De verwachte groei van vooral Afrikaanse landen is enorm. UNFPA schat dat in de Democratische Republiek Congo in 2050 177 miljoen mensen zullen wonen. Nu zijn dat er 61 miljoen.

PV

Auteurs:

MA Marusja Aangeenbrug
EA Eline van Aggelen
MH Margreet van der Hel
EQ Evert-jan Quak
PV Peter Vermaas

Fotografie :

Roel Burgler

**Dorrit van Dalen, Judith Jansen en
Evert-Jan Quak**
Foto's: Roel Burgler

Steeds meer ontwikkelings-landen kennen eerlijke verkiezingen. Maar komt er verder van de democratische aspiraties iets terecht? Vice Versa bericht vanuit Mali, Suriname en Guatemala. Hoogleraar Paul Collier: 'Democratie kan de kans op een conflict vergroten, maar er is geen alternatief.'

DE MOEIZAME WEG VAN EEN WESTERS OFFENSIEF

Democratische dissonanten

Er bestaan in de wereld veel democratieën, vooral op papier. Guatemala bijvoorbeeld heet sinds 1986 een democratie. 'We hebben een prachtige grondwet waarin precies staat hoe het moet', zegt journalist Roberto Alvarado, tevens oprichter van de Guatemalteekse Asociación de Amigos del Desarrollo y la Paz. 'Er zijn wetten die precies uitleggen hoe de regering en het parlement moeten functioneren, wat ze wel en niet mogen. Alleen: er is geen controle op de uitvoering. Op papier functioneert de democratie in Guatemala perfect, maar in de praktijk handelt niemand ernaar.' Een democratisch bestuurlijk systeem is slechts een van de eerste stappen in het democratisch proces, zo blijkt niet alleen in Guatemala, maar ook in Mali en in Suriname (zie kaders). Vrije, representatieve media, participatie van een groot deel van de bevolking, democratisch bestuurde politieke partijen – ze zijn net zo onontbeerlijk

voor een goed functionerende democratie. 'De definitie van democratie is hier vooral het houden van verkiezingen', aldus Alvarado. Dat is te beperkt, vindt hij. Een paar dagen voor de verkiezingen komen de internationale waarnemers uit Europa en de Verenigde Staten om te kijken of de verkiezingen vrij plaatsvinden. De uitkomst voor Latijns-Amerika is dat tegenwoordig de verkiezingen in vrijheid worden gehouden, wat niet betekent dat er geen fraude heeft plaatsgevonden. Alvarado legt uit: 'Die heeft in een vroegere fase allang plaatsgehad, doordat politieke partijen stevast onderling en met de economische elite allerlei dealtjes maken.' Hoe is het mogelijk dat na ruim twintig jaar democratie Guatemala nog steeds niet democratisch handelt? En dat terwijl het Westen sinds de jaren negentig goed bestuur en het bevorderen daarvan als voorwaarden stelt voor ontwikkelingshulp,

ook aan Guatemala, in de veronderstelling dat democratie tot ontwikkeling leidt. Door democratie zou de kloof tussen arm en rijk namelijk kleiner worden en de welvaart die ermee gepaard zou gaan, zou beter verdeeld worden onder de verschillende lagen van de bevolking. Maar dat was makkelijker gedacht dan gedaan.

GEEN KLEUR

'De voor wat, hoort wat-mentaliteit vertroebelt de democratie', zegt Doris Cruz, die leiding geeft aan het kantoor van het Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD, zie kader) in Guatemala-Stad. Dat komt volgens haar doordat politieke partijen zonder een programma politiek bedrijven. Cruz: 'Een clubje van enkel mannen vliegt naar Miami om daar in een luxe hotel een week lang een politiek programma te schrijven. En dat is het.'

Verkiezingsdebat in Mali; de verschillende politieke partijen kregen veel minder zendtijd om op de nationale televisie hun standpunten uit te dragen dan de president

Het resultaat is dat alle politieke partijen op elkaar lijken. Het onderscheid tussen wie precies oppositie voert tegen wie, is in de praktijk niet altijd zichtbaar. Dat wordt versterkt doordat parlementariërs met grote regelmaat wisselen van partij. Cruz: ‘Pas als een partij zich werkelijk met een politiek programma uitspreekt over belangrijke onderwerpen zoals hoe ze de economie wil versterken, hoe ze daarbij rekening houdt met het milieu en met sociaal zwakkeren, en welke prioriteiten ze stelt voor de komende jaren, zal ze zich onderscheiden van de rest en krijgen we in Guatemala een gevarieerder politiek landschap.’ Naast het ontbreken van ideologische kleur zijn er nog andere problemen. Zo laat ook de transparantie binnen politieke partijen vaak te wensen over. De politieke koers van een partij wordt volledig door de politieke leider bepaald, en partijleden – als die er al zijn – hebben daar geen enkele invloed op.

Guatemala staat hierin zeker niet alleen. Neem Mali. Het West-Afrikaanse land kent sinds 1992 een meerpartijendemocratie, maar de politieke partijen hebben er geen ideologische kleur. ‘Links en rechts bestaan hier niet’, vertelt Brahim Fomba, een Malinees politicoloog. ‘Iedereen

zegt tijdens campagnes hetzelfde: ‘Wij willen Mali ontwikkelen.’ Of: ‘We willen het onderwijssysteem aanpakken.’ Maar hoe ze dat willen doen, dat horen we niet. Malinezen stemmen niet op basis van de inhoud. Ze stemmen niet, of ze stemmen op mensen waar ze persoonlijke banden mee hebben. En dat weten politici. Dus doen ze er alles aan om die banden te creëren. Ze geven de kiezer het idee dat hij er concreet wat voor terugkrijgt als hij op een bepaalde kandidaat stemt. Een weg bijvoorbeeld die zijn dorp met de buitenwereld verbindt.’

Dan is er nog het taalprobleem. De bestuurlijke taal van Mali is het Frans, maar slechts 20 à 30 procent van de bevolking spreekt die taal. ‘Drie vierde van het land is uitgesloten van politieke betrokkenheid!’ zegt Ali Cissé, die bij de African Development Bank werkt en een boek schreef over de Malinese democratie. ‘Onze democratie kan pas werken als de verschillende talen die ons land rijk is, erkend worden als officiële talen. Tenminste één van die talen zal gekozen moeten worden als bestuurlijke taal waarin de politiek zich uitdrukt. Het Bambara bijvoorbeeld. Niet iedereen spreekt dat, maar het is wel de lingua franca voor meer dan de helft van de bevolking. Niet ideaal, maar wel het minste van twee kwaden.’

TABOE

‘Politiek is een manier om geld te verdienen zonder zweten’, zeggen ze in Suriname. Democratie betekent voor veel mensen in ontwikkelingslanden vooral een handige manier om de eigen belangen veilig te stellen. De beste banen zijn alleen te krijgen voor wie goede politieke connecties heeft. Maar ondanks het negatieve beeld van politiek en politici was de opkomst bij de laatste verkiezingen in Suriname redelijk hoog: 65 procent. Veel mensen identificeren zich met een politieke partij, bijna zoals ze lid zijn van een familie of van een kerk. Dat is makkelijk te verklaren: de meeste partijen vertegenwoordigen de belangen van een etnische groep en mensen zijn of voelen zich lid op grond van hun etniciteit. Maurits Hassankhan, minister van Binnenlandse Zaken: ‘Etnische politiek is goed als het gaat om zwakke, achtergestelde groepen. De behoefte aan zulke etnische partijen neemt af wanneer de groep meer geëmancipeerd raakt.’

In Suriname hebben maar enkele partijen de etnische band losgelaten. De belangrijkste daarvan is de Nationale Democratische Partij (NDP) van Desi Bouterse, die zich vooral presenteert als partij voor jongeren. Daar is goed over nagedacht: jongeren vormen ongeveer de helft van de Surinaamse bevolking. Dr. Hans Breeveld is actief geweest binnen het congresbestuur van de Nationale Partij Suriname (NPS) en was ook korte tijd minister. Momenteel is hij onderzoeker, docent en coördinator van de Democratie Unit, een onderzoeksgroep aan de Anton de Kom Universiteit. ‘Politieke partijen speelden aanvankelijk een emancipatorische rol, die ook hard nodig was’, vertelt Breeveld, die zelf creool is. ‘Pas in de jaren zestig kregen zwarten, hindoos en Javanen gelijke kansen in openbaar bestuur. Etniciteit is nog steeds heel bepalend voor de positie die Surinamers innemen in de maatschappij. Creolen waren decennialang tweederangs mensen.’ En marrons – afstammelingen van zwarte slaven die niet op de plantages bleven, maar tijdens en na afschaffing van de slavernij het binnenland introkken – zijn dat nog steeds. Het woord discriminatie is in Suriname taboe, maar iedereen zal toegeven dat marrons met de nek worden aangekeken.

Partijen kunnen in Suriname dan wel etnische groepen vertegenwoordigen, echt lid worden is nog niet zo makkelijk. Dat is niet verwonderlijk als je bedenkt dat een partij die succes heeft bij de verkiezingen de mensen op haar ledenlijst ook moet ‘accommoderen’: ze met banen, vergunningen, grond en andere voordelen belonen. Anders lopen ze bij de volgende verkiezingen misschien weg. ‘Lid worden van een partij is een manier om vooruit te komen’, zegt studente bestuurskunde Eurietha Tjanaway.

Surinamers die geen lid van een partij zijn en bovendien niets zien in het gebruik van hun stemrecht, laten dan ook hun handen zien en zeggen: ‘Dit is mijn partij. Tien bestuursleden, en ik weet precies wat ze doen.’

HONDERD PARTIJEN

Het vertrouwen in politieke partijen is in veel landen klein. Een zwakke interne democratie en gebrek aan transparantie maken het er niet beter op. ‘Binnen Surinaamse partijen heerst een stempeldemocratie’, vertelt Breeveld. ‘De besluit- >>

De stand van de democratie wereldwijd

- * Opvallend is dat de landen die sinds 1985 de grootste vooruitgang hebben geboekt, zijn geconcentreerd in Oost-Europa en West-Afrika. In Zuid Amerika is de situatie de laatste 20 jaar aanmerkelijk verslechterd.
- * In 140 van de 200 landen in de wereld worden democratische verkiezingen gehouden waarbij meerdere politieke partijen verkiesbaar zijn.
- * Sinds 1985 hebben 55 landen significante stappen gezet naar democratie, waardoor 33 militaire regimes vervangen werden door een burgerregering.
- * Van deze 55 nieuwe democratieën zijn 47 landen volledig democratisch. De overigen zijn blijven steken in vormen van autoritair bewind of interne conflicten.
- * Slechts 84 landen in de hele wereld (waarvan de burgers bijna 60 procent van de wereldbevolking vormen) zijn volledig democratisch.
- * De niet-democratische landen maken veelal deel uit van de groep van allerarmste landen (de least developed countries ofwel ldc's) en zijn voornamelijk te vinden in het Midden-Oosten, in Afrika, in Zuidoost-Azië en in de Stille Oceaan.
- * 125 Landen kennen een vrije of grotendeels vrije vorm van meningsuiting in de media.
- * 61 Landen hebben géén vrije media.
- * Wereldwijd is 14 procent van de parlementariërs vrouw. In slechts 10 landen is het vrouwelijke aandeel hoger dan 30 procent en in 10 landen is het zelfs 0 procent.

Een vrijere wereld

Ontwikkeling van politieke- of burgerrechten van 1985 tot 2005

illustratie: Geografiek

(Bron: Freedom House, UNDP Human Development Report 2002)

vorming op partijcongressen is niet serieus. De wil van de voorzitter is wet, leden komen hun stempel zetten. De voorzitter en ondervoorzitter van partijen worden niet gekozen maar door het bestuur aangesteld.

In Mali is het niet anders. Daar zijn 106 geregistreerde politieke partijen. Het debat om de criteria aan te scherpen wordt overigens volop

gevoerd. Bij de presidentsverkiezingen van eind april waren er dankzij strengere criteria acht kandidaten, terwijl dat er in 2002 nog ruim twintig waren.

Volgens Augustin Cissé, coördinator van het NIMD in Mali, is het grote aantal partijen te wijten aan de gebrekkige interne democratie: 'Elke keer dat er een ruzie plaatsvindt tussen politici

komt het tot een afsplitsing. En dan gaat het niet over verschillende ideeën over de grote beleidslijnen. Het zijn vaak persoonlijke ruzies die leiden tot het vertrek van de laagste in rang, die dan weer een eigen partij begint. Maar dit weten de partijen. Ze zeggen zelf dat het gebrek aan interne democratie binnen partijen niet goed is, dat het doorwerkt in de nationale democratie. Ik ben

'Malinezen stemmen niet op basis van de inhoud'

blij dat ze dat erkennen en ons vragen om ze te helpen hun interne democratie te versterken.'

STEUN KOPEN

De kloof tussen burgers en politici is een probleem dat overal ter wereld bestaat, maar in ontwikkelingslanden met een prille democratie is het des te schadelijker. Daar gaat immers het principe van *the winner takes it all* meestal samen met een politiek die via etnische lijnen is vormgegeven. Een gevaarlijke combinatie, vooral in Afrika, aldus Paul Collier, hoogleraar economie aan de universiteit van Oxford, die onlangs voor de Society for International Development (SID) een lezing gaf over democratie. 'De winnaars hebben de neiging te zeggen: "Goed, we hebben gewonnen, nu kunnen we doen wat we willen. En we zullen dat ook doen." En wat gebeurt er met de verliezers? Zij zullen zeggen: "Jullie spelen vals. Wij zijn zeer bezorgd dat deze regering kan doen wat ze wil. Onze vrienden van de internationale gemeenschap zitten al in het vliegtuig terug. We

zullen ons dus moeten verdedigen zoals we dat altijd hebben gedaan.'" Volgens Collier is dit de reden dat na afloop van verkiezingen vaak nieuwe conflicten ontstaan tussen rivaliserende machthebbers. Vóór de verkiezingen was het juist redelijk rustig, omdat de verkiezingen aan beiden perspectief boden op de winst.

In Afrika, maar ook in andere delen van de wereld, is volgens Collier regeren voor het algemeen belang niet effectief. In de praktijk ziet het er volgens hem ongeveer zo uit: 'Wanneer een politieke baas zich afvraagt hoe hij de stemmen in een bepaald dorp zou kunnen winnen, redeneert hij als volgt: "Ik kan ze een school en een ziekenhuis beloven, maar daarvoor had ik ook in de afgelopen vijf jaar kunnen zorgen, toen ik aan de macht was. Dat deed ik niet omdat het een te kostbare strategie is. Als ik namelijk kies voor publieke goederen zoals scholing en gezondheidszorg, verspil ik geld omdat die man in het midden de macht heeft in het dorp. Hij is degene die iedereen zegt wat ze moeten stemmen.

Beter kan ik zijn steun kopen door hem vijf dollar cash te geven. Hij zal iedereen vertellen op mij te stemmen.'" Collier noemt dit *patronage politics*. In Benin is het principe wetenschappelijk onderzocht door te kijken naar hoe politieke partijen campagnes voeren in verschillende delen van het land. 'De strategie van patronagepolitiek won! Dat is momenteel de bittere realiteit van democratie in deze samenlevingen', zegt de Oxford-hoogleraar.

CHECKLIST

Dat democratie in veel landen nog te wensen overlaat, is duidelijk. Collier vindt het dan ook redelijk dat het Westen voorwaarden op het gebied van goed bestuur stelt. Maar die voorwaarden zouden moeten inhouden dat regeringen verantwoording afleggen aan hun eigen volk, niet aan westerse donoren. Ali Cissé is het met hem eens: 'Mali leunt met gekruisde armen achterover en kijkt geduldig toe welke oplossingen er gebracht worden uit het buitenland. Elke partner >>

Democratie in Guatemala

De staatsinrichting van de Republiek Guatemala is gebaseerd op de grondwet uit 1986, toen de bloedigste periode van de Guatemalteekse burgeroorlog (1960-1996) voorbij was. De grondwet voorziet in scheiding van de uitvoerende, wetgevende en rechtelijke macht. De president is zowel staatshoofd als regeringsleider en wordt via algemene verkiezingen gekozen voor een termijn van vier jaar. Hervervorming is volgens de grondwet niet mogelijk. Het parlement is in 2004 van 113 naar 158 leden uitgebreid. Parlementariërs worden voor vier jaar gekozen en besluiten worden met absolute meerderheid genomen. Op dit moment telt het parlement 15 fracties. De voormalige guerrillabeweging heeft zich omgevormd tot een van de weinige linkse politieke partijen, de Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca, maar heeft weinig macht in de politieke arena. Na tien jaar vrede is het met de mensenrechtensituatie nog steeds slecht gesteld. De ombudsman voor de mensenrechten, een instituut dat voortvloeit uit de vredesakkoorden, wordt gekozen door het parlement en rapporteert aan het parlement.

Om de democratie te bevorderen hebben alle grote politieke partijen in 2003 een 'verdrag voor bestuurbaarheid' ondertekend voor het functioneren van het congres. Het verdrag kent een 'Gedeelde Nationale Agenda' waarin democratisering van de interne partijstructuur wordt aangemoedigd. Daarvan is nog weinig terechtgekomen. Volgens de corruptie-index van Transparency International neemt Guatemala de honderdste en daarmee laatste plaats in van alle Centraal-Amerikaanse landen.

President Oscar Berger is sinds 2004 aan de macht. Zijn centrum-rechtse coalitie Gran Alancia Nacional won de verkiezingen van presidentskandidaat en oud-dictator Rios Montt. Montt is hoofdverantwoordelijke voor de genocide van begin jaren tachtig op de Maya-indianen. Hij mocht meedingen naar het presidentschap omdat het Constitutionele Hof een afwijzing van de Hoge Kiesraad als ongrondwettelijk verklaarde. In september van dit jaar zijn er nieuwe presidentsverkiezingen.

komt met een recept, en uiteindelijk zijn er zoveel recepten dat we ons erin verliezen. Het moet natuurlijk andersom. Mali moet tot een recept komen, dat gedragen wordt door de mensen die het moeten gaan uitwerken. En als partners ons dan willen helpen, mooi. Maar het moet vanuit onszelf komen.'

'Buitenlandse donoren zijn soms zo rigide in hun opvattingen over democratie', verzucht Cissé. 'Alsof ze een checklist vasthouden en zeggen: voorwaarden a, b en c zijn vervuld maar voorwaarde d niet, dus nee, wij vinden dit geen goede democratie. Er moet meer ruimte zijn om te erkennen dat er verschillende vormen van democratie bestaan, en dat het model aangepast moet worden aan de situatie van elk land afzonderlijk. In Mali moeten we van het idee af dat de westerse democratie heilig is. Voor de westerse kolonisatie bestonden we ook al. We hadden toen ook al een werkend bestuurlijk systeem. De vroegere West-Afrikaanse koninkrijken kunnen ook tot voor-

beeld dienen wanneer we nadenken over het soort democratie dat we willen bereiken. Ik vind dat we de democratie moeten afrikaniseren. En niet alleen naar onze geschiedenis kijken, maar ook kijken naar de goede voorbeelden op ons continent vandaag de dag.'

De huidige Malinese grondwet, aangenomen na de omwenteling in 1991, is een woordelijke kopie van de Franse grondwet van 1958. Frankrijk anno 1958 was echter iets heel anders dan Mali anno 2007. In de grondwet staat bijvoorbeeld dat als niemand in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen een absolute meerderheid behaalt, er na twee weken een tweede ronde moet plaatsvinden. Maar in een uitgestrekt land als Mali met zwakke communicatiemiddelen is het een helse klus om de stemmen te verzamelen. Bij de presidentsverkiezingen van 2002 werd op een vrijdag bekend dat er een tweede ronde nodig was, die de zondag erop al moest worden uitgevoerd.

Cissé: 'Mali heeft een eigen grondwet nodig, een

eigen politiek systeem dat rekening houdt met de mogelijkheden en beperkingen van ons land. En als we dan toch bezig zijn met hervormen, moet ook nodig gekeken worden naar de kosten van de democratie zoals die nu werkt. De verkiezingen van 2002 kostten bijvoorbeeld 25 miljard francs CFA, dat is ongeveer 38,5 miljoen euro. Daarvoor is Mali afhankelijk van buitenlandse donoren. Zo iets kun je toch niet goedkeuren, als je weet dat er in ons land nog dorpen zijn zonder waterput? We moeten nadenken over een vergaande grondwetswijziging, en over een verkiezingssysteem dat duurzamer is en dat we zelf kunnen dragen.'

AGENDA

Bij het vormgeven van een eigen democratie waarbij vooral rekening wordt gehouden met de lokale omstandigheden, zijn politieke partijen een belangrijke speler in het proces. Zij kunnen de veranderingen dragen, als ze maar goed genoeg uitgerust zijn. 'Politieke partijen zijn net moederkoeien', legt Mountaga Tall, de vice-voorzitter van het Malinese parlement uit. 'Als je ze niet goed verzorgt, kunnen ze geen gezonde kalveren ter wereld brengen. Het NIMD zorgt in Mali voor de moederkoeien. Internationale donoren focussen te vaak op het hogere niveau: het gemeentebestuur, de regering. Maar daarbij missen ze een belangrijke stap, want de regeringsleider, de burgemeester, de minister, die komen niet uit het niets, ze zijn producten van politieke partijen. Als de capaciteit daarvan te zwak is, kunnen die geen goede leiders voortbrengen.'

Een transparante interne democratie bevorderen bij politieke partijen is echter een moeizaam proces, waarschuwt Doris Cruz vanuit Guatemala-Stad. 'Onze strategie is om de partijen te herinneren aan zelfreflectie. Uiteindelijk komt het werk van NIMD erop neer de interne cultuur van politieke partijen te veranderen. Maar het veranderen van een cultuur die al dusdanig is vastgesleten, is een ingewikkeld en traag proces. Je moet steeds op zoek gaan naar punten waarop weinig kritiek is om beetje bij beetje iets teweeg te brengen.' Het NIMD heeft zich in Guatemala ingezet voor een gezamenlijke agenda, die in 2003 door bijna alle politieke partijen is ondertekend. Daarin wordt ten doel gesteld de interne democratie serieus vorm te geven en de meerpartijendemocratie te verstevigen. Verder zijn er punten in opgenomen waarlangs de ontwikkeling van Guatemala in de komende jaren zal moeten plaatsvinden. Cruz is trots dat de politieke partijen hebben getekend, maar geeft toe dat van de uitwerking van de agenda weinig terecht komt. 'Politieke partijen zien de

'Buitenlandse donoren zijn rigide in hun opvattingen over democratie'

uitvoering van de agenda niet als prioriteit', zegt ze. 'Wij zijn een mediator. Wij faciliteren om een nieuwe ontwikkeling op gang te brengen. Dat geeft ons een onafhankelijke status, maar maakt ons soms ook machteloos. We geven namelijk geen geld weg, maar financieren alleen projecten. Dat is voor veel politieke partijen tot nu toe genoeg reden om de rug naar ons te keren als het ze te serieus gaat worden. Ze zijn alleen geïnteresseerd als er een potje met geld tegenover staat.'

ARGUSOGEN

De situatie in Guatemala is verder gecompliceerd omdat het land nog steeds gebukt gaat onder de gevolgen van de 36 jaar burgeroorlog die aan zeker 200.000 mensen, merendeels Mayaindianen, het leven heeft gekost. Doris Cruz: 'Na de oorlog stelt de vrede weinig voor. De vrede functioneert niet. De vredesakkoorden zouden een leidraad moeten vormen voor de democratisering en ontwikkeling van het land, maar daar komt helemaal niets van terecht. Tien jaar vrede heeft niet geleid tot een goede representatie van de bevolking in de politiek. De oppositie van toen en de guerrillabeweging hebben sinds de vrede nooit voldoende ruimte gekregen en deze ook niet weten te benutten om een belangrijke rol te spelen binnen de politieke arena. Het resultaat is dat de oude machthebbers, met dezelfde agenda als toen, nog steeds aan de macht zijn. Zolang zij aan de knoppen zitten, verandert er weinig.

Tijdens de bestuursvergadering van deze politieke partij wordt niet alleen over de poppetjes, maar ook over de inhoud van het politieke programma gesproken

Daarbij hebben ze te veel te verliezen.' En dat is ook in andere landen te zien. Een systeem dat in naam democratisch is, maar in werkelijkheid verre van, kan voor politici erg comfortabel zijn. Verandering wordt met argusogen bekeken. Ook Suriname wordt achtervolgd

door haar verleden. Breeveld: 'Al sinds het aantreden van de burgerregering in 1985 is er een discussie aan de gang over hoe het kon komen tot de staatsgreep en de decembermoorden in '82, hoe we een nieuwe staatsgreep kunnen voorkomen, en hoe het proces van herdemocratiseren >>

Democratie in Mali

Sinds 1992 is Mali een meerpartijdemocratie. Amadou Toumani Touré, 'ATT' in de volksmond, pleegde de coup die een einde maakte aan het regime van dictator Moussa Traoré. Na een overgangperiode waarin onder andere een nieuwe grondwet, een wet voor politieke partijen en een kieswet werden opgesteld, vonden ongeveer een jaar later vrije verkiezingen plaats. ATT stelde zich niet kandidaat, maar deed dat wel in 2001. Hij werd verkozen en kwam in april 2007 opnieuw op. Hij werd herkozen met 68 procent van de stemmen. De oppositie beschuldigt hem van fraude: er zouden valse stembiljetten in omloop zijn geweest en stemmen zijn gekocht.

Na zijn overwinning in 2002 nodigde ATT elke partij uit die er iets toe deed om in zijn regering deel te nemen. Zo ontstond de Malinese consensusdemocratie waarin geen oppositie vertegenwoordigd is in het parlement. Voordeel hiervan is dat het besluitvormingsproces vlot verloopt en dat een aantal beleidsmaatregelen snel kunnen worden ingevoerd. Nadeel is dat checks and balances erg beperkt zijn, evenals de invloed van het middenkader en de aanhangers van de politieke partijen: de top steunt immers de acties van de president. Ook is het inhoudelijke politieke debat dat in de jaren negentig nog vurig plaatsvond steeds meer naar de achtergrond verdwenen.

Heikel punt is de deelname van vrouwen aan de politiek. Van het parlement is ongeveer 10 procent vrouw. Het NIMD heeft een tijdje geleden, samen met politieke partijen, geprobeerd om de kieswet aan te passen, zodat 30 procent van de kieslijst uit vrouwen zou gaan bestaan. Daarvoor is gelobbyd bij politici en ook bij de achterban, maar zonder succes. De wetswijziging is afgewezen.

Democratie in Suriname

Suriname heeft nog geen half miljoen inwoners. Deze zijn verdeeld over vijf grote etnische groepen: Hindoestanen, Javanen, creolen, marrons en inheemsen of indianen. Verder is 2 procent van de bevolking Chinees. De marrons, nakomelingen van Afrikanen die van de plantages wegluchtten naar het binnenland, vormen geen minderheid, maar maatschappelijk wel de meest achtergestelden.

In 1980, vijf jaar na de onafhankelijkheid, vond een militaire staatsgreep plaats. Tot 1985, toen er weer een democratisch gekozen regering kwam, was Suriname internationaal geïsoleerd. In 1987 kwam een nieuwe grondwet tot stand. Verkiezingen vinden in principe om de vijf jaar plaats. President Venetiaan, leider van de Nationale Partij Suriname (NPS), heeft zijn derde ambtstermijn.

Suriname is een presidentiële republiek met een eenkamerparlement, de Nationale Assemblée. Deze telt 51 zetels. Er zijn 50 politieke partijen, waarvan er 9 (sommige in coalities) in de regering zitten. De grootste partij (vijftien zetels) is de Nationale Democratische Partij (NDP) van Bouterse. De NDP zit in de oppositie, omdat andere partijen geen coalitie met haar wilden aangaan. De meeste partijen vertegenwoordigen de belangen van een etnische groep.

Dankzij stabiel economisch beleid en gestegen prijzen voor goud, bauxiet en olie is de economische groei ongeveer 5 procent. Toch zegt de bevolking dat haar koopkracht daalt. Veel geld wordt verdiend met de doorvoer van drugs en wapens en met de illegale verkoop van goud. Op de Human Development Index is Suriname gedaald van plaats 67 in 2000 naar 89 in 2006.

Bougouni: onder het toezicht van een aantal hoogleraren oefenen verkiezingswaarnemers voor hun rol bij de verkiezingen

in andere landen is verlopen. De conclusie was dat we als bevolking nog geen goed idee hebben van democratie en dat we op dat gebied scholing nodig hebben. Onderzoekers aan de universiteit begonnen met studies naar de rol van de elites, omdat die de politiek het meest bepalen.' In 2002 is de Surinaamse Democratie Unit opgericht met als doel politieke partijen te steunen door

praktische cursussen, en bij te dragen aan democratie door middel van voorlichting en reflectie. Een forum om constructief over de Surinaamse democratie na te denken, was geboren. Maar de grote politieke partijen waren aanvankelijk niet geïnteresseerd in de seminars die de Democratie Unit met hulp van NIMD organiseert. Breeveld: 'De NPS van president Venetiaan zei te vrezen dat

de universiteit zo te veel betrokken zou raken bij politiek. Nu is er meer belangstelling, maar we hebben het idee dat de invloed van onze bijeenkomsten beperkt is. Partijen sturen een of twee mensen, maar we zijn er niet van overtuigd dat ze terugkoppelen wat ze hier bespreken.'

ZELFCENSUUR

Het opzetten van een Democratie Unit zoals in Suriname of een eigen onafhankelijk meerpartijeninstituut waarin alle politieke partijen zitting hebben zoals in Bolivia al enkele jaren bestaat, is een van de manieren om in een omgeving met geweld, corruptie, armoede, politiek beschermheerschap en etnische diversiteit, tóch democratie te bevorderen. Maar alleen via politieke partijen de democratie veiligstellen is niet voldoende. Het is belangrijk om ook andere actoren binnen een democratie te versterken. In een goed functionerende democratie zitten namelijk voldoende *checks and balances*, waardoor de prestatie van een regering niet alleen afhangt van de verkiezingswinst, maar ook van de kwaliteit van de openbare instituties en de rechterlijke macht, de rol van het maatschappelijk middenveld en de lokale media. In Suriname bijvoorbeeld kan op dat laatste punt nog veel verbeteren. De media geven er lang niet altijd een volledig beeld van wat er gaande is op politiek niveau. Een krant die onwelgevallige dingen schrijft, wordt geweerd van persconferenties en kan na een tijdje dus geen nieuws meer brengen. Dat leidt tot zelfcensuur. 'Niet alle analyses die we maken, komen in de krant te

In een goed functionerende democratie hangt de prestatie van een regering ook af van de kwaliteit van de openbare instituties en de rechterlijke macht, de rol van het maatschappelijk middenveld en de lokale media

'Vroegere West-Afrikaanse koninkrijken kunnen ook tot voorbeeld dienen'

recht', zegt een journalist, die anoniem wil blijven. Hij herinnert eraan dat er bij de doden van 8 december 1982 ook journalisten waren. Veiligheid is volgens hem steeds een overweging, waardoor journalisten weinig op pad gaan en vooral letten op wat de andere drie kranten schrijven. Eigen onderzoek gebeurt vrijwel niet, bevestigt Louis Alfaisi, politiek redacteur van dagblad *De West*. 'Het Surinaamse volk is heel tolerant ten aanzien van de regering. Vraag en aanbod op politiek vlak gaan om kleine dingen. Een bouwvergunning, een stukje grond, een kuub zand over een kapotte weg. En de roddels: welke minister gestolen heeft, of hij de gevangenis in gaat. Maar hoe het zover heeft kunnen komen, hoeft niemand te weten. Zelfs hoogopgeleiden lezen geen achtergrondstukken. En als het publiek geen behoefte aan informatie toont, dan is het voor ons moeilijk om toch tijd in onderzoek te investeren. Als je kritiek levert op de regering, verwijt het publiek je dat je de oppositie steunt. Kritiek wordt moeilijk geaccepteerd in Suriname.'

OP TELEVISIE

In Mali is de situatie niet beter. De nationale Malinese tv-zender ORTM is in handen van de staat, en dus in handen van degene die aan de macht is. Wat voor gevolgen dat heeft op het democratische leven, werd duidelijk in de eerste maanden van dit jaar. Op 29 april gingen de Malinezen naar de stembus. Wettelijk is vastgelegd dat de verkiezingscampagne pas drie weken voor de verkiezingen mag beginnen. Maar de zittende president, Amadou Toumani Touré,

'ATT' in de volksmond, heeft ORTM in handen. En daarmee heeft hij een permanent campagne-middel.

'In de maanden voorafgaand aan de presidentsverkiezingen zag je de president dagelijks op televisie. Lintjes doorknippen, wegen inaugureren, huissleutels van sociale woningen overhandigen. Hij heeft de maanden voor de verkiezingen constant campagne gevoerd, terwijl zijn tegenstanders moesten wachten tot drie weken voor de verkiezingen. Hoe eerlijk is dat?' zegt Martin van Vliet van het NIMD. 'De partijen en het NIMD hebben de zender zover gekregen dat we een serie debatten konden organiseren op de nationale televisie, met vertegenwoordigers van verschillende partijen, in aanloop naar de verkiezingen. Zo heeft iedereen tenminste de kans gehad om op tv zijn zegje te doen. Ook al staat dat niet in verhouding tot de *exposure* die de president heeft gekregen voorafgaand aan de verkiezingen.' En die *exposure* heeft zijn vruchten afgeworpen. ATT werd bij de presidentsverkiezingen van 29 april herkozen met een ruime meerderheid van 68 procent.

CONTROLE

Naast vrije media is een democratie ook gebaat bij een gezond maatschappelijk middenveld, dat bestaat uit niet-gouvernementele organisaties (ngo's). Ngo's ontstaan meestal in het vacuum na een conflict om de zwakke staat te compenseren. De *civil society* probeert de terugtrekkende overheid te vervangen, nadat door macro-economische hervormingen veel vitale publieke

Bamako: Een coalitie van een aantal van de grootste partijen van Mali presenteert haar steunbetuiging aan de zittende president aan de media

diensten zijn opgerold. Hoewel het aantal ngo's in ontwikkelingslanden de laatste jaren toeneemt, is de stempel die ze op de politieke besluitvorming zetten niet altijd even groot. Volgens Kumi Naidoo (zie kader), secretaris-generaal van CIVICUS en voorzitter van Global Call to Action Against Poverty (GCAP) is dat een gemiste kans. Burgeractivisme maakt democratie immers effectiever, omdat burgers meer in het publieke domein betrokken raken.

De controlerende taak van het maatschappelijk middenveld op de nationale overheden wordt echter steeds verder uitgehold. Dat komt doordat belangrijke overheidsbesluiten steeds vaker buiten de nationale grenzen plaatsvinden. Naidoo: 'Globalisering heeft nieuwe machtige actoren gecreëerd, zoals supranationale instanties en transnationale ondernemingen. Controle op besluitvormingsprocessen is daardoor verschoven naar hogere abstractere structuren die voor gewone burgers moeilijk inzichtelijk zijn.'

CHINA

Het ontbreekt in veel jonge democratieën nog aan bouwstenen voor een stabiele meerpartijendemocratie. Maar ook het geloof in de goede bedoelingen van het promoten van democratisering kalft af. Een belangrijke oorzaak is dat de wereldwijde oorlog tegen het terrorisme, zoals die gevoerd wordt door de Amerikaanse president Bush en zijn strategische partners, gelegitimeerd wordt als bevordering van de democratie. Of bijvoorbeeld de situatie in Irak vandaag de dag beter is dan de situatie onder de dictatuur van Saddam Hoessein, wordt steeds vaker betwijfeld. De grote mate van protest en onrust en het hoge aantal burgerdoden sinds 2003, roepen vraagtekens op. Het wordt steeds duidelijker dat niet iedereen staat te sprin- >>

Het NIMD

Het Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD) is in 2000 opgericht door de partijen PvdA, VVD, CDA, D66, GroenLinks, ChristenUnie en SGP, met als doel om politieke partijen in jonge democratieën te steunen. Naar eigen zeggen streeft het NIMD naar 'het helpen verwezenlijken van een goed functionerend, duurzaam en pluralistisch partijpolitiiek systeem.' Dat doet de organisatie door financiële hulp en expertise te bieden aan politieke partijen in ontwikkelingslanden. Zo namen Joris Backer namens de D66-programmacommissie en Age Bakker namens die van het CDA, voor de verkiezingen van vorig jaar deel aan een debat met Malinese politici in Bamako over het opstellen van een verkiezingsprogramma.

Het NIMD organiseert haar activiteiten rond een aantal speerpunten, opgesteld per partnerland. Afhankelijk van de situatie op politiek niveau worden verschillende doelen gesteld. In Indonesië ligt de focus bijvoorbeeld op het verbeteren van de relaties tussen politieke partijen en de civil society. In Zuid-Afrika is een van de doelstellingen op lange termijn de animositeit tussen de regerings- en oppositiepartijen te verminderen.

Het NIMD werkt samen met politieke partijen in zeventien landen in Zuidoost-Azië, Latijns-Amerika, Afrika en Oost-Europa. De organisatie probeert ook over de grenzen heen democratie te bevorderen door regionale conferenties te organiseren voor politieke partijen uit programmalanden en buurlanden.

Sikasso: ambtenaren en maatschappelijk middenveld uit de hele regio komen bijeen om hun belangen duidelijk te maken aan lokale politici; een medewerker van het IMD observeert en ondersteunt

gen om een westers vormgegeven en opgelegde democratie.

Ook heeft het Westen gedurende al die jaren dat het democratie heeft gepromoot, met twee maten gemeten. De Verenigde Staten, maar ook Europa, laten alle goede bedoelingen schieten en knijpen de ogen dicht wanneer het ze goed uitkomt.

Vanwege oliebelangen of andere strategische belangen steunen ze dictators in het ene deel van de wereld, terwijl ze elders tegen dictaturen strijden. Hiermee wint het Westen niet aan geloofwaardigheid.

Er rijzen steeds meer vragen over de beweegredenen van westerse mogendheden om democratie te bevorderen in ontwikkelingslanden. Hoogleraar Paul Collier: 'Er is in Afrika geen alternatief voor democratie, maar ik spreek veel met Afrikaanse leiders, en ongelukkigerwijs zien zij op dit moment wel een alternatief. Zij denken dat China niet alleen een economisch model is, maar ook een politiek model.' Hij vervolgt: 'We hebben de volgorde altijd gepusht, eerst democratie en dan pas economische hervorming. Maar dat werkt niet altijd. Door landen met zeer lage inkomens te democratiseren, terwijl de politieke realiteit er nog steeds erg slecht is, hebben we ze in de valkuil geloodst van hoge risico's en conflicten. Hierdoor wordt het voor deze landen heel erg moeilijk om

een goed economisch beleid te voeren.'

Het gevolg kan zijn dat deze landen door oploeiende conflicten, in tegenstelling tot wat het Westen voor ogen had, juist geen ontwikkeling laten zien. Collier stelt dan ook de retorische vraag: 'Over dertig jaar, welke van deze twee landen zal zich meer democratisch hebben gevormd: China of de Democratische Republiek Congo? Het is duidelijk welke van de twee op dit moment meer democratisch is, Congo, want zij hebben net verkiezingen achter de rug. Maar hoe zit het over dertig jaar? Wij weten het niet, ik weet het niet, we kunnen alleen gissen. Maar ik denk toch eerder China.'

SLINGER

Niet alleen China, ook Rusland wordt een steeds grotere speler in ontwikkelingslanden. Nog een land dat het niet zo nauw neemt met de democratische waarden, waar het recht op vrije meningsuiting in de media niet wordt gerespecteerd en waar aan de poten van de civil society wordt gezaagd. Het resultaat is volgens Thomas Carothers (zie kader) van het Carnegie Endowment for International Peace in Washington, al zichtbaar. Ethiopië zette enkele Amerikanen het land uit omdat ze kritiek hadden op de vorderingen van democratie. Nepal heeft het moeilijker gemaakt

De zwakste schakel

In Confronting the Weakest Link onderzoekt Tom Carothers de internationale steun aan politieke partijen in landen met jonge democratieën. Hij komt tot een optimistische conclusie over de invloed die van buitenaf op democratisering kan worden uitgeoefend.

In het laatste kwart van de twintigste eeuw ontstonden er veel nieuwe democratieën, vooral in Midden- en Oost-Europa. Tegelijkertijd begonnen donoren voor het eerst verband te leggen tussen democratie en economische ontwikkeling. Tot dan toe werden ondemocratische regeringen geacht sneller hervormingen te kunnen doorvoeren die nodig waren voor economische ontwikkeling. Toen dit inzicht veranderde, deed zich in West-Europa en de VS een boom voor van nieuwe organisaties die politieke partijen ondersteunen.

Ook voor de jongste democratieën zijn echter de wittebroodsweken inmiddels voorbij. Na 1990 werden in Rusland en Oost-Europa stappen terug

gedaan. In Latijns-Amerika voelen hele bevolkingsgroepen zich uitgesloten van het democratisch proces. 'Overall waar ik kom, is het hetzelfde liedje,' zegt Carothers tijdens een lezing. Hij noemt het de 'standaard klacht' van kiezers in arme landen, namelijk dat politieke partijen corrupt zijn, geen programma hebben, dat ze functioneren volgens het principe van patronage en dat ze een zwakke band met kiezers hebben.

Hoe komt dat? Doordat partijen lijken op de maatschappijen waar ze deel van uitmaken, aldus Carothers. Ten eerste zoeken partijen per definitie macht. Als dat gebeurt in een omgeving met een zwakke wetshandhaving, breken ze de wetten. Ten tweede kun je partijen in veel landen niet kwalijk nemen dat ze geen gedegen programma hebben, omdat de sociaal-economische omstandigheden daar grotendeels bepaald worden door de buitenwereld. Daar kan een partij weinig over zeggen. Ten derde wil de bevolking vaak geen relatie met de 'corrupte'

partijen, tenzij het om patronage gaat. En ten vierde gaan de ontwikkelingen nadat een dictator is afgezet vaak zo snel, en moeten nieuwe partijen zich dermate richten op verkiezingen, dat ze geen tijd krijgen om grass-root-relaties met de kiezers op te bouwen.

Met de bewustwording van zulke problemen is het soort steun veranderd. Meer organisaties houden zich ermee bezig, niet alleen private stichtingen, maar ook bijvoorbeeld de Wereldbank en de VN. Richtte de hulp zich vroeger hoofdzakelijk op campagnes, nu helpt men partijen meer om hun rol te spelen op het gebied van wetgeving, of om de overgang van oppositie naar regeren te maken. Aanvankelijk ging steun van een westerse partij uit naar een partij met een vergelijkbare signatuur in een arm land. Nu ligt de nadruk op meerpartijsteun zoals het NIMD die verleent, met aandacht voor zaken als de wettelijke basis van partijen, hun financiering en de onderlinge communicatie.

Europa moet duidelijk maken dat democratisering niet gelijk staat aan het verdedigen van Amerikaanse belangen

voor internationale ngo's in het land actief te zijn. Peru heeft onlangs een wet aangenomen die het lastiger maakt ngo's te financieren. 'Er is een groeiend sentiment in de wereld van: "We stonden open voor deze vage democratische hulp van de jaren negentig, maar we zijn wakker geworden nu we zien waar het allemaal om gaat. We zijn niet zeker of we het nog kunnen waarderen,"' aldus Carothers.

Volgens hem is het nu het moment waarop Europa zich moet laten gelden. Europa moet duidelijk maken dat democratisering niet gelijk staat aan het verdedigen van Amerikaanse belangen. Ze moet een duidelijke agenda neerzetten en die ook zonder omhalen uitvoeren. Maar waar moet je beginnen? Hoe kan Europa de slinger weer in de richting ten gunste van de democratie laten bewegen? Door te investeren in een vrije media, een mondig maatschappelijk middenveld en capabele, transparante politieke partijen.

Volgens Doris Cruz van NIMD in Guatemala zal de politieke cultuur democratischer worden als serieus werk wordt gemaakt van de participatie van vrouwen binnen de politiek en het openbaar bestuur. Op dit moment is elf procent van de Guatemalteekse parlementariërs vrouw. Op lokaal niveau is het vaak nog minder. Volgens Cruz wordt er nog heel vreemd gekeken naar vrouwen

in de politiek. 'Drie jaar geleden werd het idee gelanceerd om een schaduwkabinet te maken van vrouwen. Ik heb direct gezegd: "Over mijn lijf." Vrouwen stop je niet in een tweederangs parlement. Gelukkig is het niet doorgegaan, maar het geeft wel aan hoe hier over vrouwen gedacht wordt.'

Vandaar dat het NIMD hoog inzet op het versterken van de participatie van vrouwen. 'We zoeken op lokaal niveau naar vrouwen met competenties om ze vervolgens te begeleiden om hogerop te komen bij politieke partijen. We hebben voor het eerst afspraken gemaakt in tien departementen dat bij elke partij minstens vijf vrouwen op de kandidatenlijst moeten staan. Dat wil nog niet zeggen dat ze worden gekozen, maar daar helpen we de vrouwen ook bij. Eerst is het belangrijk de kennis van deze vrouwen te vergroten, zodat ze hun rechten kennen en weten hoe ze zich moeten bewegen binnen de partijstructuren. Want het probleem is niet dat vrouwen niet mogen meebesturen. Het probleem is vooral dat vrouwen de weg niet kennen en dat ze deze kennis niet wordt aangereikt. Mannen weten precies hoe ze zich verkiesbaar moeten stellen, vrouwen niet.' Er is nu een groep van honderd vrouwen geformeerd die extra hulp krijgt bij de komende verkiezingen. 'Ik hoop dat het gaat werken,' zegt Cruz, 'want

ik geloof echt dat de politieke cultuur sneller zal veranderen ten gunste van de democratie, wanneer meer vrouwen actief worden in de politiek.'

ONDERWIJS

Een ander punt is het bevorderen van een middenklasse. Onderzoeksjournalist Roberto Alvarado uit Guatemala is er zeker van dat de democratie in zijn land, maar ook in andere ontwikkelingslanden, gebaat is bij een geleidelijk ontstaan van de middenklasse. 'We hebben een nieuwe generatie politici nodig die de traditionele machthebbers durft te bekritisieren, omdat ze andere belangen hebben en niet meer met de traditionele machthebbers meelopen. Deze mondige burgers komen uit de middenklasse. Investerings in onderwijs zijn dus hard nodig. Dat moet de basis zijn van de samenleving van de toekomst.' De laatste decennia is heel veel ontwikkelingsgeld gepompt in het basisonderwijs. Collier: 'Afrika heeft investeringen in onderwijs nodig, maar dan vooral in hoger onderwijs, universiteiten en denktanks. Afrika heeft een geschoolde elite nodig die zijn eigen samenleving uit de puin hoop kan manoeuvreren. Maar daar is geld voor nodig. Dat hebben zij niet, en wij wel.'

Volgens de hoogleraar zit vooral Afrika met een groot probleem omdat het inkomensniveau >>

Veel duidelijk aantoonbare effecten zijn er nog niet. Partijen worden niet opeens transparanter, bieden niet zomaar meer ruimte aan vrouwen, en partijleiders voelen zich vaak bedreigd door veranderingen. Maar, meent Carothers, de seminars voor partijleden blijken toch te werken, en langzaam gaan de leden meer vragen stellen. En het belangrijkste vindt hij dat partijen in nieuwe democratieën betrokken worden in de wereldwijde discussie over wat democratie zou moeten zijn. 'Iedereen is het er tegenwoordig over eens wat eerlijke verkiezingen zijn, ook al past niet iedereen ze toe.'

Thomas Carothers, Confronting the Weakest Link: Aiding Political Parties in New Democracies. Carnegie Endowment for International Peace. Washington, 2006

daar te laag zou zijn om profijt te hebben van democratie. Collier deed statistisch onderzoek en kwam tot de conclusie dat er een inkomensniveau is vanaf waar democratie pas langzaam aan een positieve bijdrage gaat leveren aan de ontwikkeling van een land. Dat ligt op ongeveer 2500 dollar per hoofd van de bevolking per jaar. Ligt het eronder dan heeft democratisering

weinig effect op de ontwikkeling van een land en is de kans bovendien aanwezig dat er nieuwe conflicten door worden veroorzaakt. Kortom: een koers waarbij naast armoedebestrijding ook gestreefd wordt naar een groeiende middenklasse van mondige burgers, bevordert de ontplooiing van jonge democratieën. Dat geeft nogmaals aan hoe moeilijk en vooral lang-

zaam het proces van democratisering is. Collier: 'Democratie kan de kans op een conflict vergroten en vertraagt vaak het hervormingsproces, maar er is geen alternatief. Want als je kiest voor een dictatuur, dan krijg je Mobutu.' <<

Literatuurlijst: zie www.viceversaonline.nl

Sikasso: Regionaal gouverneur kolonel Samba Ségou, IMD-directeur Augustin Cissé en parlements lid Knimba Dembelle

Websites

www.sid-nl.org/lectures.php
www.nimd.nl
www.cgap.org
www.democracyagenda.org
www.idea.int
www.wmd.org
www.ndi.org
<http://en.wikipedia.org/wiki/User:Electionworld/>
Electionworld
www.freedomhouse.org

De invloed van het maatschappelijk middenveld Interview met Kumi Naidoo, secretaris-generaal van CIVICUS

In ontwikkelingswerk wordt aangenomen dat een sterke civil society bevorderlijk is voor democratie. Maar klopt deze vooronderstelling ook? En wat wordt er eigenlijk met 'civil society' bedoeld? Wat Kumi Naidoo, secretaris-generaal van de in Johannesburg gevestigde koepelorganisatie CIVICUS, betreft is civil society de ruimte tussen staat, markt en familie: 'Het gaat om organisaties die specifieke belangen dienen van individuele personen in verschillende hoedanigheden: als dorpsbewoner, als burger, als mens.' Een van de doelen van CIVICUS is om de democratieën in de wereld te versterken, en volgens Naidoo loopt de versterking en verdieping van democratieën in ontwikkelingslanden parallel met hun ontwikkeling. Naidoo: 'Ik besef dat democratie en ontwikkeling niet per definitie hand in hand gaan. In Zuidoost-Azië hebben veel landen een grote economische ontwikkeling doorgemaakt, terwijl er van democratie in die landen geen sprake is. Daar staat tegenover dat in geen enkel democratisch land ooit een hongersnood is geweest.' Voor Naidoo staat het nut van de civil society voor democratisering echter buiten kijf en kunnen regeringen het niet alleen: 'Wij zeggen tegen regeringen: doe jezelf niet tekort door geen gebruik te maken van de gratis intelligentie die je binnen de civil societies kunt vinden. Dat die wijze raad ook af en toe wordt opgepikt, blijkt uit het feit dat de regering van Zuid-Afrika voor het bedenken van wetgeving omtrent het stoppen van geweld tegen vrouwen en kinderen, de hulp heeft ingeroepen van lokale civil societies. Uiteindelijk is 90 procent van die wet geschreven zonder inmenging van de regering.' De noordelijke ontwikkelingsorganisaties kunnen wat Naidoo betreft een belangrijke rol spelen bij de stimulering van de civil societies in ontwikkelingslanden

en op die manier het proces van democratisering bevorderen. Maar hoe moet dit concreet worden ingevuld? Wat moeten we doen wat we nu nog niet doen? Naidoo: 'We moeten afstappen van de gebonden bilaterale hulp, want die beperkt de beleidsvrijheid van ontwikkelingslanden te veel. Regeringen staan vaak met hun rug tegen de muur en kunnen geen westers geld weigeren. Je zag dat bij de stemming in de VN-Veiligheidsraad over de Irak-resolutie. Colin Powell, de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken van de VS, vloog de hele wereld rond en bezocht de ontwikkelingslanden met hulppakketten om zo hun stemmen te kopen.' Ten tweede wijst Naidoo op het belang van de financiering voor lobbywerk: 'Ontwikkelingsorganisaties in het Zuiden kunnen zo hun leiders onder druk zetten om de door hun gedane beloften ook daadwerkelijk na te komen.' Voor westerse landen heeft Naidoo tot slot het volgende advies: goed voorgaan doet goed volgen. 'Als je als westers land zelf de zaken met betrekking tot armoede en rechtvaardigheid op orde hebt, is de kans dat ontwikkelingslanden je raad opvolgen, behoorlijk groot.'

Hedzerd de Boer

Dit interview is ontstaan naar aanleiding van een onlangs gehouden debat in LUX Nijmegen. Zie ook www.globaldebat.nl

Debatagenda

ZATERDAG 9 JUNI

Congres: A Struggle for Peace

Overall ter wereld vinden conflicten plaats, maar elk conflict is anders. Tijdens het congres 'A Struggle for Peace' wil de Studentenvereniging voor Internationale Betrekkingen (SIB) allerlei aspecten van vrede, veiligheid en ontwikkeling belichten. Er is bijvoorbeeld aandacht voor oorzaken, mogelijkheden om conflicten te voorkomen en methoden voor wederopbouw.

Plaats: Academiegebouw, Utrecht

Tijd: 10.00 uur

Meer info: www.astruggleforpeace.nl

ZATERDAG 9 JUNI

Werkconferentie: Een jaar na de watersnoodramp in Suriname

Vorig jaar mei werd het binnenland van Suriname getroffen door een grote watersnoodramp. In totaal werden 6500 families in 175 dorpen, circa 37.000 mensen, getroffen. De Landelijke Marron Stichting Dufuni heeft een werkconferentie georganiseerd om stil te staan bij de gevolgen van de ramp.

Plaats: Paviljoen Het Oosten, Amsterdam

Tijd: 13.30 – 17.30 uur

Meer info: 030-2899597

MAANDAG 11 JUNI

Debat: Kennis en ervaring ontwikkelingssamenwerking benutten voor integratievraagstukken

Ontwikkelingswerkers hebben veel kennis en ervaring opgedaan. Zouden zij ons verder kunnen helpen in het integratiedebat? Het ligt voor deskundigen in de internationale samenwerking en voor integratiedeskundigen niet voor de hand om samen te werken. Een gemiste kans, volgens de stichting Interculturele Schakelingen.

Plaats: De Balie, Amsterdam

Tijd: 19.30 uur

Meer info: ros@interschakel.nl

MAANDAG 11 JUNI

Seminar: Berichtgeving over ontwikkelingen in herkomstlanden

Wat vinden migranten eigenlijk van de manier waarop wordt geschreven over hun land van herkomst? Kunnen zij zelf iets betekenen op dit gebied? Expertisecentrum Mira Media organiseert een discussie met etnische media-professionals en migranten die betrokken zijn bij de opbouw van hun herkomstland. Doelgroep: mensen die werkzaam zijn in de media, migrantenorganisaties en de ontwikkelingssector.

Plaats: School voor Journalistiek, Utrecht

Tijd: 9.45 – 15.30 uur

Aanmelden en info: www.miramedia.nl

VRIJDAG 15 JUNI

Seminar: Future for Africa, invest in Children

Het is de verantwoordelijkheid van Afrikaanse en Europese parlementariërs om ervoor te zorgen dat wezen en kwetsbare kinderen worden beschermd in sub-Sahara Afrika. Dit is het uitgangspunt van de organisaties AWEPA, Unicef, IAVI en Stop Aids Now. Zij organiseren daarom een 'politieke hoorzitting' en debat over het onderwerp 'Social Protection'. Eregast is Desmond Tutu.

Plaats: Eerste Kamer, Den Haag

Tijd: 13.00 – 18.30 uur

Meer info: www.awepa.org

VRIJDAG 15 JUNI

Lezing: Africa's Democracy Deficit: why liberation movements did not stay the democratic course

Waarom slagen Afrikaanse bevrijdingsbewegingen er niet in om, als ze eenmaal aan de macht zijn, een democratisch bestuur te vestigen en in stand te houden? Deze vraag staat centraal tijdens de jaarlijkse Basker Vashee Memorial Lecture van het Transnational Institute. De lezing wordt gehouden door William Gumede, bekend politiek analist en commentator op het gebied van zuidelijk Afrika en werkzaam aan de universiteit van Oxford.

Plaats: De Balie, Amsterdam

Tijd: 20.30 uur

Meer info: www.tni.org/basker

ZATERDAG 16 JUNI

Conferentie: Politiek 2015

Meepraten en –denken over het nieuwe ontwikkelingsbeleid. Hoe kunnen de achterstanden bij het behalen van de Millenniumdoelen worden aangepakt? Tijdens deze conferentie vertelt minister Koenders over de aanpak van het kabinet. En de woordvoerders Ontwikkelingssamenwerking uit de Tweede Kamer en het Europees Parlement gaan met elkaar in debat. 's Middags zijn er workshops.

Plaats: Felix Meritis, Amsterdam

Tijd: 10.00 – 15.30 uur

Meer info: www.politiek2015.nl

MAANDAG 18 JUNI

Debat: Minister Koenders in debat

De prioriteiten van Bert Koenders lijken duidelijk na zijn eerste buitenlandse reizen: Afghanistan, Soedan en Brussel. Een debat tussen de nieuwe minister voor Ontwikkelingssamenwerking en sleutelfiguren uit de sector. Wat wil Koenders bereiken (en hoe)? En gaat hij het anders doen dan zijn voorganger?

Plaats: LUX, Nijmegen

Tijd: 20.00 uur

Info: www.globaldebat.nl

WOENSDAG 20 JUNI

Debat: Rich meets Poor. The Sequel...

Amateur hour

Steeds vaker proberen rijke westerlingen de armen te helpen die ze ontmoeten op reis in Afrika, Azië of Latijns-Amerika. Betekent de opkomst van de kleintjes het falen van de groten? En wat gebeurt er eigenlijk met het schooltje zodra de westerling is vertrokken? Een avond over doe-het-zelven in de ontwikkelingshulp. Sprekers: Arend Jan Boekestijn, VVD-kamerlid, NRC-journalist Dick Wittenberg en Mirjam Vossen, doe-het-zelver in dubio en journalist.

Plaats: Villa De Vier Jaargetijden, Noordstraat 36, Tilburg

Tijd: 19.45 uur

DONDERDAG 21 JUNI

Lezing: Islam between democracy and development

De vooraanstaande Afrikaanse wetenschapper Ali Mazrui spreekt in Nijmegen over de relatie tussen islam en ontwikkeling. De lezing vindt plaats in het kader van het project Global van LUX Nijmegen in samenwerking met het Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN).

Plaats: LUX Nijmegen

Tijd: 20.00 uur

Aanmelden: 0900-5894636

Meer info: www.alimazrui.com,

www.globaldebat.nl

VRIJDAG 22 JUNI

Lezing: Jan Pronk over zijn werk als minister en als VN-gezant in Sudan

Tijdens de zesde Van Heuven Goedhart-lezing krijgt Jan Pronk het woord. Hij zal vertellen over zijn ervaringen als VN-gezant in Soedan en zijn werk als minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Minister Koenders (Ontwikkelingssamenwerking) voert het openingswoord. Georganiseerd door Stichting Vluchteling.

Plaats: Ridderzaal, Den Haag

Tijd: 15.30 uur

Meer info: www.stichtingvluchteling.nl,

070-3468946

VRIJDAG 22 JUNI

Debat: Europese internationale samenwerking
Bijeenkomst over de relatie tussen Europese internationale samenwerking en het Europa-programma van de NCDO.

Plaats: De Burcht, Amsterdam

Tijd: 13.30 – 18.00 uur

Aanmelden: www.ncdo.nl

Organiseert u ook een stevig vakdebat? Laat het ons weten via info@viceversaonline.nl

Han van de Wiel
Foto: Roel Burgler

GEEN STRUCTUREEL ONDERZOEK NAAR DOE-HET-ZELVERS

Het succes van aaibare hulp

In een kritisch artikel zette dagblad Trouw doe-het-zelfhulp lijnrecht tegenover de reguliere hulpverlening. Waar de professionals met ingewikkelde zaken als capaciteitsopbouw onzichtbaar zijn, scoren de amateurs met tastbare projecten. Klopt dit beeld?

‘Ontwikkelingssamenwerking’, zegt Manuela Monteiro, ‘is een vak dat we met veel vallen en opstaan hebben geleerd.’ De directeur ontwikkelingsorganisatie Hivos vindt de betrokkenheid van particuliere organisaties bij ontwikkelings-samenwerking prachtig, maar ze waarschuwt voor het gevaar dat ze fouten maken die de professionele hulporganisaties hebben leren vermijden. ‘Mensen maken een reis, worden geconfronteerd met armoede en financieren de bouw van een schoolje. Maar beseffen ze dat er leerkrachten moeten komen die een salaris verdienen? Dat de school moet voldoen aan de bouwvoorschriften? Dat er ook kosten zijn ná de bouw. Dat er lesmateriaal moet komen?’ De meeste grote hulporganisaties durven hun kleine broertjes niet zo openlijk te bekritisseren. Dat is althans de strekking van een artikel van

Trouw-journalist Han Koch. In de krant van 14 april schreef Koch: ‘Openlijk grote vraagtekens plaatsen bij het particulier initiatief staat op zeer gespannen voet met het afgrazen van die charimarkt, tenminste zo wordt dat bij de gevestigde orde van ontwikkelingswerkers gevoeld. Je kunt niet tegelijkertijd het draagvlak exploiteren en bekritisseren.’

Maar die gevestigde orde zou dat graag doen, suggereert Koch. Want het particuliere initiatief schildert een arme in een ontwikkelingsland bij voorkeur af als een hulpbehoevende. Daarvoor trekken mensen graag de portemonnee. Grote hulporganisaties daarentegen zien in de armen juist potentiële werknemers die bij gebrek aan werk werkloos moeten toekijken. Wat de professionals ook dwars zit, schrijft Koch, is dat lang niet altijd de inwoners van ontwikkelingslanden

centraal staan bij de doe-het-zelvers, maar de gulle gevers. ‘Geld voor schoolbankjes wordt opgehaald met de belofte dat op die bankjes de naam van de gulle gever prijkt. Het “Geschenken door Truus en Wim syndroom” zou je dat verschijnsel kunnen noemen.’

RESULTATEN

Riky de Roo herkent weinig in deze kritische toon. De Roo is bestuurslid van HoPe (Hollandia Peru), een stichting die zich inzet voor hooglandindianen in Peru. ‘Ons principe is juist dat we alleen projecten doen waar de mensen om vragen – zij voeren het werk zelf uit. We willen de zelfredzaamheid van de gediscrimineerde hooglandindianen bevorderen. Ze zijn niet ongelukkig of zielig, ze zijn wel arm en hebben geen inkomen.’

Alom aandacht voor kleine projecten: bezoekers van de Afrikadag kozen onlangs Young in Prison tot het leukste goede doel van de dag

Ook van aalbare projecten moet De Roo niks weten. 'Onder geen voorwaarde. Er zijn weliswaar scholen met ons geld gebouwd, maar voor goed onderwijs is meer nodig. Daarom zijn we bezig met kwaliteitsbevordering van het onderwijs: bijscholing van de onderwijzers en beter lesmateriaal.'

En de resultaten zijn goed, zegt De Roo. Het Peruaanse ministerie van Onderwijs, dat aanvankelijk sceptisch stond tegenover de scholen hoog in de bergen, betaalt nu de salarissen van de leerkrachten. 'De discriminatie van de indianen gaat nog door, maar langzaam zie je ze zelfbewuster worden, eigenwaarde krijgen.'

Ibo de Joodse heeft zich zelfs boos gemaakt om het artikel in *Trouw*. Hij en zijn vrouw bestieren de stichting Support for Homa Hills (SfHH), die zich richt op het verbeteren van het kleuter- en basisonderwijs in Homa Hills, een gebied in West-Kenia. Tijdens een bezoek aan hun dochter, die in 1998 een jaar in Kenia werkte als vrijwilliger, werden ze geconfronteerd met schrijnende armoede. Een paar jaar daarna zijn ze op uitnodiging van een Keniaanse organisatie teruggeweest. 'Toen hebben we drie maanden rondgekeken en heel veel geleerd. Wat doen de mensen? Hoe doen ze het? Waar ligt de behoefte? Hoe bouwen ze? Welke materialen gebruiken ze daarvoor?' Vervolgens heeft SfHH op verzoek van bewoners geld ingezameld voor de bouw van scholen. 'We bouwen niet zelf, zij kunnen dat veel beter.' De volgende stap is de kwaliteit van het onderwijs verbeteren en zorgen dat de onderwijzers een salaris verdienen. 'De Keniaanse overheid geeft nul komma nul uit aan kleuteronderwijs. Dat geld moet dus uit de gemeenschappen komen. Oudercomités gaan huis aan huis, en langzaam zie je verbetering komen.' Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. De Joodse: 'Ik ben van oorsprong weg- en waterbouwkundige en ik zag dat kinderen dagelijks uren bezig waren water te halen. Daar spelen we nu op in vanuit hun behoeften: we hebben een grote watertank aangelegd, die voldoende water opvangt tijdens de natte tijd. We koppelen zo hun vraag aan onze kennis.'

Dat er op die manier aalbare en tastbare projecten van de grond komen 'klopt deels', zegt De Joodse. 'Maar grote hulporganisaties als ICCO en Edukans vragen dat van ons! Ze willen rapporten zien, accountantsverklaringen, foto's, bonnen. Ze willen laten zien dat er met hun geld resultaat wordt geboekt.'

ONORTHODOXE OPLOSSINGEN

Het beeld dat journalist Koch en Hivos-directeur Monteiro schetsen, behoeft dus nuancering. Het

'Het wiel wordt steeds minder vaak opnieuw uitgevonden'

klopt dat veel mensen een organisatie beginnen na een vakantie naar een arm land, maar opvallend veel kleine organisaties beseffen wel degelijk het belang van ownership, van het niet aanbodgericht te werk gaan.

Elisabeth van der Steenhoven van NCDO vindt dat de kritiek de meeste particuliere organisaties geen recht doet. 'Ze weten donders goed waar het over gaat, dat bepaalde hulp marktverstoring werkt, dat het bouwen van een school pas de eerste stap is. Het wiel wordt steeds minder vaak opnieuw uitgevonden.'

Van der Steenhoven is hoofd van het programma Kleine Plaatselijke Activiteiten (KPA) van NCDO, dat jaarlijks 6,5 miljoen euro subsidie geeft aan circa vierhonderd particuliere initiatieven. Volgens haar is voor dergelijke projecten een plaats náást de professionele hulporganisaties. 'Het is geen kwestie van of-of. Particulieren kunnen dingen voor elkaar krijgen waartoe grote organisaties niet meer in staat zijn, omdat ze vaak met onorthodoxe oplossingen komen: ze kunnen bijvoorbeeld een ziekenhuis runnen met de inkomsten uit een ernaast gelegen kaarsenmakerij. Omgekeerd doen grote hulporganisaties dingen die particulieren niet kunnen: onderhandelen over internationale handelsakkoorden, beïnvloeden van het beleid van de Wereldbank, enzovoort.'

CARITAS

Van der Steenhovens bevindingen worden onderschreven door het onderzoek *Particuliere initiatieven op het gebied van ontwikkelingssamenwerking* (2005) van het Nijmeegse centrum voor ontwikkelingsstudies CIDIN. Dat concludeerde op basis van onderzoek in Nederland dat particuliere en professionele organisaties 'naast elkaar' bestaan. Op dit moment verricht het CIDIN uitgebreid veldonderzoek naar kleine projecten in Malawi. Cora Jansen van ICCO herkent evenmin het beeld van 'doe-het-zelvers die in een vlag van betrokkenheid aan caritas gaan doen'. ICCO bestiert met Kerkinactie en Edukans het samenwerkingsverband Impulsis – 'voor ondernemende mensen in ontwikkelingslanden en in Nederland'. Bij Impulsis, dat een budget van 4,8 miljoen euro verdeelt over circa 240 projecten, kloppen juist veel voormalige tropenartsen aan en mensen die ooit via een van de hulporganisaties zijn uitgezonden. 'Het is een misvatting om te veronderstellen dat doe-het-zelvers van niks weten.' Bovendien organiseert Impulsis, net als NCDO, het hele jaar door bijeenkomsten voor particuliere initiatieven om hun kennis te vergroten en onderling ervaringen uit te wisselen.

Impulsis heeft twee speerpunten: de toegang tot

basisvoorzieningen en ondernemerschap. Gerhard Schuil, eveneens werkzaam bij Impulsis: 'Het gaat ons niet primair om het bouwen van scholen maar om de toegang tot en de kwaliteit van het onderwijs. We proberen dus het microniveau, bijvoorbeeld de bouw van een school, te koppelen aan het mesoniveau, waar wij werken. Zo betrekken we kleine particuliere organisaties bij ons netwerk.'

Dat kan alleen door een relatie met ze op te bouwen. Schuil: 'We zijn geen kritiekloze financiers. We willen geen draagvlak voor caritas maar voor ontwikkelingssamenwerking. Daarom toetsen we de projecten aan onze criteria en vragen we advies aan onze experts. Tegelijkertijd bieden we onze expertise en kennis aan. Zo ontstaan er projecten die aansluiten bij ons werk of er aanvullend op zijn. Dat is onze meerwaarde.'

GEEN EVALUATIES

De achilleshiel van het particulier initiatief is dat onafhankelijk onderzoek naar de effectiviteit ontbreekt. Het is niet bekend hoeveel projecten slagen, mislukken, of een onbedoeld bijeffect hebben. Organisaties als Hivos, NCDO en Impulsis erkennen dat, maar tillen er niet zwaar aan. Monteiro is bijvoorbeeld geen voorstander van 'grote evaluaties' van de kleine projecten die Hivos ondersteunt. 'Selectief, en zo nu en dan, brengen we er een bezoek aan. Tot nu toe zijn we geen gekke dingen tegengekomen.' Van der Steenhoven verwijst naar een onderzoek van tien jaar geleden naar de projecten die NCDO middels de KPA-regeling subsidieert. 'Daar komen Noord-Koreaanse resultaten uit: 95 procent van de projecten is effectief.'

Van der Steenhoven erkent dat dit vertekend is, want veldonderzoek ontbreekt. De effectiviteit van KPA-projecten in het Zuiden is sinds de jaren negentig niet meer onderzocht. 'Er zijn nu mensen van NCDO in Suriname en in Cambodja. En PUM gaat binnenkort naar een regio om projecten te beoordelen. Daar ben ik dolblij mee', zegt Van der Steenhoven.

Impulsis bezoekt jaarlijks twintig procent van de projecten. Schuil: 'Dat doen we zelf of via collega's die toch al op dienstreis gaan. Ze onderzoeken vooral de relatie en het proces tussen onze Nederlandse klant en zijn zuidelijke partner, niet alleen de output. Al willen we natuurlijk ook weten wat er in het veld gebeurt. Onze bevindingen koppelen we terug met de Nederlandse klanten, maar we respecteren hun autonomie. Vergeet niet dat wij de *back donor* zijn.' <<

Tekst en foto's: Frans Bieckmann

OP REIS IN AFRIKA MET MINISTER KOENDERS

'We moeten de marges zoeken'

Van 3 tot 9 mei maakte Bert Koenders zijn eerste Afrikaanse reis als minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Naar Oeganda, Soedan en Tsjaad. Frans Bieckmann ging mee en zag de nieuwe minister in gesprek met rebellenleiders en presidenten, vluchtelingen en kindsoldaten, en zocht naar de contouren van het nieuwe ontwikkelingsbeleid.

De zon zakt langzaam achter de bergen aan het eind van de vlakte. Het is even na zessen, Oost-Tsjaad, vlakbij de grens met Darfur. Het vliegtuig van de Nederlandse delegatie is zojuist geland in de naburige stad Abeche, waar contact is opgenomen met Adam Bikhat, een rebellenleider uit Darfur. Op aanwijzing van Bikhat zijn twee auto's een paar kilometer de stad uit gereden, met daarin minister Koenders, een aantal naaste medewerkers, en drie beveiligers. Op de afgesproken plaats verschijnt na een paar minuten een open vrachtwagen met daarin een tiental figuren, met tulbanden die alleen de ogen vrij laten, kalasjnikovs om de schouder. Zij rijden langs de Nederlanders de bush in en wenken hen. Geen reactie volgt, waarop de rebellen stoppen en lang-

zaam terug komen lopen. Halverwege ontmoeten de twee groepen elkaar, en men zet zich op de grond, tussen de geitenkeutels. Koenders en twee secondanten, tegenover Bikhat en zijn bewapende adjudant. De drie Nederlandse beveiligers stellen zich strategisch op, zes rebellen vormen een wijdere cirkel. Pas als gelach klinkt vanuit het middelpunt, ontspant iedereen zich. Verderop in een dorp wordt een vuur ontstoken. Een kudde geiten loopt blatend langs, even later volgt een herder met wat koeien.

REBELLENLEIDERS

Het halfuur durende gesprek met Bikhat is een van de vele die Koenders voert in de zes dagen dat hij op pad is in Oeganda, Soedan en Tsjaad.

Bikhat is een van de zogenaamde 'non-signatories', jargon voor de rebellengroepen die het Darfur-vredesakkoord van mei 2006 niet hebben ondertekend en sindsdien in tientallen fracties uiteengevallen zijn. Koenders streeft naar vereniging van deze rebellen. Alleen eenheid tussen hen maakt het mogelijk nieuwe onderhandelingen te starten voor aanvullende bepalingen bij het vredesakkoord. Bovendien willen hulpverleners in Darfur één aanspreekpunt. Want de veiligheids-situatie in Darfur is sinds het vredesakkoord verslechterd. Steeds meer delen van Darfur zijn ontoegankelijk geworden voor hulpverleners. Dat komt doordat de fracties elkaar, de regeringstroepen, de Janjaweed en in toenemende mate ook de vredesmacht van de Afrikaanse Unie, AMIS

Op een concert voor vrede in Gulu, Noord-Oeganda, spreekt de minister over de noodzaak vrede handen en voeten te geven

Koenders onderscheidt zich door 'politisering'

(African Mission in Sudan), bevechten. Die laatste heeft veel te weinig mensen, geld, middelen en ervaring om weerwerk te bieden, en wordt daarom gezien als handlangster van de regering. De volgende dag treft Koenders in de Tsjadische hoofdstad Ndjamena nog een aantal rebellenleiders uit Darfur. 's Avonds vat hij samen wat uit de besprekingen met hen naar voren kwam. 'Neutrale landen als Nederland zouden een katalyserende rol moeten spelen, zeggen de meeste rebellen. De VS zien ze liever niet, die wordt algemeen gezien als ondersteuner van de rebellen die wel het vredesakkoord getekend hebben. Ze hebben het meeste vertrouwen in de Verenigde Naties en staan kritisch tegenover de Afrikaanse Unie (AU), omdat die veel te kwetsbaar is. Ze willen allemaal een grotere autonomie voor Darfur, en verkiezingen. Opvallend is dat ze niet het recht op afsplitsing noemen, zoals de Zuid-Soedanezen wel in hun eigen vredesakkoord met de regering in Khartoem hebben weten te krijgen.'

VREDESIVIDEND

Ik had me aan het begin van deze reis voorgenomen te kijken welke nieuwe accenten Koenders gaat leggen in zijn regeerperiode. Is dit bemiddelen tussen rebellen een van de nieuwe elementen? Koenders wil het geen 'bemiddelingspogingen' noemen. 'We moeten Nederland niet te groot maken. Ik zou eerder willen spreken over faciliteren, katalyseren, de marges zoeken. Als politieke partner moeten we daarin een rol spelen.'

Hierbij zoekt Koenders naar meer samenwerking met internationale partners. 'Ik wil er andere, gelijkgezinde donoren bij betrekken. Noorwegen bijvoorbeeld, en andere Scandinavische landen, en misschien ook Engeland. Ik vind dat de Europese ontwikkelingsdiplomatie is ingesukkeld. Dat merkte ik ook in de zaak rond Wereldbankpresident Wolfowitz. Met de andere Europese lidstaten hadden we de Engelsen en de Duitsers, die een grote stem hebben bij de Wereldbank, kunnen bewegen tot verdergaande stappen.'

Koenders vertelt, midden in de nacht in het regeringsvliegtuig de PH-KBX (genoemd naar de hoofdgebruikster, Koningin Beatrix) dat hij in zijn beleid onderscheid maakt tussen drie typen landen. 'Ten eerste de landen met iets beter bestuur, zoals Oeganda. Daarnaast de landen die vervallen zijn in een serie van grotere en kleinere conflicten. En tot slot de landen die al wat verder zijn. Denk aan Vietnam of Kaapverdië. Daar kunnen we het stokje overdragen aan de staatssecretaris van Economische Zaken, die via maatschappelijk verantwoord ondernemen en het stimuleren van de private sector de ontwikkeling een nieuwe duw kan geven.'

Tsjaad, Soedan en ook (Noord-)Oeganda zijn voorbeelden van ontwikkelingslanden die verstrikt zijn in complexe en onderling samenhangende conflicten. Dat Koenders zijn eerste reis als minister naar deze landen maakt, is geen toeval. Het toont aan dat hij een grotere nadruk

wil leggen op deze zogenaamde 'fragiele staten', waar veiligheid en ontwikkeling nauw met elkaar samenhangen. 'In dit soort landen zijn we meestal te laat met ingrijpen, er wordt door de internationale gemeenschap te weinig aandacht aan besteed. Ik vind dat we hier meer risico's moeten nemen. Niet in militaire zin, maar door al in een vroeg stadium van de humanitaire hulpverlening over te schakelen naar wederopbouw. In Noord-Oeganda zou dat bijvoorbeeld moeten. Dan zorg je voor een vredesdividend: de mensen zien dat ze er met de vrede op vooruit gaan.'

Maar er zijn maar heel weinig donoren bereid om echt geld te steken in de wederopbouw in Noord-Oeganda of Zuid-Soedan. En kijk naar Tsjaad: de Darfur-oorlog waaiert uit naar dit land, maar ik ben de eerste Nederlandse minister die hier komt.'

KORTING

Oeganda is een voorbeeld van het eerste type landen. Het beschikt over een redelijke overheid, stelt Koenders. 'Zulke landen krijgen begrotingssteun. Daarin moeten twee dingen veranderen. Er moet allereerst duidelijker getoetst worden op de effecten op de armoede. En ten tweede: de relatie is nu te technocratisch, de dialoog kan scherper en meer op politiek in plaats van ambtelijk niveau. Dat gaat verder dan alleen commentaar leveren op de situatie van de mensenrechten of op corruptie. Het gaat bijvoorbeeld ook om het functioneren van lokaal bestuur.'

In Oeganda, voormalig *donor darling* en nog altijd een relatief stabiele factor in een uiterst roerige regio, steunt Nederland onder meer de onderwijssector. De vooruitgang die aanvankelijk geboekt werd – 2,5 miljoen meer kinderen naar school, bijna een verdubbeling – is tot staan gekomen. Er is een grote schooluitval en salarissen worden pas na maanden betaald, zo bleek ook uit een bezoek dat de delegatie bracht aan St. Peter's Nsambya Primary School in de Oegandese hoofdstad Kampala. Koenders vertelt dat hij in zijn onderhoud met minister van Onderwijs Bitamazire heeft aangedrongen op meer resultaat. Meer kinderen moeten de basisschool met goed gevolg afmaken. Anders, in de woorden van de minister, 'moeten we een discussie starten over de hoogte van de begrotingssteun'. In ieder geval is duidelijk dat de korting daarop die vorig jaar is opgelegd, niet zal worden ingetrokken.

Een van de sleutelbegrippen die de minister hanteert, en waarin hij zich zou onderscheiden van zijn voorganger, is 'politisering'. Maar wat houdt dat in, als je het toepast op Oeganda? 'Dat je de dialoog op het hoogst mogelijke, politieke niveau

Dansen voor vrede kan minister Koenders ook

voert. Desnoods met de president zelf? Koenders plaatst politisering tegenover een technocratische aanpak, waarin alleen meetbaar resultaat telt, en het politieke proces dat daartoe leidt wordt veronachtzaamd. Maar zijn voorbeeld beperkt zich ook, net als vroeger, tot de uitvoering, tot een verdere uitwerking van goed bestuur. Betekent politisering niet juist dat je ook de manier waarop wij denken tot ontwikkeling te komen, de economische of democratiemodellen die wij al dan niet aan ontwikkelingslanden opdringen, de mondiale context waarin zich dit allemaal voltrekt, en de bijdrage die westerse landen daar in al hun buitenlandbeleid aan leveren, expliciet ter discussie worden gesteld? 'Wat mij betreft wel', zegt de minister. 'Het gaat ook om het bekritisieren van ingesleten ontwikkelingsmodellen, om de kritiek op het pleisters plakken, en om de noodzaak van meer veiligheidspolitieke aandacht voor Afrika.'

BEULEN

Behalve de eerste dag, in de Oegandese hoofdstad Kampala, staat de hele reis in het teken van conflicten. Vanuit Kampala vertrekken we met de KBX naar de noordelijke stad Gulu, in het gebied van het Acholi-volk. In Noord-Oeganda, een door de centrale regering in Kampala verwaarloosd deel van het land, heeft het Verzetsleger van de Heer (Lords Resistance Army, LRA) tienduizenden doden op zijn geweten in een godsdienstwaanzinnige oorlog tegen iedereen. Een groot deel van de noordelijke bevolking zit in vluchtelingenkampen, waarvan we er een bezoeken. Sinds enige tijd is het rustig in dit gebied, maar het is nog moeilijk om de mensen zover te krijgen dat ze terugkeren naar hun dorpen. In de kam-

pen hebben ze in ieder geval nog een school en wat elementaire basisvoorzieningen. Het is dus nodig om ook in de dorpen dergelijke zaken op te bouwen. Koenders vindt dat er geleerd moet worden van lessen uit het verleden: 'Er moeten nu fondsen komen voor een snelle wederopbouw. Vaak wordt die stap te laat genomen.' Maar eerst moeten de mensen zich veilig voelen. Het Oegandese leger kan daar niet voor zorgen. Dat heeft te rigoreus huisgehouden in de regio, onder het mom van de strijd tegen het LRA. Nederland steunt hier de opbouw van het politieapparaat met ruim 8 miljoen euro. Koenders wordt naar het opleidingskamp gereden, waar een twintigtal nieuwe rekruten voor hem marcheert en salueert. Het is een club lieve jongens en meisjes die verlegen de vragen van zijne excellentie beantwoorden.

De leiding van de LRA – Joseph Kony en een aantal naasten – heeft zich met wat troepen teruggetrokken in het aangrenzende Zuid-Soedan. Vredesonderhandelingen tussen het LRA en de Oegandese regering zijn gestart in het Zuid-Soedanese Juba, onder leiding van de voormalige president van Mozambique Chissano. We bezoeken *chief* Rwot David Onen Acana II, de culturele leider van het Acholi-volk. Rwot Acana II, die conflictstudies studeerde aan de Britse Birmingham University, speelt een belangrijke rol in het vredesproces. 'Hij heeft gezag bij de traditionele leiders in de dorpen in het gebied, die hem als hun leider erkennen', zegt Koenders. Hun betrokkenheid is van groot belang, omdat er met de mogelijke terugkeer van de duizenden LRA-strijders allerlei problemen kunnen ontstaan, zoals conflicten over land, om maar te zwijgen over

Veel hulporganisaties vergeten de kampen in Khartoem, omdat zij zich concentreren op Darfur

de verzoening die moet worden bewerkstelligd tussen de slachtoffers en hun beulen. 'Het is nodig het interne proces hier te versterken. De mensen moeten het zelf doen.' Dat is ook de boodschap die Koenders te horen kreeg in zijn gesprekken met vertegenwoordigers van maatschappelijke groeperingen die meer betrokken willen worden bij het vredesproces.

VROLIJKHEID

In zekere zin zijn veel LRA-strijders ook slachtoffers, hoewel zij allemaal vele moorden op hun geweten hebben. Zij zijn als kind ontvoerd, gedwongen tot beestachtige wreedheden tegen elkaar, murw gebeukt en gehersenspoeld tot Rambo-achtige moordmachines.

We rijden naar een school waarop zowel de slachtoffers van het LRA als ex-kindsoldaten zitten. Nederland steunt het project met een kleine 10 miljoen euro voor in totaal 3500 beurzen. Op een groot grasveld is een afdak van tentdoek opgesteld, waaronder de Nederlandse delegatie en vele kinderen plaatsnemen. Verschillende groepen voeren dansen op. Het zijn geen hoogstaande optredens, maar wie zich realiseert wat voor kinderen hier staan, kijkt er met andere ogen naar. Ze zijn hun ouders kwijt, hebben broertjes vermoord zien worden, de meisjes hebben op hun zestiende soms al drie kinderen door verkrachting door LRA-soldaten. Je vraagt je af waar hun vrolijkheid vandaan komt. Het meest indrukwekkend is de laatste dansgroep: een tiental jongens met gele voetbalshirts aan: uit de bush teruggekeerde LRA-soldaten. Na afloop liggen ze in het gras. De blik in hun ogen is onbeschrijfelijk. De angst en woede voorbij, leeg, een peilloze diepte.

VERZOENING

Tijdens het diner in een chique hotel in Kampala was de avond tevoren aan de journalistentafel een discussie ontbrand over de onmogelijke keuze tussen vrede en gerechtigheid: de arrestatiebevelen die het Internationaal Strafhof (ICC) heeft uitgevaardigd tegen Kony en de rest van de LRA-top, heeft weliswaar een flinke push betekend voor het vredesproces, maar aan vervolging vasthouden zou ook vrede in de weg staan. Daarom wordt nu gepraat over nationale berechting. Maar waarom zou Kony zich daar wel aan onderwerpen? Het staat immers vast dat hij voor zijn wreedheden, in een serieuze rechtszaak, zeer zware straffen zal krijgen. Bert Koenders loopt langs de tafel en mengt zich in het debat. Hij is het er niet mee eens dat er per

Het regeerakkoord deed al vermoeden dat er stevige politieke meningsverschillen sluimeren in de buitenland driehoek

definitie een tegenstelling is: 'Er zijn ICC-bepalingen die nationale berechting mogelijk maken. Het is voor mij in ieder geval een voorwaarde dat aan de internationale standaarden van het Strafhof voldaan wordt.'

Een populaire politicus in Noord-Oeganda is Norbert Mao. Hij en Koenders begroeten elkaar hartelijk. Ze kennen elkaar van het Wereldbanknetwerk van parlementariërs. Mao is een charismatische man, die in heldere bewoordingen uitlegt wat hij vindt van de vredesonderhandelingen met het LRA, waarbij hij ook actief betrokken is. Op de vraag of er gekozen moet worden tussen het Internationaal Strafhof en een nationale berechting, antwoordt hij resoluut: 'Onze traditionele rechtsmechanismen zijn niet voldoende voor de schaal waarop hier wreedheden zijn begaan. Een groot deel van onze bevolking is bereid tot verzoening met de gewone LRA-strijders. Voor de top geldt iets anders. Er moet een nationaal tribunaal komen, waarin de slachtoffers tegenover de beulen komen te staan. Wij hebben de LRA-top duidelijk gemaakt: "Er is geen uitweg voor jullie, je moet verantwoording afleggen." Wij gaan ervan uit dat het ICC dat zal accepteren.'

Maar zal dat er niet toe leiden dat Kony en de zijnen hun straf ontlopen, ten bate van de vrede? 'Ons belangrijkste doel is *restorative justice*, herstellende rechtspraak. De westerse rechtspraak, waarin straffen centraal staan, creëert een cyclus van problemen. Zij herstelt niet, zij polariseert.'

GEJUICH

De colonne rijdt naar het stadion van Gulu, een ommuurd grasveld, waar in het midden een

Met rebellenleider Minni Menawi in El Fasher

wankel podium is opgesteld. Ertegenover een tent voor de gasten. Een Antilliaanse muziekgroep, Willy's Steelband, uit Nederland overgevlogen door de ambassade voor optredens met Koninginnedag, geeft een gratis vredesconcert. Vele duizenden mensen zijn uitgelopen, ze worden op afstand gehouden door politiemensen. Norbert Mao houdt een toespraak en zegt dat dit een concert voor de vrede is en dat 'we het touw dat ons toegeworpen wordt, stevig moeten vastpakken'. Ook Koenders spreekt de duizenden mensen toe over de noodzaak om de vrede in het gebied nu echt handen en voeten te geven. Als hij wat woorden – ingefluisterd door Mao – in de lokale taal roept, reageert de menigte enthousiast. De steelband zet een swingend lied in, de zangeres zingt 'stapje naar voren, stapje naar rechts'. Mao vraagt ambassadeur Joke Brandt ten dans, de minister volgt. Binnen de kortste keren staat de hele delegatie te dansen, aangestaard door de massa.

Het is een hilarische situatie. Een vrouw komt uit de menigte. Als zij wat traditionele dansbewegingen laat zien – billen schuddend naar de minister – stijgt een luid gejuich op. Een hoge politiechef, in rood uniform en met wapenstok in de hand, beweegt zich met een koddig danspasje tussen de dansers, breed lachend. Intussen hebben de agenten moeite de menigte op afstand te houden. Enigszins benauwd zijn de omstandigheden wel, door de enorme massa die graag wil zien wat er gebeurt. Na twee nummers staan we op en begeven we ons naar de auto's in de hoek van het terrein, terwijl de menigte zich langzaam om ons sluit. De aanstekelijke muziek gaat door, wij verlaten in colonne het stadion en rijden naar het vliegveldje waar de KBX klaar staat. Op weg naar Khartoem.

PALEIS

In het stoffige Khartoem valt de hitte als de bekende lome deken over me heen. We worden, net als in Kampala en later in Ndjamena, bij de vliegtuigtrap welkom geheten door de ambassadeur en zijn mensen. Om vervolgens naar een koele viproom te worden gesluisd, waar plichtmatig beleefdheden worden uitgewisseld met een regeringsman. Dan in colonne naar het hotel. Die colonnes zijn altijd al bizar, maar Khartoem spant de kroon. De volgende dag zien we dat pas goed. Een motoragent voorop, de auto van de minister daarachter, gevolgd door andere snelle wagens met delegatieleden. Achteraan hobbelt meestal een busje met ons, de journalisten. Regelmatig

zijn we de stoet kwijt, omdat we het niet kunnen bijhouden. In Khartoem hebben we ook een snelle auto. Op elke straathoek staat een agent om het verkeer tegen te houden, een lange file van auto's die voor ons zijn stilgezet, omlijst onze rit. We gaan naar het paleis van president Omar El-Bashir. Hij greep in 1989 de macht en vestigde een strenge dictatuur op basis van de sharia, de islamitische rechtspraak. Zijn regime kon tot 2000 als fundamentalistisch islamitisch omschreven worden, maar uiteindelijk is die ideologie meer een middel dan een doel. Het dient waartoe de elite in het centraal gelegen Khartoem al sinds de onafhankelijkheid op uit is: het consolideren van de macht en de controle over de rijkdommen. Sinds 1999 bestaan die vooral uit steeds groeiende olie-inkomsten, waarvan de resultaten in booming Khartoem al te zien zijn. Protserige villa's, enorme auto's met geblindeerde ramen, shopping malls, en een groot hotel aan de oevers van de Nijl. Het hotel ligt vlakbij de plek waar in de komende jaren een soort 'Dubai aan de Nijl' moet verrijzen: 4 miljard dollar uit de Golfstaten zal worden geïnvesteerd in een complex van hotels, kantoren en andere zaken waaraan de rijken van de wereld graag hun geld uitgeven. We bezoeken een kamp buiten Khartoem, met vluchtelingen uit het zuiden die hier soms al twintig jaar wonen. Dit keer zonder escorte. Het busje met journalisten raakt achterop, de rest van de colonne verdwijnt in een wolk van stof. Als we eindelijk aankomen, breekt de delegatie net op om weer af te reizen naar het centrum, voor een ontmoeting met de president.

Het kamp ligt in een troosteloze zandvlakte. De omstandigheden zijn erbarmelijk. Deze kampen rond Khartoem zijn de regering een doorn in het oog en dus heeft ze er een aantal met de grond gelijk gemaakt, om ze verder buiten de stad te drijven. Ook door veel hulporganisaties en donoren worden de kampen vergeten, omdat zij zich concentreren op Darfur.

Het is te simpel om de conflicten in het land alleen te verklaren uit de marginalisering ten opzichte van het centrum in Khartoem. Zij komen ook voort uit de cynische verdeel-en-heerstactiek die de regering al decennia lang toepast, en die heeft geleid tot miljoenen doden en een wirwar van groepen en stammen die elkaar naar het leven staan. Al in de oorlog tegen de opstandelingen in het overwegend christelijke en zwarte zuiden, heeft de Arabische elite dezelfde tactiek toegepast: rivaliserende stammen kregen wapens en snelle auto's, als zij tegen de rebellen zouden vechten.

Ook in andere delen werd zo gehandeld, met als trieste hoogtepunt de bewapening van de Janjaweed in Darfur. Deze Arabische militie vochten, gesteund door het Soedanese leger, tegen de rebellenbewegingen Sudanese Liberation Army (SLA) en Justice and Equality Movement (JEM), waarbij ze een 'verschroeiende aarde'-tactiek hanteerden: het platbranden van dorpen, systematisch verkrachten van vrouwen, moorden en andere wreedheden. Het (voorlopige) resultaat is niet helemaal duidelijk: consensus bestaat over een getal van 200.000 doden sinds 2003, en meer dan 2 miljoen vluchtelingen. Daarnaast nog eens 2 miljoen mensen die in hun dorpen zitten opgesloten met gebrekkige toegang tot basisvoorzieningen.

Omar El-Bashir geeft, met zijn vice-president Taha (die wordt gezien als de echte sterke man, samen met wat mensen uit de veiligheidsdiensten), leiding aan deze politiek. Geen gezellig vooruitzicht dus, deze man de hand te moeten schudden. We worden binnengebracht in het paleis van de Soedanese heerser. In een lange wachtruimte met langs beide zijden een reeks leren banken zijgen we neer. De sfeer in de delegatie raakt gespannen.

Dan wordt de minister geroepen. De journalisten lopen erachteraan, maar als wij achter hem de kamer van de president willen binnenglippen, verschijnt een levensgrote bewaker voor ons: 'Press must wait.' Het zal nog een *running gag* worden tijdens de verdere reis. Telkens als de journalisten weer ergens op de stoep voor een ministerie, in een wachtkamer of in het zand onder een hete zon moeten zitten wachten tot het gesprek van Koenders is afgelopen – situaties waarin de zwarte humor kan toenemen – roepen we: 'Press must wait.'

Even later mogen we toch naar binnen. Iedereen is keurig neergezet in leren fauteuils. Een ijzige kilte heerst in het vertrek. Terwijl El-Bashir zijn gezicht met een glimlach tot Koenders wendt, zit deze met afgeheven hoofd en strakke blik naar de camera's te kijken.

BOMMEN

Later praat Koenders ons bij, net als elke avond. Hij vertelt zijn grote zorg en kritiek te hebben overgebracht over tal van zaken, en ook voorstellen te hebben gedaan om oplossingen van de conflicten met het zuiden en in Darfur dichterbij te brengen. 'Ik heb de president onder meer gevraagd waarom hij het dorpie Umm Rai heeft gebombardeerd na een bezoek van een Duitse delegatie.' Koenders wil ook naar Umm Rai, ten

Minister Koenders brengt aan president El-Bashir zijn zorgen en kritiek over

noorden van El Fasher, de hoofdstad van Darfur. In Umm Rai zit een aantal non-signatories, die Koenders – in samenwerking met vertegenwoordigers van de Europese en de Afrikaanse Unie – wil verenigen.

De regering probeert de vereniging van de rebellen te frustreren, en heeft sinds 19 april onafgebroken bombardementen uitgevoerd op dorpen in het noorden, omdat zij weten dat daar rebellenleiders met elkaar proberen te onderhandelen. Grote Antonov-vliegtuigen rollen bommen uit de ruimen, die meestal alleen dieren treffen. Gevechtshelikopters mikken preciezer; in ieder geval is er een school geraakt in een van de dorpen. 'President El-Bashir vertelde dat hij wel moest bombarderen, omdat de rebellen het leven van de burgers onveilig maken.' Koenders zegt het niet met zoveel woorden, maar het is duidelijk dat de Soedaneze regering het heft in handen heeft. 'De internationale gemeenschap is verdeeld, de rebellen zijn verdeeld.' Hij ziet wel een lichtpuntje: 'Wij hebben gehoord dat president Salva Kiir van Zuid-Soedan, die ook vice-president van geheel Soedan is, een bemiddelingspoging tussen de rebellen wil ondernemen. Wij en andere donoren hebben erop aangedrongen om dat samen met de AU en de EU te doen, om versnippering te voorkomen.'

VERSCHIL

Ik zie zelf nog steeds niet helemaal goed wat deze minister nu echt anders doet. Niet vreemd. Hij zit natuurlijk nog in zijn eerste honderd dagen, waarin de kabinetsleden vooral 'hun oor te luister leggen'. En niet alleen in Afrika, vult Koenders aan: 'Ook in Nederland heb ik in een zestal

consultaties met ontwikkelingsprofessionals en mensen uit het bedrijfsleven en andere organisaties gesproken over ontwikkelingsvraagstukken.' Wie bovendien weet hoe hectisch een reis als deze is, begrijpt dat reflectie die boven de complexe dagelijkse beslommingen uitstijgt, onmogelijk is. De minister wordt meegezogen in een maastroom van protocollaire voorschriften, feitelijke onderonsjes met zijn medewerkers, gesprekken met sleutelfiguren – van rebellenleiders tot ministers en presidenten – ongeletterde vluchtelingen en kindsoldaten, lokale chiefs en mensen van ngo's en hulporganisaties. Hij moet die mensen goed bevragen, niet tegen zich in het harnas jagen, maar als het moet ook zorgvuldig gekozen en op de persoon, de ernst van de situatie en de cultuur van het land toegesneden politieke boodschappen overbrengen. Voortdurend cirkelen tientallen mensen om hem heen: naaste medewerkers, ambassadeurs, beveiliging, gastheren en niet vergeten journalisten die hem observeren, fotograferen en soms een vraag stellen. Nog maar weer een poging dus een verschil te ontdekken met zijn voorganger. Over minister Van Ardenne wordt gezegd dat zij in Soedan ambitieus te werk ging, maar veel te veel programma's in het leven riep. Sommige daarvan raakten in het slop, doordat de ambassade en het ministerie er onvoldoende tijd voor konden maken. Koenders wil niet reageren op het werk van zijn voorganger, maar zegt wel: 'Je moet rekening houden met de grootte van de ambassade. En je moet wel een beetje focussen in je beleid.' Sancties tegen Soedan dan? Daar was de afgelopen jaren vanuit Nederland en Europa weinig van te merken. Koenders: 'De druk moet worden

Iedereen houdt iedereen in de gaten

opgevoerd. Het is nodig dat sancties boven de markt blijven zweven. Maar op verzoek van VN-secretaris-generaal Ban Ki-moon hebben we even pas op de plaats gemaakt wat betreft sancties. Vaak dienen sancties vooral om je eigen geweten te sussen. Waar het mij om gaat is dat ze onderdeel zijn van een politieke strategie. En die heeft ten enenmale onderbroken de afgelopen jaren.'

FIRST LADIES

Om Salva Kiir te spreken moeten we weer naar het zuiden vliegen, naar Juba. We stappen over op een ander vliegtuigje, beduidend minder luxe dan de KBX, die niet op Darfur mag vliegen. Als we zijn geland, worden we in een bus gezet. Daar horen we Radio Miraya ('Spiegel' in het Arabisch), die door de VN is opgezet. De uitzendingen hebben een opvoedend karakter. Er klinken Engelse lessen – *you are hungry, we are hungry* – en opbeurende muziek wordt gedraaid, zowel Arabisch als Afrikaans swingend. Onverwacht blijkt dat Koenders een toespraak moet houden voor een vrouwenconferentie. Honderden vrouwen uit Noord- en Zuid-Soedan zitten in kleurige kledij in de collegebanken, en barsten in spontaan gezang en dans uit als de minister binnenkomt. Een heerlijke chaos ontstaat. Niemand weet eigenlijk wat er moet gebeuren. De minister trekt zich na een tijdje terug in zijn auto om de toespraak te herschrijven. Dan neemt hij weer plaats op het podium. Naast hem de vrouw van de Zuid-Afrikaanse president Mbeki. Verderop nog een *first lady*, de vrouw van Omar El-Bashir, die met een stalen gezicht het schouwspel over zich heen laat komen. Het wachten is op de president. Dan is er deining. Veiligheidsmensen maken de weg vrij en een grote man in een zwart pak met een grote zwarte hoed treedt binnen: Salva Kiir. Hij neemt plaats naast Koenders en knikt minzaam. Na lange inleidingen houdt Koenders zijn rede, waarin hij het belang van vrouwen voor ontwikkeling in Afrika benadrukt. Hij sluit af met een steunbetuiging namens de vrouwen van Nederland, wat luid applaus oplevert.

DONOREN

Zuid-Soedan is een van de armste gebieden ter wereld, al rijzen de hotelprijzen de pan uit door de toestroom van de vele internationale gasten van hulporganisaties, donorlanden en bemiddelaars in de conflicten. Wegen zijn er nauwelijks, de regeringsgebouwen zijn armetierig. Ministers huzen in een soort keet, Salva Kiir en vice-president Riek Machar in een oud gebouw met galerijen

rond een binnenplaats. In de kantoortjes hangen mannen op banken.

De regering van Zuid-Soedan speelt de laatste tijd een belangrijke rol in de vredesonderhandelingen in zowel Darfur als tussen de LRA en de Oegandese regering. Men realiseert zich blijkbaar – eindelijk – dat het eigen vredesakkoord met het noorden, dat begin 2005 werd ondertekend en een voorlopige, zeer broze machtsdeling opleverde, niet kan overleven zonder meer stabiliteit in de andere gebieden. Zuid-Soedan heeft direct last van de LRA, die nog steeds aanvallen doet in de grensstreek met Oeganda. De LRA opereerde lange tijd vanuit Zuid-Soedan en is altijd gesteund door de regering in Khartoem, zoals Oeganda de zuidelijke opstandelingen steunde in Soedan.

Maar ook het steeds maar uitdijende conflict in Darfur, en de onbeheersbaarheid daarvan, kan rechtstreekse gevolgen hebben voor de Zuid-Soedanezen. De aandacht wordt van hen afgeleid, wat Zuid-Soedan rechtstreeks merkt doordat donoren niet heel gul zijn met de nodige financiën voor de wederopbouw van hun land.

Na afloop van het gesprek met Koenders mogen we Salva Kiir wat vragen stellen. 'Als Darfur niet wordt opgelost, komt de oorlog naar het zuiden,'

zegt hij. 'We merken nu al dat vluchtelingen deze richting in trekken. Daarom organiseren wij een bijeenkomst hier in het zuiden, in de komende maanden, met alle rebellen die het vredesakkoord voor Darfur niet ondertekend hebben.' Koenders vult aan: 'Wij zijn door president Kiir gevraagd een uitnodiging voor die conferentie over te brengen aan de rebellen die nu in Umm Rai bijeen zijn.'

KWETSBAAR

Die avond is er een borrel georganiseerd voor de Nederlanders in Juba: Nederlandse politiemensen die zijn uitgezonden, mensen van ngo's, en Hildebrand Bijleveld, de hoofdredacteur van de onafhankelijke krant *Juba Post*. Hij is net die middag vrijgelaten na een verblijf van enkele dagen in de gevangenis. Omdat hij regelmatig werd lastiggevallen door mensen – van gewapende milities of veiligheidsdiensten – die het niet eens zijn met de kritische toon van het blad, zal hij de volgende ochtend Juba verlaten.

De ngo-mensen tonen zich nogal sceptisch over het bezoek: wat heeft het voor zin om zo een paar uurtjes binnen te vallen in Juba? Wat krijg je mee, wat denk je ermee op te schieten? Het is een verwijt dat net zo goed de snelle journalisten treft

Op een conferentie zit minister Koenders tussen mevrouw Mbeki en president Kiir van Zuid-Soedan

die even hun quootje komen halen, als de minister. Maar zeker de minister maakt zich kwetsbaar voor zulke kritiek, omdat zijn ontwikkelingsdiplomatie – in het beste geval – pas op lange termijn iets oplevert, en zijn bijdrage daaraan moeilijk te bewijzen zal zijn. Toch is het nodig om juist dit soort politieke langetermijnprocessen in gang te zetten, en niet alleen te focussen op hulpprojecten waarbij de resultaten concreet toonbaar zijn. Want die zullen niet lang overeind blijven als de bevolking geen duurzame vrede weet te sluiten en er opnieuw gewelddadigheden uitbarsten.

PRIKKELDRAAD

Op naar El Fasher, om daarvandaan met helikopters naar Umm Rai te vliegen. Maar bij aankomst wordt definitief wat al lang in de lucht hangt: het is te gevaarlijk om erheen te gaan. De volgende dag verneemt Nederland al via de meegereisde pers dat Koenders zich gefrustreerd voelt door de Soedanese regering, wat hem gelijk een verontwaardigde reactie van de Soedanese ambassadeur oplevert. Zo worden die diplomatieke gevechten geleverd.

We gaan naar de barakken van de AU-vredesmacht AMIS. Dan rijden we verder naar een AMIS-‘huis’ in een buitenwijk van El Fasher. Het lijkt een klein ommuurd fort, met prikkeldraad op de muren, wachtposten op een soort torentje, en buiten op elke hoek AMIS-soldaten uit Gambia met het geweer in de aanslag. Koenders

heeft hier afgesproken met Minni Menawi, de rebellenleider die het vredesakkoord wel ondertekend heeft en in ruil daarvoor nu wegwijnt als speciaal adviseur van president El-Bashir in een paleisje in Khartoem. Menawi’s manschappen maken zich ook schuldig aan gewelddadigheden. Een aantal weken eerder hebben zij twee Nigeriaanse soldaten van AMIS neergeschoten, dus de verhoudingen zijn tamelijk gespannen. Koenders en zijn mensen zijn al naar binnen. ‘Press must wait’, dus wij staan buiten, in de bloedhete middagzon. De beveiligers waarschuwen ons. Zij stellen de auto’s strategisch op, midden voor het fortje. Dan zien we in de verte een vijftal auto’s aankomen. Een Landcruiser met geblindeerde ramen en drie open vrachtwagentjes, voorafgegaan door een politiewagen. In een grote stofwolk arriveren ze, Minni Menawi stapt uit en loopt gelijk naar binnen. De vrachtwagens komen slippend aan en stellen zich strategisch op. Uit hun laadbakken tuimelen zenuwachtige strijders, de hoofden bedekt door tulbanden, de geweren in de aanslag. Iedereen houdt iedereen in de gaten. Pas na enige minuten kalmeert de situatie.

Het voorval toont aan hoe explosief Darfur is. Er hoeft maar iets fout te gaan en de vlam slaat in de pan.

PROVOCATIE

We bezoeken het vluchtelingenkamp Abu Shouk. Sinds mijn vorige bezoek eind 2004 is het niet

alleen gegroeid – van 50.000 tot 80.000 vluchtelingen, plus nog eens 70.000 in een aangrenzend kamp – maar ook veranderd in een semi-permanente vestiging met huisjes in plaats van tenten. En, vooral, de situatie is veel onveilig geworden. Het wantrouwen tegen buitenlanders is groot, vooral omdat contact daarmee tot repercuties van de regeringstroepen kan leiden. We bezoeken mensen bij een waterpomp. Daarbij staan, in kronkelende rijen van tientallen meters lang, vijf-liter-gallons opgesteld. Langzaam schuiven zij op en na twee dagen wachten kunnen de vluchtelingen hun vijf liter water ophalen. Zeker negen waterbronnen zullen de komende maanden opdrogen. Met grote zorg wordt uitgekeken naar de komst van nieuwe vredestroepen, omdat die een veelvoud aan water gebruiken. Eén vredes-soldaat, zo vertelt een medewerkster van een hulporganisatie – zoals al haar collega’s wil zij anoniem blijven, anders wordt haar het werken onmogelijk gemaakt – verbruikt dagelijks 120 liter water! Vermenigvuldig dat met de 20.000 soldaten die er moeten komen, en je ziet een nieuw drama opdoemen.

Terug op het vliegveld van El Fasher zien we twee gevechtshelikopters opstijgen. Het lijkt alsof ze spelen in de lucht. Ze maken frivole bewegingen, gaan schuin omhoog en laten zich dan weer naar beneden vallen. Even later blijkt dat dit een wel heel luguber spel is: de vrije val speelde zich af boven vluchtelingenkamp Abu Shouk. De gedachte komt op dat dit een provocatie is aan ons, die zojuist het kamp hebben bezocht. Maar nee, dit blijken de legerhelikopters elke middag te doen. Even laten merken wie de baas is.

Binnen wordt vergaderd, buiten wachten de boze rebellen in de brandende zon

'Ik ben de eerste Nederlandse minister die in Tsjaad komt'

Water is een groot probleem in het vluchtelingenkamp Abu Shouk; bewoners maken zich ernstig zorgen over de komst van nieuwe vredestroepen, omdat die zo veel water gebruiken

woord beleidscoherentie – een voornemen dat door de vorige regeringen nog wel als belangrijk werd gezien – deed al vermoeden dat er stevige politieke meningsverschillen sluimeren in de buitenlandddriehoek. Beleidscoherentie houdt immers in dat ook andere beleidsterreinen ontwikkelingsdoelstellingen op zijn minst mede in overweging nemen. Wat betreft het regeerakkoord is Koenders het totaal niet eens met mijn observatie: 'Dit kabinet kiest voor een integraal buitenlandbeleid. De 3D-benadering [Defense, Diplomacy and Development, red.] is daarvan een goed voorbeeld. Het regeerakkoord staat bol van de samenwerking tussen departementen. Het allereerste project dat gezamenlijk, door het hele kabinet, wordt ondernomen, gaat over de Millenniumdoelstellingen. Daar bemoeit het hele kabinet zich mee, alle departementen leveren een bijdrage. Dat is geen gas terugnemen. Integendeel, we gaan harder vooruit.'

Blijft overeind dat het niet waarschijnlijk is dat de buitenlandministers precies op één lijn zitten. Een van de meest logische interne tegenstellingen betreft het sturen van vredestroepen naar Afrika. Als Kamerlid was Koenders daar sterk vóór, maar altijd weer ging toenmalig CDA-fractie leider Verhagen er voor liggen. Dus vraag ik de minister: moeten er vredesoperaties worden uitgevoerd door Nederlandse militairen in Afrika? 'Ik zou niet weten waarom niet', antwoordt Koenders. 'Maar op het moment is er geen concrete vraag. Het kabinet hanteert de 3D-benadering. Die moeten we ook in Afrika gaan toepassen. Wij doen overigens best wel wat op het militaire terrein in Afrika. We hebben een waarnemersmissie naar Soedan gestuurd, van 34 mensen. En we hebben manschappen gestuurd voor de Europese troepenmacht die een paar maanden in Congo was gestationeerd.'

Is ontwikkeling niet ondervertegenwoordigd in de 3D-benadering zoals die bijvoorbeeld in Uruzgan wordt gehanteerd? 'Ik wil het over Soedan hebben, dat is een beter voorbeeld. Wij sturen meer waarnemers dan Frankrijk of Duitsland. Wij zijn een van de allergrootste financiers van AMIS. We betalen mee aan de wederopbouw. En we zijn actief in het vredesoverleg. In ieder geval geloof ik niet in militaire oplossingen alleen. Maar waar mogelijk moet Nederland uiteraard ook in Afrika zijn bijdrage leveren.'

INKTVLEK

Koenders wil echter primair streven naar politieke oplossingen voor de conflicten. De tegenstanders moeten in onderling overleg, in samenspraak met de bevolking, de problemen overwinnen. Dat is wat Koenders ook in Tsjaad probeert te bewerkstelligen. Diezelfde avond nog heeft hij zijn ontmoeting in Abeche, de volgende morgen vliegen we door naar de Tsjadische hoofdstad Ndjamena, waar hij in het Novotel een reeks andere rebellenleiders ontvangt. Tussendoor brengt hij een bezoek aan president Idriss Deby. Later op de avond vertelt hij daarover: 'De president zei bezorgd te zijn over een nieuwe scheidslijn in Afrika: tussen een islamistisch noorden en niet islamitisch zuiden. Die grens loopt dwars door Soedan en ook door Tsjaad. We hebben ook gesproken over een VN-macht in Tsjaad, om de veiligheid bij de grens met Darfur te vergroten. Daar was de president tegen, omdat hij verwachtte dat dat juist olie op het vuur zou zijn en geweld van islamistische bewegingen zou aantrekken. Het conflict in Darfur drukt zeer zwaar op de economie in Tsjaad, en zelfs op het voortbestaan van de zwakke staat hier.'

Het conflict in Darfur verbreidt zich verder. Als een inktvlek. Naar Tsjaad. Naar de daaronder gelegen Centraal-Afrikaanse Republiek. Het heeft zijn invloed op Zuid-Soedan. Het heeft gevolgen voor de relatie van het Westen met China, dat Soedan vooralsnog volop steunt in de Veiligheidsraad en het in ruil voor olie van wapens voorziet.

De minister zal er de komende jaren de handen vol aan hebben. <<

'In een vroeg stadium van de humanitaire hulpverlening moet je overschakelen naar wederopbouw'

KABINET

We stappen in het vliegtuig en zetten koers naar Tsjaad. Het is een voorbeeld van de marges die Koenders zoekt. Nederland heeft geen bilaterale relaties met Tsjaad en het land behoort traditioneel – en die geopolitieke tradities zijn nog springlevend – tot de invloedssfeer van Frankrijk. Koenders wil politieke risico's nemen. Toch moet hij als minister heel anders opereren dan als buitenlandwoordvoerder in de Tweede Kamer. Toen kon hij vrijuit praten, nu vermijdt hij uitspraken die hem in conflict kunnen brengen met collega-ministers als Eimert van Middelkoop van Defensie en vooral Maxime Verhagen van Buitenlandse Zaken. Het ontbreken, in het regeerakkoord, van het

Koenders: 'Vaak dienen sancties vooral om je eigen geweten te sussen. Ik wil dat ze onderdeel zijn van een politieke strategie'

Fatsoenlijke hulp

Twee deskundigen die zich bezighouden met de Millenniumdoelen, vertellen over teksten die hen daarbij inspireren. Ted van Hees koos een artikel over de 'gewone' man, Jaap van der Sar een boek over de fatsoenlijke samenleving.

Ted van Hees is campagneleider van EEN, Armoede de wereld uit van het Nederlands Platform Millenniumdoelen

'In dit boek belichten alle auteurs vanuit hun praktijkervaring de geslaagde en minder geslaagde aspecten van hun werk. Centraal staat de praktische implementatie: hoe gewone mensen kunnen bijdragen aan de formulering van beter beleid.

Het stuk van Ed Cox en Julie Jarman, "Participatory budgeting: North-South practitioner links between Greater Manchester and Brazil", heeft op mij de meeste indruk gemaakt. Het heeft me echt geïnspireerd. De schrijvers analyseren de ervaring van het betrekken van gewone mensen in de wijken van de Braziliaanse stad Porto Alegre bij de opstelling en de monitoring van de begroting van hun wijk en stad. Dit experiment heeft meerdere steden en deelstaten

in Brazilië ertoe aangezet vergelijkbare initiatieven te ontplooiën. Het artikel heeft grote invloed gehad: ook in dorpen en regio's in Afrika en Azië zijn experimenten gestart waarbij de gewone man en vrouw bij het meebepalen van beleid en begroting betrokken worden. Cox en Jarman beschrijven hoe het gemeentebestuur van Greater Manchester in Groot-Brittannië zich in eerste instantie verzette tegen invoering van experimenten als in Porto Alegre. De lokale Labour-bestuurders waren gewend beleid en begroting van bovenaf te regelen en zagen aanvankelijk helemaal niets in dat gedoe van onderop. Totdat ze door de praktijk van het experiment werden ingehaald. We kijken vaak naar corruptie als een probleem dat van bovenaf moet worden aange-

pakt. Donoren en financiële instellingen stellen harde voorwaarden op voor regeringen in het Zuiden en denken het daarmee te redden, maar *accountability* van onderop is effectiever en duurzamer. In de discussie over de kwaliteit en effectiviteit van hulp, schuldverlichting, de adequate besteding van binnen- en buitenlandse geldstromen, et cetera, is *participatory budgeting* en monitoring een onmisbaar element.'

Titel: Practitioners and Poverty Alleviation, Influencing Urban Policy from the Ground Up

Auteur: Sue Jones en Nici Nelson (eds.)
ISBN: 1853395706

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Jaap van der Sar is secretaris van het Nederlands Platform Millenniumdoelen en werkzaam bij de Stichting Oikos

'Margalit begint zijn betoog over de fatsoenlijke samenleving met een definitie van vernedering. Dit doet hij op een zorgvuldige en inspirerende wijze. Zorgvuldig omdat hij de termen precies definieert en zich vervolgens aan die definitie houdt. Inspirerend omdat hij zijn beschouwingen over vernedering koppelt aan het hoofdthema: de fatsoenlijke samenleving, een samenleving waarvan de instituties mensen niet vernederen. Hij zet dit begrip af tegen een rechtvaardige samenleving. Rechtvaardigheid is een karakteristiek die voor hem slechts past in de verhouding tussen individuen. Maar fatsoen, dat gaat over de handelwijze van instituties.

De Millenniumdoelen zetten in op het fatsoen van Margalit: niemand mag een gegronde reden hebben om zich vernederd te voelen. Dat heeft te maken met toegang tot gezond-

heidszorg, onderwijs en markten, maar ook met de vraag of geld het enige mechanisme kan en mag zijn om iemand toegang tot schoon drinkwater te bieden. Elk van de Millenniumdoelen heeft fatsoensaspecten in zich. Margalit laat in zijn boek zien waarom. Hij behandelt de begrippen en fundamente van respect en fatsoen. Vervolgens past hij zijn denkkader toe op sociale instituties, als straf, bureaucratie, werkloosheid, de verzorgingsmaatschappij. De mondiale instituties werkt hij nog niet uit – dat moeten wij dan maar doen in de diverse campagnes.

Margalit biedt ons veel. Zo illustreert hij zijn gedachten over zelfrespect aan de hand van Oom Tom, vernedering aan de hand van apartheidswetten en de behandeling door de politie van de zwarte taxichauffeur Rodney King. Margalit geeft aan dat het in zijn denken belangrijker is concrete acties van vernedering te bestrijden dan om respect te vergroten. Dat

is een gedachtegang die ik graag overneem. Dit boek is inspirerend omdat het laat zien dat mensen anderen niet kunnen dwingen of verleiden rechtvaardig te zijn. Wat ze wel kunnen, is instituties inrichten om fatsoenlijke regelingen te maken, en die ook toe te passen! Precies daarover gaan de campagnes in ons land: fatsoenlijke afspraken uit het jaar 2000 toepassen voor uiterlijk 2015. Het huidige kabinet kan hier gebruik van maken, of het begrip 'fatsoen' nu klein of groot gedefinieerd wordt. In ieder geval heeft een van de coalitiepartijen [de PvdA, red.] in haar beginselprogramma het boek van Margalit al omarmd. De uitwerking blijft de uitdaging.'

Titel: The Decent Society

Auteur: Avishe Margalit
ISBN: 90-5515-244-7/NUG1615
Verkrijgbaar bij de boekhandel

Studiehulp wordt kennismakelaar

Het ECDPM, de Europese ontwikkelingsdenktank in Maastricht, moet keuzes maken. En vooruitdenken. Dat laatste is niet altijd even makkelijk, aldus directeur Paul Engel, 'want wij zijn geen fabriek'.

Het European Centre for Development Policy Management (ECDPM) gooide vorig jaar het roer om. De veranderingen kosten zijn medewerkers 'enorm veel energie', merkt directeur Paul Engel. Eigenlijk is het een luxeprobleem, want de organisatie loopt prima. 'Er komen oneindig veel verzoeken op ons af, de medewerkers werken standaard tien uur per dag. Juist daarom waren we genoodzaakt keuzes te maken.'

Het ECDPM noemt zichzelf 'kennismakelaar': het probeert makers en uitvoerders van ontwikkelingsbeleid in de EU-landen en in de vroegere koloniën in Afrika, de Caraïben en de Stille Oceaan (de ACS-landen) bij elkaar te brengen. Het gaat dan vooral om de politieke dialoog over ontwikkelingsamenwerking, economische relaties en bestuur en beleid. De organisatie is onafhankelijk. Ze doet onderzoek, voorziet partners van kennis, brengt advies uit en ondersteunt bij het ontwikkelen van beleid.

DOORBRAAK

Op vier punten moet de organisatie veranderen, adviseerde een evaluatierapport vorig jaar. Eén daarvan is dat er beter vooruitgekeken moet worden. Medewerkers moeten voortaan bij elke activiteit precies uitstippelen welk resultaat ze willen bereiken en hoe ze dat willen doen. 'Bijzonder moeilijk', zegt Engel, 'want wij zijn geen fabriek. Wij zijn bezig met processen als de ontwikkeling en toepassing van beleid. En die processen kunnen zomaar anders verlopen dan wij hadden gedacht. Daarom moeten we wel flexibel blijven. Als wij bijvoorbeeld rekening houden met een top van Europese en Afrikaanse landen, maar president Mugabe van Zimbabwe werkt tegen, dan gaat het gewoon niet door. Daar moeten we dan op inspelen. Maar we moeten er ook van tevoren al rekening mee houden.'

Een tweede punt is dat de organisatie duidelijke keuzes moest maken. 'Wij hebben studies gedaan

naar capaciteitsontwikkeling in Brazilië, Oeganda, Papoea-Nieuw-Guinea en nog een heleboel landen', geeft Engel als voorbeeld. 'Op een gegeven moment hou je je met te veel landen en te veel onderwerpen tegelijk bezig. We hebben het aantal onderwerpen nu beperkt en ondergebracht in slechts drie programma's. We focussen ons nu nog sterker op de EU- en ACS-landen.'

Ook besloot het ECDPM haar partners meer strategisch te kiezen. Engel: 'Iedereen wil wel persoonlijk advies van ons handelsteam, maar wij moeten dat helemaal niet allemaal zelf willen doen. Wij hebben een heel netwerk ontwikkeld en kunnen landen en organisaties met elkaar in contact brengen. Ze kunnen beter zelf op regionaal niveau iets organiseren en van elkaar leren. Zoiets kunnen wij dan ondersteunen.'

De vierde verandering is dat het ECDPM gaat proberen om meer financiering te krijgen die niet aan project of programma gekoppeld is. 'Dat advies vond ik echt een doorbraak', zegt Engel. 'We waren te afhankelijk geworden van individuele opdrachten van donoren, driekwart van onze inkomsten was van de markt afkomstig. Maar wanneer wij een lokaal initiatief in Afrika wilden steunen van mensen die een eigen vorm van democratie wilden ontwikkelen, konden we moeilijk steun krijgen, want dat stond nog niet op de agenda. Met behulp van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken en andere lidstaten herstructureren we nu onze inkomsten.'

EIGEN TEMPO

Het zijn lastige veranderingen voor de medewerkers van het ECDPM, geeft Engel toe. 'Gelukkig kunnen wij onze mensen wel de tijd en de ruimte geven om zich aan te passen.' Achteraf gezien zijn echter een paar dingen onderschat. Engel: 'We hebben binnen het managementteam een verandering doorgevoerd. Een paar medewerkers die voorheen programmamanager waren, hebben nu

ECDPM

andere verantwoordelijkheden. Dit bleek enkelen toch tegen te vallen. Als we dat hadden voorzien, hadden we daar beter op kunnen anticiperen.' Ook had hij graag meer tijd gehad. 'We hebben er nu ruim een jaar over gedaan en we hebben al besloten de periode op te rekken tot na de zomervakantie. Ik zou het liever over twee jaar hebben uitgespreid. Nu moesten de veranderingen nogal snel doorgevoerd worden. Bovendien was vorig jaar een topjaar voor de externe fondsen die we kregen, dus er ging ook juist heel veel tijd en energie zitten in het presteren op kortlopende contracten. Daarbij komt, dat je mensen niet moet dwingen. De verandering van de cultuur, het toe-eigenen van de ideeën, ze moeten in hun eigen tempo overal vertrouwd mee raken, anders gaan ze slechter presteren. Zover is het bij ons gelukkig niet gekomen, maar ik heb op een gegeven moment wel gedacht: als we nu te hard doordrukken, gaat het mis.'

Marusja Aangeenbrug

TIPS:

- >>> *Kijk eerlijk naar je organisatie. Het is beter te veranderen wanneer het goed gaat dan wanneer het slecht gaat.*
- >>> *Trek voldoende tijd uit. Mensen moeten de ruimte krijgen om aan veranderingen te wennen.*
- >>> *Hou er rekening mee dat medewerkers zich op elk moment in het proces ongemakkelijk kunnen voelen bij de veranderingen.*
- >>> *Probeer niet alles in schema's en matrixen te stoppen. Sommige processen zijn onvoorspelbaar en vereisen een flexibele organisatie.*

Wilma Berendsen
Foto: Roel Burgler

Korte missies, grote zorgen

Uitzending naar een ontwikkelingsland staat of valt bij intensieve begeleiding. Ook als het slechts gaat om een verblijf van drie weken. Experts leggen uit waarom.

Al decennialang worden westerse ontwikkelingswerkers het veld ingestuurd. Blanke *muzungus* zijn dan ook bekende verschijnselen in Afrika, net zoals de *chelas* in Latijns-Amerika. Maar nu we massaal tot het besef zijn gekomen dat niet wij de ontwikkeling in ontwikkelingslanden bepalen, maar de mensen zelf, en we gezamenlijk het mantra zingen van *empowerment* en *local ownership*, worden uitzendingen steeds korter. Trok een Hollandse ontwikkelingswerker voorheen regelmatig voor drie jaar eropuit met z'n gezin, tegenwoordig gaat het vooral om korte trips voor consultancy, training of monitoring. En dat vraagt een andere benadering van zowel degene die wordt uitgezonden als de opdrachtgevendende organisatie.

Logisch, zou je zeggen. Maar volgens Maja Gadourek van het Koninklijk Instituut voor de Tropen is de praktijk nog niet altijd in overeenstemming met de theorie: 'Je zou denken dat deze korte trips een aanvulling zijn op het reguliere werk vanuit Nederland. Maar wat je nog te vaak ziet, is dat mensen veel te hoge verwachtingen hebben van die ene maand dat ze ter plekke zijn. Dan valt de realiteit soms tegen. En daarmee groeit de behoefte aan goede voorbereiding, begeleiding en nazorg.'

TREND

In het bedrijfsleven signaleert Gadourek een parallelle tendens. Er zijn meer en meer mensen die internationaal werken, maar slechts voor dagtrips op en neer vliegen naar Londen, Warschau of Madrid. Bij verre reizen gold voorheen dat zakenmensen – in tegenstelling tot ontwikkelingswerkers – vooral bleven hangen in de hoofdsteden. Maar inmiddels is de *base of the pyramid* ontdekt, zien ondernemers kansen op het platteland van Indonesië, en staat een productmanager opeens in gesprek met een Ethiopische koffieboer in plaats van met een ambtenaar met gesteven overhemd. Gadourek: 'Dan moet zo'n man of vrouw zich veel meer dan voorheen aanpassen aan lokale omstandigheden en gewoonten. Je zit als het ware ineens in de haarvaten van een nieuwe cultuur.' Dat vergt andere vaardigheden en een andere benadering.

Wilfried Schasfoort van ICCO herkent de trend van kortere missies. Bij ICCO zijn contracten voor langdurige uitzendingen de laatste jaren ingekort van vier naar twee jaar – met een eventuele korte verlenging. Dat is een inhoudelijk gemotiveerde keuze geweest: er is nu meer ondersteuning voor lokale capaciteitsopbouw, zodat verantwoordelijkheden sneller overgedragen

kunnen worden. Schasfoort: 'Lokale organisaties zijn verantwoordelijk voor het hele ontwikkelings-traject. Consultants worden hooguit tijdelijk ingevlogen voor een korte procesbegeleiding. En eigen medewerkers gaan op dienstreis voor monitoring. Ook dat is een afgebakende klus met een duidelijk en haalbaar doel.'

Toch kunnen de kortere missies leiden tot stress. Allereerst vanwege de werkgerelateerde dilemma's – deels nieuw, deels bekend. Hoe vind je een balans tussen *local empowerment* en advies? Hoe schat je in korte tijd de lokale context juist in? En bij bedrijven: hoever reikt je maatschappelijke verantwoordelijkheid – en hoe krijg je de lokale toeleverancier mee in je verhaal?

VOORDELEN

Pim Scholte is voorzitter van de Antares Foundation, een stichting die vooral niet-gouvernementele organisaties (ngo's) bij uitzendingen adviseert op het gebied van management en psychosociale ondersteuning. Gevraagd naar zijn mening over stress bij korte uitzendingen, zegt hij: 'Over het algemeen geldt dat je bij een korte kennismaking met een hoog streefniveau altijd een minder goede binding hebt met de lokale context, de mensen en de inhoud van het werk

'Mensen hebben vaak veel te hoge verwachtingen van die ene maand dat ze ter plekke zijn'

Adequate begeleiding ontbreekt

– en dus is de kans op fouten groter én is er een grotere kans op problemen op het mentale vlak. Hoe meer je bent voorbereid op wat je te wachten staat, hoe meer controle je erop kunt uitoefenen en hoe minder stress dat oplevert. Dat geldt voor alle situaties, dus ook voor korte uitzendingen naar ontwikkelingslanden.'

Scholte ziet ook voordelen van korte missies ten opzichte van langere uitzendingen: 'Bij korte missies onttrek je mensen niet aan hun eigen steunsysteem thuis. Bij terugkomst kunnen ze hun verhaal kwijt, ze zijn maar even weg. En typische fenomenen van langere of opeenvolgende uitzendingen, zoals *compassion fatigue* [waarbij mensen inhoudelijk nog prima functioneren maar feitelijk in een verkapte depressie verkeren, red.], burn-out en cumulatieve stress komen bij korte missies minder voor.' Scholte relateert bovendien de positie van consultants: 'In het geval van consultancy heb je het vaak over technische kennisoverdracht of een inhoudelijke evaluatie. Een consultant wordt bewust geen onderdeel van het systeem. Het is juist zijn taak om de kijk van een buitenstaander te verwoorden. Een aantal van de werkgerelateerde stressfactoren spelen dan een veel kleinere rol.'

PRIORITEIT

Maar stress bij korte uitzendingen is niet altijd direct werkgerelateerd, stelt Gadourek. Een andere stressfactor is dat er bij kortere uitzendingen (tot drie maanden) niet altijd evenveel begeleiding is vanuit het hoofdkantoor. 'Organisaties lijken minder bereid geld te investeren in voorbereiding en begeleiding van korte uitzendingen en in een aantal gevallen wordt chronisch onderschat wat erbij komt kijken. Er is niet altijd ruimte voor het bespreken van problemen. Mensen krijgen voor kortere trips bovendien vaak minder waardering dan ze voorheen kregen bij de langere uitzendingen.'

Scholte stelt dat bij ngo's vaak de vooronderstelling leeft dat de sector mensen aantrekt met een bepaalde pioniersmentaliteit en flexibiliteit, die zich wel zullen redden onder moeilijke omstandigheden. Die houding leidt ertoe dat de zorg voor de eigen staf niet altijd goed is geregeld. Dat gaat overigens niet bewust. Scholte: 'Als er dan een keer iets gebeurt met een werknemer, schrikken organisaties zich over het algemeen rot en willen ze zich graag inzetten voor alle goede zorg. En dan zien ze ook in dat dergelijke zorg structureel opgepakt zou moeten worden. Maar

vervolgens verdwijnen die plannen dan weer in de bureaucratie en hectiek van alledag. Goede mentale zorg voor de werknemers is vaak een sluitpost, het krijgt geen prioriteit op de agenda.' Bij ICCO is het beter geregeld. ICCO zorgt bij langdurige uitzendingen voor een voorbereidingstraject van zes weken, bij korte uitzendingen is dat korter. Schasfoort: 'Bij uitzendingen van een eigen medewerker voor een paar weken is er een briefing van een halve dag, plus begeleiding vooraf en achteraf door de eigen leidinggevende. Tijdens het verblijf ter plekke wordt er frequent contact gehouden via e-mail en telefoon. Mensen werken gewoon door, ze hebben allemaal hun laptop bij zich.' Bij terugkomst vindt een debriefing plaats, op inhoud én op sociale aspecten. Als er behoefte blijkt aan andere begeleiding, wordt professionele hulp ingeschakeld. Dit alles geldt alleen voor eigen medewerkers. Schasfoort: 'De zorg voor het mentale welzijn van een consultant is een taak voor de consultancy-organisatie, niet voor een organisatie die hen inhuurt, zoals ICCO.'

SELECTIE

Nog een reden voor adequate begeleiding: ook privé kunnen korte uitzendingen grote gevolgen hebben. In tegenstelling tot voorheen hebben de meeste partners van mensen die uitgezonden worden een eigen carrière. Deze partners breken hun carrière niet gemakkelijk af voor een korte periode, noch zitten ze op de bank te wachten tot hun partner terugkomt. Ook thuis wordt een dergelijke uitzending gezien als *part of the job*. En daarom wordt ook daar de mogelijke impact niet zelden onderschat.

Gadourek: 'Het zou goed zijn als organisaties heel bewust een begeleidingstraject opzetten. Waarbij ze mensen eerst live trainen, vervolgens tijdens hun verblijf via internet en telefoon coachen, en bij terugkomst goed opvangen – óók na een kort verblijf. Daar moet het heen, maar bij veel ngo's staat dit traject nog in de kinderschoenen.' Dit advies komt sterk overeen met het beleid van Artsen zonder Grenzen (AzG). Belinda Beerthuis van AzG: 'Het staat of valt met het managen van verwachtingen. Artsen zonder Grenzen biedt potentiële veldwerkers al vóór de selectierondes realistische informatie over wonen, werken, veiligheid en sociale gevolgen van een verblijf in een conflictgebied. De selectieprocedure is sterk competentiegericht: zijn mensen stressbestendig, flexibel, communicatief vaardig?

Bij geschiktheid wordt vervolgens de vacature bij de persoon gezocht – en niet andersom. Het voorbereidingstraject is intensief, net als de debriefing achteraf. En tijdens het verblijf in het veld kun je terugvallen op je project- of landen-coördinator, die vaak al jarenlang in het veld zit. Bij grote stressfactoren, zoals een overval, vliegt er indien nodig iemand in voor psychosociale zorg. En je hebt verplicht verlof om af en toe uit de stresssituatie te ontsnappen. En dan nog: als het echt niet gaat, kun je altijd de mogelijkheid overwegen naar huis te komen.'

SIMPEL

Tot slot: maak het niet te moeilijk. Scholte: 'Het is inderdaad een kwestie van voorbereiding - en uiteindelijk van gezond verstand. Je moet het niet over-psychologiseren: ga uit van het meest gewone waar je in je dagelijkse leven behoefte aan hebt, en regel dat.' Hij noemt het voorbeeld van Kartoum: 'Tijdens een recente missie van Antares bleek dat de leiding daar recent had besloten de kantine op te heffen. Een klein hoekje, het stelde niet zoveel voor. Maar zo'n kantine opheffen is het stomste wat je kunt doen. Dat is de plek waar mensen bij elkaar komen, kunnen ouwehoeren, verhalen kwijt kunnen. Dat is waar mensen behoefte aan hebben. Zo simpel is het soms.' <<

TELEURSTELLINGEN VOORKOMEN

- Onderschat het niet: zorg voor goede voorbereiding, begeleiding en opvang
- Selecteer kandidaten niet alleen op vakinhoudelijke kennis, maar ook op competenties
- Zorg dat het doel van de korte missie realistisch en voor iedereen duidelijk is
- Bouw bij een uitzending van korte duur op mensen die langer ter plekke zijn
- Hou tijdens de missie contact vanuit het hoofdkantoor
- Schakel professionele hulp in als aanvullende mentale zorg nodig blijkt
- Neem begeleiding serieus, maar hou het simpel: praat gezonde mensen niet ziek

Voor meer informatie over het omgaan met stress bij uitzendingen, zie www.kit.nl en www.antaressfoundation.org

Elwin Verheggen
Foto's: Jan-Joseph Stok

OVERVOLLE GRENSDETENTIE IN OEKRAÏNE

Een ongewilde tussenstop

Oekraïne heeft grote moeite humane opvang te bieden aan migranten die gearresteerd worden bij hun pogingen illegaal de EU-grens over te steken. UNHCR, de lokale ngo Neeka en Caritas Oostenrijk springen bij.

Met tegenzin vroeg Ather Hilar (26), een ICT'er uit Bagdad, laatst toch asiel aan in Oekraïne. Hij verblijft sinds een paar weken in Pavsjiino, een Spartaans gevangenenkamp diep in de bossen voorbij Moekatsjevo. Een stadje op een 'steenworp' afstand van EU-lidstaten Hongarije, Roemenië, Slowakije en Polen. De met prikkeldraad omheinde Sovjetkazerne is geregeld werkterrein voor raadsmanen van de lokale ngo Neeka, partner van VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR. 'Ik wil helemaal niet blijven in dit land', aldus Hilar. 'Maar een advocaat van Neeka legde me uit dat ik anders gedeporteerd zou worden. Hij hielp me kosteloos een asielaanvraag in te dienen.'

Eigenlijk had de Irakees al lang en breed bij familie in Zweden moeten zijn. Zo legt hij uit op de binnenplaats, waar honderden migranten uit landen als Somalië, Afghanistan, Vietnam en India de hele dag verveeld rondhangen, potjes kaarten of volleyballen. Alleen ging het mis op de voettocht door de Karpaten, net voor de Slowaakse grens. 'De maffia liet onze groep van tien Irakezen

achter in het dennenbos. We verdwaalden en werden door grenswachten in camouflage-uniformen hardhandig in de boeien geslagen.' Achter Hilar ontstaat opeens reuring op de binnenplaats. Vanuit een kleine truck worden voedselpakketten, met onder meer biscuits, noedels en een blik tonijn, uitgedeeld aan drommende immigranten. Ook de Irakees wringt zich ertussen.

FORT EUROPA

De volle plastic tasjes vullen het karige gevangenisdiët van haverpap en brood aan. In Pavsjiino, waar gedetineerden zich ook 's winters buiten met emmers koud water moeten wassen, delen soms wel 800 gevangenen de ruimtes bedoeld voor 250. Velen van hen zijn gearresteerde migranten, die vanuit alle hoeken van Azië, Afrika en het Midden-Oosten proberen de EU-grens over te steken (zie kader). UNHCR, Neeka en Caritas Oostenrijk bieden sociale, medische en juridische steun aan migranten in Transkarpatië, gelegen in het westelijkste puntje van Oekraïne. De samenwerkende hulporganisaties trachten

WACHTLIJST

In Transkarpatië verdrievoudigde sinds 2002 het aantal arrestaties van illegale grensoverstekers tot 5000 vorig jaar. Arrestanten uit voormalige Sovjetrepublieken gaan naar aparte detentiecentra. Zij laten zich meestal snel naar hun eigen land deporteren. De rest, ongeveer de helft, blijft in Transkarpatië. Vanaf een eerste grensovergang gaan mannen naar gevangenenkamp Pavsjiino en vrouwen en kinderen naar een afgesloten etage in een vervallen voormalig hotel in Moekatsjevo. Daarvandaan volgt simpel gezegd deportatie of een asielprocedure. Maar omdat de asielaanvraagje buiten de gevangensmuren brengt (volgens internationaal vluchtelingenrecht mag iedereen zo'n hulpclaim in vrijheid laten onderzoeken), vraagt bijna iedere gevangene asiel aan. Zodoende is er een wachtlijst ontstaan. De welwillende lokale migratiedienst onderzoekt alle claims individueel. Alleen is de dienst zwaar onderbemand, met veel te weinig overheidsbudget. Tijd dat vluchtelingen op de wachtlijst staan kan daarom tot zes maanden oplopen, de maximale duur dat migranten wettelijk in Pavsjiino mogen blijven. Eenmaal buiten de poort ondernemen velen nieuwe pogingen de EU in te komen. Ongeveer een kwart komt één of meerdere keren terug in de detentiecentra. Bovendien worden gearresteerde grensoverstekers uit Slowakije, Polen en Hongarije door deze landen teruggestuurd.

echte asielzoekers en economische migranten, die in zogeheten 'mixed flows' in Transkarpatië terecht komen, als aparte groepen te ondersteunen. Volgens schattingen van de Oekraïense Migratiedienst bestaat de vluchtelingenstroom voor zo'n negentig procent uit geluuchszoekers en voor tien procent uit 'echte' asielzoekers. Ook zij moeten illegaal de EU in, want asiel aanvragen in Fort Europa kan alleen met twee voeten over de grens. Om asielzoekers te beschermen, ging UNHCR in 1997 met Neeka in zee als uitvoerende partner ter plaatse. De ngo helpt de VN-organisatie erop toe te zien dat vluchtelingen asiel kunnen aanvragen en correct behandeld worden. Neeka stelt tijdelijke woonruimte beschikbaar. Praktisch altijd komen de asielzoekers direct uit de gevangenis, omdat bijna iedereen pas na hun grensarrestatie asiel aanvraagt. Regelmatig voorziet Neeka hen ook in levensonderhoud met voedselpakketten en kleding. 'Oekraïne heeft hier allemaal geen budget voor', aldus Loeka Fedoertsya, adviseur van de gouverneur van Transkarpatië en pr-man van Neeka. 'We huren een aantal hotels en privé-appartementen. Degenen die het zich kunnen veroorloven dragen financieel bij. Later dit jaar verwachten we twee nieuwe tijdelijke opvangcentra, onder meer door de EU gefinancierd, in gebruik te kunnen nemen.' Een daarvan staat overigens al

'Ik probeer desnoods nog honderd keer de grens over te gaan'

Olga Vorontsova van UNHCR: 'Ons mandaat is alleen gericht op echte vluchtelingen en asielzoekers'

Brigitte Stoepler, coördinator van Caritas Oostenrijk: 'De grenswachten zijn lang niet altijd overtuigd dat ons werk noodzakelijk is'

twee jaar leeg, vanwege bureaucratisch gesteggel tussen twee overheidsdepartementen die beide verantwoordelijk zijn voor migranten. Neeka staat asielzoekers in en buiten de detentiecentra bij met advocaten, zolang niet blijkt dat het om economische vluchtelingen gaat. Caritas Oostenrijk biedt via de lokale Caritas vergelijkbare juridische steun. In het kader van een EU-project werkt de Oostenrijkse organisatie sinds de Europese uitbreiding in 2004 nauw samen met Neeka en UNHCR. Zo is er bijvoorbeeld een 'trackingsysteem' ontwikkeld, een onderling uitwisselbare database waarin de complete cases van migranten zijn verwerkt.

KACHELS

De steun die economische migranten krijgen is vooral de humanitaire, sociale en medische hulp die in de overvolle detentiecentra aan alle gedetineerden wordt gegeven. Caritas en Neeka voorzien daarin met vergelijkbare projecten. De partnerorganisatie van de VN-vluchtelingenorganisatie gebruikt hiervoor wel fondsen van andere donoren. 'Ons mandaat is alleen gericht op echte vluchtelingen en asielzoekers', aldus Olga Vorontsova van UNHCR's juridische dienst in Kiev. 'De vreemdelingenstroom, die halverwege de jaren negentig op gang kwam, was een nieuw fenomeen voor Oekraïne. We ondersteunden de

eerste jaren alle opgepakte migranten, die toen nog in tenten aan grens werden ondergebracht. Maar vanaf 1997 zijn we ons via Neeka gaan focussen op onze doelgroep.' Hoewel het 't gevangenkamp Pavsjiino niet aan te zien is, zijn de levensomstandigheden de laatste jaren stukken verbeterd. Zo bouwde Caritas Oostenrijk een kantine, levert ze 's winters extra kachels en brengt ze tanks met schoon drinkwater. Ook is er dagelijks een dokter en ontvangen gevangenen pakketten met bijvoorbeeld zeep en tandpasta. Tijdens een bezoek aan Pavsjiino blijkt echter dat sommige lakens al vier maanden niet meer zijn gewassen. Een taak die Caritas op zich genomen heeft. 'Klopt', biecht Brigitte Stoepler op, coördinator van Caritas Oostenrijk. 'We hadden in december, door een budgetgat tussen het vorige en het opvolgende EU-project, geen geld meer voor waspoeder. De prioriteit ging naar eten. Half maart begon het wassen weer.' Caritas denkt de situatie in Pavsjiino verder te kunnen verbeteren door veel meer psychosociale ondersteuning te bieden. Stoepler: 'Wij hebben nu dagelijks een sociaal werkster in de grensplaats Tsjop, waar de meesten na hun arrestatie als eerst gedetineerd worden. Zij vangt nieuwe mensen op, geeft getraumatiseerde immigranten psychologische hulp en organiseert bijvoorbeeld ook tekenen en schilderen. Maar omdat Neeka op dit vlak al actief is in Pavsjiino krijgen we lastig toestemming van de autoriteiten om daar regelmatig en langer aanwezig te zijn. De verantwoordelijke grenswachten zijn lang niet altijd overtuigd dat ons werk noodzakelijk is. Het is ook een kwestie van vertrouwen winnen en laten zien dat we geen vijanden zijn. Dat kost tijd.'

VREEMDELINGENHAAT

Volgens Stoepler gaat de onderlinge samenwerking met Neeka en UNHCR goed. 'Heel soms is er wel enige competitie met de VN-vluchtelingenorganisatie als we dezelfde fondsen proberen aan te vragen, maar dat beïnvloedt ons werk niet. Als internationale organisatie heeft UNHCR ook een unieke rol. Omdat ze als wereldwijd orgaan meer indruk maken, praten zij bijvoorbeeld na incidenten met de grenswachten. En als deportatie van vluchtelingen dreigt, kunnen ze bemiddelen en proberen een ander land te vinden dat hen wil opnemen.'

Alle ontwikkelingshulp ten spijt lijkt een echte oplossing voor de migratieproblemen nog ver weg. Volgens Mykola Towt, hoofd Migratiedienst Transkarpatië, is er vooral sprake van geldgebrek

'De EU zou wel wat meer mogen besteden (2000-2006: 13 miljoen euro aan migratie- en asielmanagement en 46 miljoen euro aan grensversterking, red.). Maar dit probleem kan pas worden opgelost als Oekraïne economisch groeit, zodat de vreemdelingen willen blijven. Voor ons is immigratie goed. Sinds de onafhankelijkheid, begin jaren negentig, zijn vijf miljoen Oekraïners vertrokken om elders te werken, terwijl we vergrijzen.' Voorlopig blijft het land aantrekkingskracht missen. Zelfs van de asielzoekers die een status gekregen hebben, is iets minder dan de helft alweer vertrokken. Reden: moeite met integreren, vreemdelingenhaat en werkloosheid. Voor Ather Hilar, de ICT'er uit Bagdad, zijn de plannen buiten de gevangensmuren dan ook duidelijk. 'Ik probeer desnoods nog honderd keer de grens over te gaan.' <<

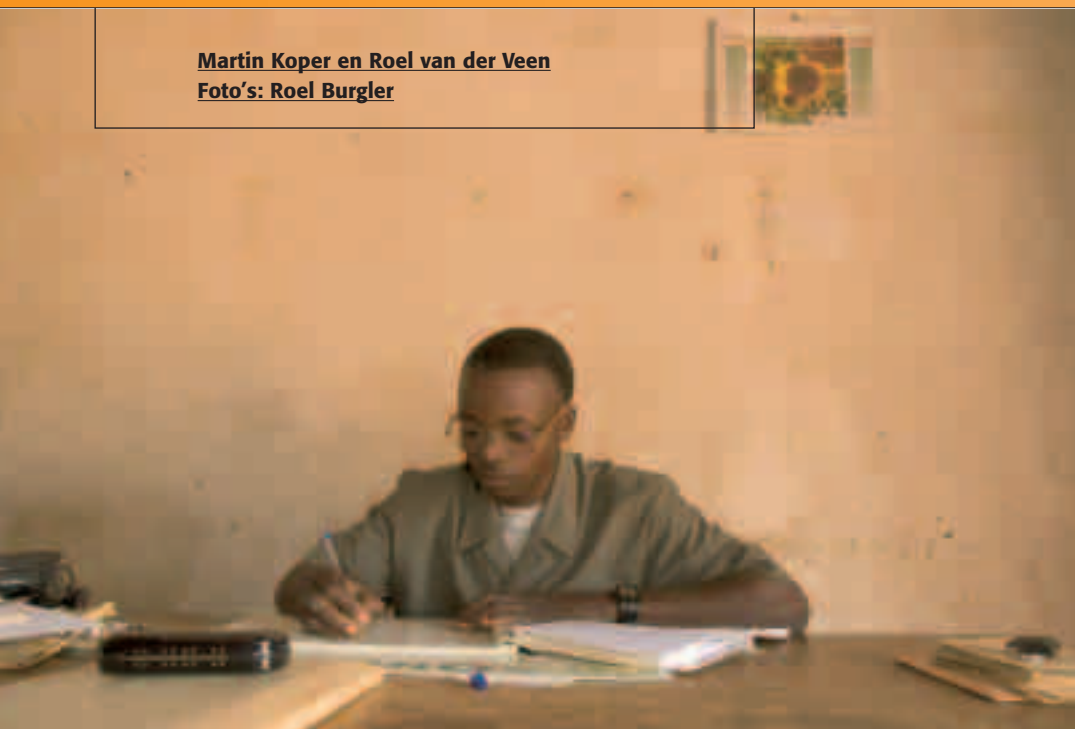
UNHCR, CARITAS OOSTENRIJK EN NEEKA

UNHCR ziet er sinds 1951 op toe dat vluchtelingen bescherming en basisverzorging krijgen. Wereldwijd vallen er zo'n 20 miljoen mensen onder het mandaat van UNHCR: vluchtelingen, maar ook ontheemden die binnen hun eigen land op de vlucht zijn, asielzoekers, vluchtelingen die terugkeren naar hun land, en statenlozen.
www.unhcr.org/country/ukr.html

Caritas Oostenrijk won de tender voor het EU-project, mede omdat de organisatie in Transkarpatië actief was sinds eind jaren negentig. Via de lokale Caritas steunt ze nog altijd bejaardenhuizen en zorg voor invaliden en kinderen. Caritas Oostenrijk is een van 162 leden van Caritas Internationalis, een confederatie van katholieke hulporganisaties. De Oostenrijkse organisatie is vergelijkbaar met Cordaid, het Nederlandse lid.
www.caritas-austria.at

Neeka, de internationale stichting voor gezondheid en milieubescherming in de Karpatenregio, is vanaf 1994 in Transkarpatië actief. Ze houdt zich onder meer bezig met juridische, sociale en medische programma's voor gehandicapten, kinderen en gepensioneerden. Neeka's hoofdkantoor is in Transkarpatië, maar de Oekraïense ngo is ook actief in Hongarije, Polen, Slowakije en Roemenië.
www.neeka.org

Martin Koper en Roel van der Veen
Foto's: Roel Burgler

In de Afrikaanse context is het weinig zinvol 'goed bestuur' als een belangrijke voorwaarde voor structurele Nederlandse bilaterale hulp te handhaven, vinden Martin Koper en Roel van der Veen.

WAT IS GOED BESTUUR?

Uithuilen en opnieuw beginnen

Nederland heeft, met veel andere landen en verschillende organisaties, door de jaren heen miljarden guldens en euro's voor de ontwikkeling van Afrika uitgegeven. Maar het continent is er niet rijker van geworden. Ondanks alle goede intenties, dringen zich daarom fundamentele vragen op over de hulp aan Afrika. Deze vragen gaan verder dan of alle hulp wel precies goed terechtkomt en uitpakt, en of er geen verspilling optreedt. Het betreft in wezen de vraag of onze beleidsaanpak wel deugt en aansluit bij wat er aan de hand is in Afrika.

Sinds het rapport *Assessing aid* van de Wereldbank (uit 1998) bestaat er internationale overeenstemming dat internationale hulp alleen werkt indien de overheid in de ontvangende landen zorgt voor een zekere kwaliteit van bestuur en beleid: 'goed bestuur' oftewel *good governance*. Een deel van de discussie over het effect van hulp vindt dan ook in deze context plaats. Daarbij wordt bestuur niet alleen in toenemende mate in normatieve termen gedefinieerd, maar ook zo breed geïnterpreteerd dat het nauwelijks meer te onderscheiden is van de ontwikkelingsproblematiek als geheel.

Ook door Nederland wordt *good governance* als een belangrijke voorwaarde beschouwd om te kunnen kwalificeren als zogenaamd partnerland. Tegelijkertijd wordt evenwel zowel internationaal als nationaal in toenemende mate de noodzaak onderschreven van 'fragiele staten', waarbij per definitie sprake is van gebrek aan adequaat bestuur.

Hoewel er ontegenzeggelijk hier en daar successen zijn geboekt, zijn de resultaten van de inspanningen van de internationale gemeenschap ter bevordering van beter bestuur in Afrika over het geheel genomen tegengevallen. Hoe komt dat? En wat kan gedaan worden om hierin verandering te brengen?

FAÇADE

Afrika verschilt in twee belangrijke opzichten van onze moderne samenleving: het is 'anders', namelijk Afrikaans en niet westers, en het heeft een heel laag ontwikkelingsniveau, niet vergelijkbaar met het onze. Dit heeft belangrijke consequenties voor de inhoud en toepassing van *governance*-beleid. Een redelijk functionerende overheid is een onontbeerlijk onderdeel van 'goed bestuur' in een land. Het betreft hier, kort samengevat, de openbare dienstverlening en het creëren van de voorwaarden daartoe, handhaving van de interne rechtsorde, het beheersing van het grondgebied en het garanderen van de veiligheid van de burgers. Veel staten in Afrika blijken hiervoor slecht toegerust. Zij vormen deels een façade waarachter een andere praktijk schuilgaat.

De heersende Afrikaanse staatsopvatting moet als patrimoniaal worden beschouwd: de staat, het land, is als een 'patrimonium': het persoonlijk eigendom van de heerser. Deze staatsopvatting steekt op talrijke manieren de kop op, zoals bij het ontbreken van een wezenlijk onderscheid tussen publiek en persoonlijk eigendom of bij presidentschappen voor het leven.

In deze context zoekt men als individu of groep zijn toevlucht tot persoonlijke relaties met een hogergeplaatste. Het betreft vormen van patrooncliëntrelaties, waarbij de cliënten diensten (waaronder politieke loyaliteit) leveren aan de patroon en de patroon zijn cliënten beschermt en bevoordeelt. Dit systeem werkt tot en met het hoogste politieke niveau. Het wordt daarbij over het algemeen aanvaardbaar geacht dat de patroon zichzelf verrijkt, zolang hij zijn aanhang maar niet vergeet. Deze vormen van toe-eigening en herverdeling worden bovendien niet noodzakelijkerwijs langs dezelfde morele meetlat gelegd als bij ons en worden dan ook niet als corrupt beschouwd. Vanuit sociaal oogpunt wordt deze werkwijze veeleer als legitiem geaccepteerd, mits bepaalde grenzen niet worden overschreden en de patroon zijn plichten nakomt. Wel is het zo dat grote groepen van dit systeem blijven uitgesloten, maar zij wachten op een volgende kans wanneer hun patroon aan de beurt is. Zonder recht te doen aan allerlei nuances, kunnen we stellen dat ook staten in Afrika langs deze lijnen functioneren.

SPIEGELGEVECHT

Een substantieel deel van de beschikbare middelen, inclusief de internationale hulp, wordt ingezet binnen en volgens de logica van zo'n patronagesysteem. Dat geldt voor de staat, het bedrijfsleven en de maatschappelijke organisaties. Ook het democratische proces, dat naar westers recept sinds het einde van de Koude Oorlog in Afrika geen onbekende meer is, verloopt veelal volgens deze

systematiek. Er zijn in Afrika door de jaren heen vele parallelle patronagenetwerken gevormd, die als voordeel hebben dat zij elkaar 'scherp' moeten houden, maar als nadeel dat zij de stabiliteit van het systeem kunnen ondergraven.

Wat men ook van deze realiteit mag vinden, het is een feit dat maar moeilijk te verenigen is met het beeld dat wij van een goed ('modern') functionerende overheid – en dus van 'goed bestuur' – hebben, zo niet daarmee totaal strijdig is. Een beeld trouwens, en daar ligt de crux, waarvan wél wordt uitgegaan bij de hulp. En hier is het dat de donorgemeenschap met de noties 'goed bestuur' en 'goed beleid' in een spiegelgevecht raakt met de Afrikaanse staat als façade, die dan niet meer blijkt te zijn dan een lege huls. Dit heeft niet alleen implicaties voor de relevantie voor onze hulp, maar kan uiteindelijk ook leiden tot politieke problemen in donorlanden bij het afleggen van politieke verantwoording over de besteding van de hulp gelden, aangezien de resultaten systematisch achterblijven bij de gewekte verwachtingen.

BELEIDSAANNAMES

Het is ongewenst om te spreken over het stoppen met hulp of hiermee te dreigen. Dit stuit in de eerste plaats op morele en politieke bezwaren. Daarnaast gaat dit voorbij aan het feit dat hulp die niet (onmiddellijk) leidt tot betere leefomstandigheden voor de bevolking, vermoedelijk wel bijdraagt aan het in stand houden of verbeteren van de stabiliteit in Afrika (als noodzakelijke voorwaarde voor armoedevermindering). Bovendien is het niet eerlijk richting Afrika. Met onze hulp hebben we verwachtingen

gewekt ten aanzien van de te behalen resultaten. Maar realistisch gesproken kunnen de meeste Afrikaanse samenlevingen daar niet aan voldoen. Het staat buiten kijf dat bestuur belangrijk is voor ontwikkeling. 'Goed bestuur' draagt bij aan een 'goede' ontwikkeling. Wel is het de hoogste tijd een aantal westerse beleidsaannames kritisch te confronteren met de Afrikaanse werkelijkheid. De conclusie zal moeten luiden dat deze op een verkeerd begrip van de Afrikaanse realiteit zijn gebaseerd en tot oplossingen leiden die hier haaks op staan. Hoe mooi we de westerse oplossingen zelf ook vinden: we stellen een verkeerde diagnose en gebruiken een verkeerd medicijn. Wat meer bescheidenheid en terughoudendheid zou geen kwaad kunnen.

De discussie over de rol van 'goed bestuur' bij de hulp in Afrika zal op een andere leest geschoeid moeten worden en moeten leiden tot een alternatieve aanpak die beter bij de Afrikaanse realiteit past. Het is natuurlijk niet mogelijk hier en nu met een pasklaar antwoord te komen op de vraag waaruit deze nieuwe aanpak zou moeten bestaan. Met behulp van een aantal stellingen (zie kader) willen we wel proberen de discussie hierover verder te helpen. De internationale gemeenschap, inclusief het maatschappelijk middenveld, zal een ander verwachtingspatroon moeten leren hanteren: kleinere stapjes, een langere tijdshorizon en beter begrip van de historische, culturele en sociale context zijn nodig om de hulp te verbeteren. Zo zal het ontwikkelingsproces van Afrika op zijn Afrikaans verlopen en niet per se volgens onze blauwdrukken.

II. WEES SELECTIEF

>> Een onse minder

De capaciteit van de meeste Afrikaanse staten is bijzonder beperkt. De donorgemeenschap (en dus ook Nederland) moet ophouden Afrikaanse landen te overladen met wensen of eisen op het gebied van bestuur. Sommige hervormingen inzake bestuur zijn meer nodig dan andere en sommige landen kunnen meer hervormingen aan dan andere. Nederland moet de middelen leveren voor de ondersteuning van de meest urgente hervormingen.

>> Wij bepalen het tempo niet

Een redelijk functionerende overheid met bijbehorend adequaat bestuur laat zich maar in zeer beperkte mate door druk (conditionaliteit) en/of aanmoediging (beloning) van buiten afdwingen. Het land in kwestie zelf bepaalt het tempo van bestuurlijke hervormingen die verder gaan dan het optuigen van een façade, of we dat nu leuk vinden of niet. We moeten ons eigen verwachtingspatroon en de bijbehorende ambities dus aanpassen.

>> Voer geen stoplichtbeleid

Baseer geen rigoureuze beleidsveranderingen op incidenten op het gebied van bijvoorbeeld bestuur, mensenrechten of corruptie. De film is van belang, niet de foto. Voortzetting van de hulprelatie dient het uitgangspunt te zijn. Eventueel kan de wijze waarop hulp wordt geboden worden aangepast.

Martin Koper en Roel van der Veen zijn beiden historici en werkzaam voor het ministerie van Buitenlandse Zaken respectievelijk de Adviesraad voor Internationale Vraagstukken. Zij schreven deze bijdrage op persoonlijke titel.

I. SLUIT AAN BIJ DE AFRIKAANSE WERKELIJKHEID

>> Bouw geen Potemkin-dorpen

Bestuursinterventies worden zinvoller naarmate er meer gekeken wordt naar de (Afrikaanse) realiteit achter de opgetrokken façade en de lokale percepties over wat adequaat bestuur is en wat niet. Het gaat immers om een inzicht in de bestuursrealiteit zoals die werkelijk bestaat en relevant is aldaar. Wat we willen weten, is wat er werkelijk gebeurt en niet zozeer het beeld dat daarover wordt gepresenteerd. Een beter begrip van de alom aanwezige patroon-cliëntverhoudingen is essentieel bij het bepalen van een zinnige bestuursstrategie.

>> Het maatschappelijke middenveld is niet per definitie beter

Maatschappelijke organisaties en instellingen kunnen zich vaak evenmin onttrekken aan de logica van patronage. Ook bij ondersteuning van het 'maatschappelijk middenveld' zal men zich hiervan meer rekenschap moeten geven dan tot nu toe het geval is geweest.

>> Bestuur moet doel zijn, geen voorwaarde

Het is weinig zinvol 'bestuur' als een belangrijke voorwaarde voor structurele Nederlandse bilaterale hulp te handhaven, gegeven het problematische karakter van de Afrikaanse staat. Bovendien is het nog maar de vraag of 'goed bestuur' (in de brede zin van het woord) een noodzakelijke voorwaarde is voor economische ontwikkeling en armoedevermindering. Dat geldt al helemaal voor zogenaamde fragiele staten, waarbij per definitie sprake is van gebrekkig bestuur.

>> Het gaat er niet om of een kat zwart of wit is, als ie maar muizen vangt

De kwaliteit van het politieke besluitvormingsproces moet niet beoordeeld worden aan de hand van de uiterlijke verschijningsvormen van de westerse democratie. Het gaat er niet om hoe een regering tot stand komt, maar wat zij tot stand brengt.

>> Niet alles gaat zoals bij ons

Het Nederlandse beleid ter versterking van politieke representatie zou zich niet moeten richten op het

verder optuigen van formele politieke instituties, maar op bevordering van de inzichtelijkheid in en beheersing van de nadrukkelijk aanwezige 'verticale' politieke representatie en de hieraan verbonden kosten: de noodzaak tot reciprociteit en vertoon.

>> Neem de opvattingen van de Afrikanen zelf over corruptie als uitgangspunt

Ons anticorruptiebeleid zal effectiever worden naarmate meer rekening wordt gehouden met de opvattingen over corruptie van de ontvangende landen zelf. Het Nederlandse beleid moet zich vooral richten op die vormen van corruptie die door de Afrikaanse bevolking zelf als buitensporig worden ervaren.

>> Weg met het cijferfetisjisme

Kwantitatieve doelstellingen en bestedingsdruk zijn (vaak) contraproductief. Deze ontnemen het zicht op de Afrikaanse werkelijkheid en dragen bij tot de oprichting van façades. Probeer een nieuw managementsysteem te ontwikkelen waarin dit niet of minder speelt.

Wageningen International

VERANDERING VAN SPIJS

‘Mensen moeten beter eten’

In Wageningen worden professionals uit ontwikkelingslanden bijgespijkerd op het gebied van voedsel en voedselzekerheid. ‘Ondervoeding bestrijden is niet alleen een kwestie van boeren meer eten laten verbouwen’, zegt de docent.

Als Fannie de Boer, groepscoördinator bij de cursus *Food and Nutrition Security*, met ‘a very goedmorgen’ binnenkomt, is het meteen stil. De groep studenten uit ontwikkelingslanden, thuis werkzaam in de agrarische of de gezondheidssector, leert hier in Wageningen over voeding ‘in een breder perspectief’. Van De Boer krijgen ze vandaag een college over het Nederlandse Voedingscentrum. Ze vertelt onder andere over een telefoonlijn waar mensen de hele dag met vragen over voedsel terecht kunnen.

Victoria Tsepko-Adabayeri – gevraagd naar haar leeftijd zegt ze geheimzinnig: ‘40-plus’ – werkt bij het ministerie van Voedsel en Landbouw in Ghana en is benieuwd of De Boer in de toekomst kan helpen het soort programma’s dat tijdens de cursus aan bod komt in haar geboorteland op te zetten. ‘Ik wil graag een bijdrage leveren door beter beleid te creëren. In Ghana is de toegang tot goed voedsel slecht’, zegt ze. Voorbeelden van programma’s in Nederland inspireren haar.

SLEUTELCONCEPTEN

Tabley Bakyaaita, ook 40-plus, werkt op het Oegandese ministerie van Gezondheid in Oeganda als ‘senior health educationist’. Het is zijn taak om radiobERICHTEN en posters te ontwikkelen om het grote publiek voor te lichten. Nuffic heeft voor hem, zoals voor de meeste studenten, de kosten van scholing en verblijf betaald. De enige voorwaarde die Nuffic stelt, is dat de werkgever de baan vrijhoudt en salaris doorbetaalt.

Bakyaaita vertelt dat hij een paar jaar

geleden toevallig in de voedingssector terecht is gekomen. ‘Ik weet er dus niet veel vanaf. Door deze cursus krijg ik een helder begrip van de problematiek en leer ik de sleutelconcepten rondom voeding. Ik kom nu in aanraking met het academische gedeelte van het onderwerp. Straks kan ik eindelijk zelfverzekerd met mijn collega’s over de inhoud debatteren’, zegt hij.

Of hij voor grote veranderingen zal kunnen zorgen weet hij nog niet. ‘De cursus is zo intensief dat ik geen tijd heb om na te denken over mijn werk. Het is in ieder geval zo dat ik probeer het beleid te beïnvloeden. Ons ministerie heeft helaas weinig financiële armslag. Het publiek bewust maken van aan voeding gerelateerde onderwerpen is vrij prijzig en voor onze regering is het probleem niet groot genoeg.’

Docent Fannie de Boer herkent deze situatie, maar wijst op het bewustwordingsproces dat plaatsvindt bij de cursisten. ‘Na de cursus wisselen veel studenten van baan. Ze komen terecht op hogere functies binnen ministeries of gaan bij niet-gouvernementele organisaties werken. Ze hebben daar meer invloed en ontwikkelen bijvoorbeeld betere voedingsprogramma’s.’

Op cursus krijgen de studenten eerst drie weken basiskennis gedoopt. Omdat ze uit erg verschillende sectoren komen, zijn ze niet allemaal eerder al in aanraking gekomen met de verschillende facetten van de voedingsproblematiek. Na deze drie weken komen meer specifieke onderwerpen aan bod, zoals voeding gerelateerd aan hiv/aids, monitoring en evaluatie van voedingsprojecten,

de ‘recht-op-voedselaanpak’ en voedingsvoorlichting.

In ontwikkelingslanden zijn meer dan 800 miljoen mensen ondervoed. ‘Ondervoeding bestrijden is dan ook niet alleen een kwestie van boeren meer eten laten verbouwen. Mensen moeten beter eten en een voedingsprogramma helpt bij een verbetering van het eetpatroon voor het hele huishouden’, vertelt De Boer.

ONBETAALBAAR

Student Eliza Kazi (41) maakt voor Save the Children UK voedselprogramma’s in Bangladesh. De meeste kennis die bij de cursus aan bod komt heeft ze al tijdens haar studie opgedaan. Toch is ze tevreden. ‘Sinds drie jaar wil de organisatie waar ik werk de oorzaken van slechte voeding in plattelandsgebieden behandelen. Tijdens de cursus heb ik nieuwe informatie gekregen over voedselzekerheid en vooral de websites die we hebben bestudeerd zullen me in de toekomst nog van pas komen’, zegt ze.

De communicatie over en weer met medestudenten wordt erg gewaardeerd. Tabley Bakyaaita is druk bezig zijn netwerk uit te breiden. ‘De interactie met mijn studiegenoten is echt onbetaalbaar!’ Dat onderschrijft De Boer. ‘De uitwisseling tussen studenten uit allerlei verschillende landen is een groot pluspunt. Sinds enige jaren is er ook een deel van de cursus waar onze buitenlandse studenten worden gemengd met Nederlandse MSc-studenten. Beide groepen hebben hier veel plezier aan beleefd.’

Eline van Aggelen

OPLEIDING:

FOOD AND NUTRITION SECURITY

INSTELLING:

WAGENINGEN UNIVERSITEIT

DUUR:

DRIE MAANDEN FULLTIME

VOORWAARDEN:

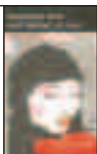
MINIMAAL BACHELOROPLEIDING (OF VERGELIJKBAAR) IN EEN SECTOR GERELATEERD AAN VOEDING. DRIE JAAR WERKERVARING EN EEN WERKPOSITIE MET TAKEN GERELATEERD AAN DE THEMA'S VAN DE CURSUS. CURSISTEN MOETEN DE ENGELSE TAAL MACHTIG ZIJN.

KOSTEN:

5.150 EURO

WEBSITE:

WWW.WI.WUR.NL/UK/SERVICES

Working and Mothering in Asia: Images, Ideologies and Identities
Theresa W. Devasahayam and Brenda S.A. Yeoh (eds.)
NIAS Press, 2007, 256 p.

INHOUD: Als tegenhanger van onderzoek naar moederschap en werk of carrière in westerse landen, richt dit boek zich op de situatie in Azië. Vanuit verschillende invalshoeken bekijken de auteurs de rol van werkende moeders en de uitdagingen en problemen waarmee zij te maken krijgen.

PRIJS: € 25,00

VERKRIJGBAAR: www.niaspress.dk

ISBN: 87-7694-013-6

KIT LIBRARY CODE: P 07-204

Spaces for Change? The Politics of Citizen Participation in New Democratic Arenas
Andrea Cornwall & Vera Schattan P. Coelho (eds.)
Zed Books, 2007, 270 p.

INHOUD: De intentie om de bevolking meer te betrekken bij lokaal bestuur wringt met de dagelijkse praktijk waaruit blijkt dat velen worden buitengesloten. Hoe kunnen mogelijkheden voor participatie binnen de democratie beter worden benut?

prijs: onbekend

VERKRIJGBAAR: www.zedbooks.co.uk

ISBN: 9781842775530

KIT LIBRARY CODE: P 06-1450

A Row to Hoe: The gender impact of trade liberalization on our food system, agricultural markets and women's human rights
Alexandra Spieldoch
Friedrich-Ebert-Stiftung/ITGN, 2007, 27 p.

INHOUD: Wat is de relatie tussen internationale handel en veranderingen in lokale voedselproductie met betrekking tot de rol van vrouwen? De auteur beargumenteert waarom het noodzakelijk is dat vrouwen betrokken moeten worden bij het beleid op het gebied van voedselzekerheid.

PRIJS: Gratis PDF

VERKRIJGBAAR: www.itgn.org

ISBN: 3-89892-606-0

Inside Hamas: The Untold Story of Militants, Martyrs and Spies
Zaki Chehab
Tauris, 2007, 244 p.

INHOUD: Een zeer goed ingewijde en gerenommeerde journalist geeft inzicht in het ontstaan, de rol en de toekomst van Hamas. Hoe worden zelfmoordenaars voorbereid? Wat zijn de banden met andere organisaties? Essentiële invalshoek om het conflict in het Midden-Oosten te begrijpen.

PRIJS: € 17,50

VERKRIJGBAAR: www.ibtauris.com

ISBN: 978-1-84511-389-6

KIT LIBRARY CODE: P 07-259

The Media and the Rwanda genocide
Allan Thompson (ed.)
Pluto, 2007, 463 p.

INHOUD: De media, lokaal en internationaal, hebben een cruciale en dubieuze rol gespeeld bij de genocide in Rwanda. Een uitgebreide analyse van de gebeurtenissen en een pleidooi voor een nieuwe ethiek in journalistieke verslaglegging.

PRIJS: € 30,00

VERKRIJGBAAR: www.plutobooks.com

ISBN: 9780745326252

KIT LIBRARY CODE: P 07-219

African Intimacies: Race, Homosexuality, and Globalization
Neville Hoad
University of Minnesota press, 2007, 187 p.

INHOUD: Vanuit een politieke, antropologische, literaire en psychologische invalshoek bekijkt de auteur hoe Afrikanen omgaan en reageren op (homo-) seksualiteit in een tijd van globalisering.

PRIJS: € 15,00

VERKRIJGBAAR: www.upress.umn.edu

ISBN: 0-8166-4916-2

KIT LIBRARY CODE: P 07-174

Beyond Food Production: The Role of Agriculture in Poverty Reduction
Fabrizio Bresciani and Alberto Valdés (eds.)
FAO, 2007, 232 p.

INHOUD: Dat groei van de agrarische sector kan bijdragen aan armoedebestrijding is bekend. De vraag is wat de specifieke kanalen zijn die ervoor zorgen dat de voordelen van groei ook daadwerkelijk de armen bereiken.

PRIJS: € 28,00

ISBN: 978-1-84720-075-4

KIT LIBRARY CODE: U 07-3

Kenya: The Struggle for Democracy
Godwin R. Murunga and Shadrack Wanjala Nasong'o (eds.)
Zed Books, 2007, 344 p.

INHOUD: De weg naar democratie zit vol hobbels. Dat heeft Kenia aan den lijve ondervonden. En het proces is nog niet afgerond. Zowel een zeer sterke politiemacht als de negatieve gevolgen van 'structureel aanpassingsbeleid' staan volledige democratie nog in de weg.

PRIJS: € 29,50

ISBN: 978-1-84277-857-9

KIT LIBRARY CODE: P 07-179

Communal Violence and Democratization in Indonesia: Small Town Wars
Gerry van Klinken
Routledge, 2007, 180 p.

INHOUD: De omwenteling van een autoritair regime naar democratie is in Indonesië niet zonder geweld verlopen. Volgens de auteur, die verschillende conflictgebieden heeft bezocht, zijn er in de oorzaken veel overeenkomsten te vinden.

PRIJS: € 93,00

VERKRIJGBAAR: www.routledge.com

ISBN: 0-415-41713-9

KIT LIBRARY CODE: N 07-57

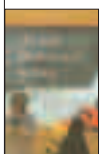
Children and AIDS. A stocktaking report
UNICEF/UNAIDS, 2007, 42 p.

INHOUD: Een overzichtsrapport van de activiteiten en de voortgang in het eerste jaar van het programma 'Unite for Children, Unite against AIDS'. Kinderen blijven een van de meest kwetsbare groepen met betrekking tot (de gevolgen van) hiv/aids.

PRIJS: gratis PDF

VERKRIJGBAAR: www.unicef.org

ISBN: 978-92-806-4128-8

Oil and Democracy in Iraq
Robert Springborg (ed.)
Saqi Books, 2007, 122 p.

INHOUD: Hoe kan de huidige olie-industrie in Irak bijdragen aan de opbouw van het land zonder economische en sociale instabiliteit te veroorzaken? Verschillende vooraanstaande auteurs geven suggesties.

PRIJS: € 22,00

VERKRIJGBAAR: www.saqibooks.com

ISBN: 0-86356-665-0

KIT LIBRARY CODE: P 06-1591

Shaping a New Africa
Abdullah A. Mohamoud (ed.)
KIT publishers, 2007, 208 p.

INHOUD: Een blik van binnenuit over de mogelijkheden van Afrika. Geen *doom* en *gloom*, maar vitaliteit, ideeënrijk en Afrikaanse oplossingen voor Afrikaanse problemen.

PRIJS: € 24,50

VERKRIJGBAAR: www.kit.nl/publishers

ISBN: 978-90-6832-583-6

KIT LIBRARY CODE: P 07-

Twee jonge mensen vertellen u over hun werk:
persoonlijke verslagen van dromen en dilemma's uit de dagelijkse praktijk in Nederland en Latijns-Amerika.

Luister nou eens!

Diep teleurgesteld was ik. Iedereen die ik kende was uitgenodigd om met onze kersverse minister te spreken over de Millenniumdoelen, maar ik niet. Mij had Bert overgeslagen – hij vond me te jong natuurlijk.

Mijn collega, dat gerimpelde appeltje, mocht wél naar de 'consultatie-ronde'. Ik probeerde haar nog om te kopen, maar ze trapte er niet in. Zelfs het bedreigen van een directeur leverde geen toegangskaart op.

Daar zat ik dan, diep bedroefd voor de televisie, zonder uitnodiging. En wie zag ik tijdens het zappen? Onze eigen Bert! Elke dag kom je hem wel op tv tegen, hij lijkt wel de minister met de meeste zendtijd. Deze keer vertelde hij waarom ontwikkelingssamenwerking tegenwoordig wél werkt: sinds kort luisteren we naar de mensen, we doen niet zomaar wat, nee, we luisteren naar de lokale bevolking!

Aha, dat was blijkbaar de reden dat ik niet mocht komen. Bert vond het belangrijker om de stem van het Zuiden te horen. Maar die had ik nu juist zo graag willen vertolken! Dan hadden we het over heel wat anders dan die flutterige Millennium-kortetermijndoelstellingen gehad. Dan had ik verteld wat ik hoorde toen we het onder de Afrikaanse sterrenhemel over de moeilijkheden van het dagelijks leven hadden: de problemen om een eigen handeltje te beginnen, onterechte heffingen, ongezonde markten. Of ik had verslag gedaan van gefluisterde conversaties in een Arabisch koffiehuis over immense ambtenarenapparaten en de schijn-democratie.

Ik weet het, dat is veel ingewikkelder dan voor een tv-camera in jip-en-janneketaal de indruk te moeten wekken dat ontwikkelingssamenwerking werkt en dat het geld ab-so-luut goed terecht komt. Maar het is wel de realiteit en zolang we de economische en politieke problemen vergeten, komen we nooit bij die MDG's.

Maar Bert, je had gelijk toen je mij niet uitnodigde. Luister niet naar mij. Maar luister wel een keer naar die mensen die er géén belang bij hebben dat de Nederlandse ngo-sector goed draait, naar mensen die niet meejubelen over de MDG's omdat iedereen dat doet. Naar mensen die een wat reëler beeld hebben van de problemen, omdat ze er elke dag zelf mee te maken hebben.

Arthur Maas

Afscheid

Alle ingrediënten voor een ronkende afsheidscolumn liggen klaar.

Geleerde lessen, opgestapelde ervaring, onevenaarbare indrukken, een snuffe desillusie en een mespuntje hang naar nieuwe uitdagingen. Na twee jaar is het moment aangebroken dat ik afscheid moet nemen van de achterkant van *Vice Versa* en van de tweemaandelijks mail van de hoofdredacteur: 'Denk je aan de deadline? Ik heb nog niks van je ontvangen.' Mijn contract loopt af en mijn neus staat weer even richting Nederland.

Ik mag dit stukje schrijven vanuit een nationaal natuurpark met veel zee – die ik, dankzij opgespaarde verlofdagen, uitgebreid aan het bedobberen ben – en veel beesten: koddig wandelende bewijsstukken van onze evolutieleer. Even bijkomen van alle kantoor- en vergaderdrukte. Gelegenheid genoeg, zou je zeggen, voor het schrijven van een knetterende afsheidsrede.

Het moeilijke van zo'n afsluiting is alleen niet het gebrek aan ingrediënten maar juist de precieze samenstelling en natuurlijk het gewenste eindresultaat. Een samenvatting van de afgelopen twee jaar is bijvoorbeeld wat lang voor één kolom. Een toptien van highlights? Maar dan doe ik de dalen tekort. Wat wil ik nog écht graag kwijt als laatste boodschap op deze plek?

Bij nader inzien is dat geloof ik het volgende: het mag misschien het einde zijn van mijn eervolle hekkensluitertaak hier, dit is duidelijk niet het juiste moment voor afscheid! De Millenniumdoelen liggen klaar om ingekopt te worden. De opwarming van de aarde heeft nu eindelijk de aandacht van zowel Noord als Zuid. En lees ik nu dat dit nationale park sinds kort op de lijst van bedreigde parken staat bijgeschreven?

Kortom, er is helemaal geen tijd om mijn strandhanddoek in de ring te gooien! Na deze vakantiedagen rust ik hopelijk pas weer als iedereen lang en gelukkig kan leven in een gezonde omgeving. En juist als dat idee mij, en u misschien ook, een beetje vermoeit, kijk ik even naar een vrolijk voorbijwandelende vierpotige evolutieleer-herinnering. De mensheid komt écht pas net kijken. Om maar te zwijgen over mijzelf, met mijn ervaringen. Daarom kan mijn laatste column hier alleen maar met de volgende woorden eindigen:

Dit was nog maar het begin!

Hanneke Terwiel

Vanaf het volgende nummer wordt Hanneke's column overgenomen door een andere jonge vrouw op een startersplek in het veld. Iets voor jou? Meld je bij redactie@viceversaonline.nl